

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГОД. XXI

ЈАНУАР 1900.

БРОЈ I

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

ОДЛИКОВАЊЕ

Указом Његовог Величанства Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, одликован је:

Орденом Св. Саве III редом: *Јован Митровић*, управитељ Више Женске Школе у Крагујевцу, 28. децембра 1899. године.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовог Величанства Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, постављен је:

у **Гимназији Краља Александра I:** за професора: д-р *Михајло Гавриловић*, пређ. професор, 21. децембра 1899. године.

ПРЕМЕШТАЈ

Указом Његовог Величанства Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, премештен је:

у **Гимназију Краља Александра I:** *Душан Јовановић*, професор Гимназије Кнеза Михајла, по молби, 30. новембра 1899. год.

ПЕНСИОНОВАЊЕ

Указом Његовог Величанства Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, пензионован је:

Јован Митровић, управитељ Више Женске Школе у Крагујевцу, 28. децембра 1899. године.

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊЕ

Претписом министра просвете и црквених послова постављен је:
у **Гимназији Краља Александра I**: за учитеља језика треће класе:
Јован Видић, пређ. учитељ језика, 11. новембра 1899. године.

ПРЕМЕШТАЈ

Претписом министра просвете и црквених послова, премештен је:
у **Гимназију Кнеза Михајла**: *Јован Видић*, учитељ језика III класе
у Гимназији Краља Александра I, по молби, 29. новембра 1899. године.

РАЗРЕШЕЊЕ

Претписом министра просвете и црквених послова разрешена је:
Лешова Максимовићева, класна учитељица Више Женске Школе у
Крагујевцу, по молби, 13. децембра 1899. године.

РАСПИСИ И ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Свима директорима средњих школа и управитељима виших женских школа

(Да крајем свакога тромесечја шаљу извештаје о својој школи)

Да би министарство, у недостатку сталног надзора над средњим школама, могло и у току године имати преглед рада по нашим средњим школама, налазим за потребно да наредим да директори, одн. управитељи тих школа на крају првог и другог тромесечја подносе од сада министарству тачне и исцрпне извештаје о својим школама из којих би се могао видети рад и стање поверене им школе за минуло тромесечје. Извештај треба да обухвати: *наставу, наставнике и ученике*.

У погледу наставе, нека се изнесе: је ли настава текла уредно или је било каквих сметња и ремећења и којих, јесу ли наставници свршили сразмерни део програма и ако нису, који нису и зашто нису; какав је успех по појединим предметима и ако је из кога предмета слабији него из осталих шта је узрок томе; какви су задаци задавани и с каквим су успехом рађени; шта су сва разредна већа предузимала за поправљање или појачање наставе и васпитања, а шта разредне старешине или директор; је ли било екскурзија каквих и када, састанци и одлуке разредних већа и професорског савета и т. д.

У другом делу, нека се изнесе све што би се односило лично на саме наставнике: промене у наставничком особљу, ако је било, боловања, одсуствовања наставника, замене њихових предмета и часова, похођење наставничких часова (хоспитовање) од стране директора, разредног ста-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Урешине или других наставника; унапређења, одликовања наставничка, кажњавања, ако га је било, и т. д.

Најзад у одељку о ученицима нека се изнесе све што би дало слику школе у погледу на њене ученике; нека је ту статистика ученика: пријављених за пријамни испит, примљених и одбивених; бројно стање ученика у почетку и на крају тромесечја по разредима и одељењима; број приновљених, отпуштених (на основу чл. 31. и 42. закона); број благодјеланаца и количина благодјељања по разредима; статистика слабих ученика по појединим предметима и разредима; стање здравља ученичког и похођење школе и т. д. Све ово и друго што директор, одн. управитељ буде сматрао као потребно да буде у извештају, може бити изнесено и у каквом подесном табеларном прегледу.

Ови тромесечни извештаји треба да буду слика и огледало школскога рада и њеног стања за I и II школско тромесечје, као што су то годишњи извештаји за целу школску годину. Ово треба имати на уму, па према томе извештаје и удешавати. Овим се извештајима уједно замењују досадашњи месечни извештаји о похођењу школе од стране наставника (распис од 8. децембра 1880. г., ПБр. 6346. Просв. Збор. стр. 526.).

ПБр. 13.971.

4. децембра 1899. год.
Београд.

Министар

просвете и црквених послова,

Андра Ђорђевић с. р.

Свима директорима средњих школа

(Да се наставници у својим предавањима држе наставних планова и програма)

Из неких извештаја директорских опазио сам, да се поједини наставници у својим предавањима не држе тачно оне наставне грађе и онога рада њеног, како је и у колико је то прописано наставним плановима од 1. септембра 1898. године.

Како се не може допустити, да наставници по своме нахођењу мењају наставни план и наставну грађу распоређују и обрађују онако како се њима чини да је боље и подесније, те на тај начин ремете потребно јединство и једнакост наставе, то вам препоручујем, да наставницима поверене Вам школе у овом погледу издате потребна упутства и најбрижљивије пазите да се она и врше, наглашујући вам, да ћу о овоме водити озбиљна рачуна, и за вршење овога у првом реду вас и чиним одговорним.

ПБр. 14108.

9. децембра 1899. год.
Београд.

Министар

просвете и црквених послова,

Андра Ђорђевић с. р.

Свима директорима средњих школа

(Правила о кажњавању ученика средњих школа)

Ни у једном се школском послу није наставнику и наставничкој колегији лакше огрешити, па се ни у једном послу можда и не чине толике грешке, колико у послу ученичког кажњавања. Ово донекле лежи и у природи саме ствари. Јер, није увек лако повући границу што дели живахност дечју, коју не треба угушити, јер је природни израз њихових година, од оних ученичких поступака у школи и ван ње, који прелазе у распуштеност или раскалашност, а који се не могу и не смеју трпети; није лако обележити ону међу, до које се може пустити слобода ученичког кретања, природног и допуштеног њиховој младости, али иза које често настаје: неупутност, неуљудност или и неваљалство, што се без казне не сме остављати. Тако исто није лако, код већ учињене кривице оделити у њој оно што је нехотично од онога што је учињено с намером, а у кривици је ово кажњиво; нити је опет према личној природи детињској лако одредити врсту и величину казне. А све ово треба узимати у обзир при изрицању казне, јер ће само тако она бити сразмерна и праведна. У правичности, пак, казне и лежи сав њезин значај и сав њен васпитни утицај и само ће таква казна одговарати свом задатку — поправци ученичкој. Грешке које би наставници учинили у овом погледу много су теже природе него оне, које би они могли учинити у самој настави. Јер, најзад, пропуштена, недоучена или рђаво схваћена лекција да се поправити и накнадити, али удар задат моралној природи детињој олако изреченом осудом, рана нанесена души његовој неправедном казном, много је тежа и може по карактер ученички имати кобних последица. Отуда се никад не може довољно пажње и обазривости препоручити наставницима при кажњавању ученика.

Али ма колико да је важно и потребно да су наставници, сваки посебно и сви заједно, пажљиви и обазриви у изрицању казне над ученицима, несравњено је много важније и потребније да пазе, да до кажњавања и не дође. Број казна је за једну школу пробни камен за ваљаност њеног унутрашњег уређења, мерило васпитног стања у њој. Слободно се може рећи: покажите ми колико се у једној школи кажњава, па ћу вам казати како се у њој васпитава. Јер што је мање кажњавања све је више васпитавања, и обрнуто: где се много кажњава, ту се мало васпитава. А школа као морална установа не врши ни из далека свој високи позив, ако се само брине да ум својих питомаца испуни знањем, а не и да их морално упути и развије.

Познато је да највећи број кажњавања пада на изгреде и иступе што их ученици почине за време самога школскога рада, на часовима или између часова. За прве је, на жалост, кривица најчешће од самих наставника, а лек им је готово искључиво у доброј и једрој настави. Јер ако је настава рђава, сухопарна, безинтересна, ако је она таква да не може код ученика да пробуди љубав и вољу ка предмету, ако наставник не уме да животињу својих лекција, јасношћу својих предавања веже сву ученичку пажњу на часу за свој рад, онда су непажња и переди на часу неизбежни, што ће, разуме се, собом повући и кажњавање ученика. Не каже се забадава да је у доброј настави и један знаменит део васпитавања.

Па и за переди и иступе ученичке између часова великим је делом крива сама школа, нарочито ако се није побринула да организује како

У треба надзор над ученицима за то време. Јер и ако је време између часова ученицима дато за одмор и они треба да га проведу махом у слободном ваздуху, у дворишту или у за то нарочито одређеним просторијама, где ових има, и ако за ово време треба ученицима допустити што је могућно већу слободу у кретању, ипак они ни тада не смеју остати без надзора, који је једини у стању да спречи многу ученичку неупутност између часова, те да на тај начин отклони и многу казну. Отуда је једна од првих дужности сваке добро уређене школе, да надзор и између часова тако удеси и организује, да се њима не спутава потребна слобода ученичког кретања и њиховог разонођења, али да они ипак не остану без надзора и да знају да се надзор над њима и тада врши.

Да ће, пак, савесно и до најмањих ситница брижљиво вршење свих наставничких дужности, уредно и тачно похођење часова, колегијалност и лепа међусобни односи, коректност али и питомост у понашању од стране наставника према ученицима и код ових назвати сличне поступке и односе, само се собом разуме. Ако се буде само школа људски постарала да се у њеној средини одомаћи озбиљност у раду, савесност у вршењу дужности, уљудност у понашању, онда је она несумњиво много учинила за васпитање својих ученика. У школи ће се створити једно стање лепих навика и обичаја, а у овоме је и сва тајна васпитавања.

Најтеже је школи урадити што за надзор над ученицима кад су они ван школе, куда њена непосредна моћ не допире. Школи је овај надзор у толико теже вршити, што она, на жалост, у овом послу наплази често на веома малу или никакву помоћ од куће, а од улице и околине само на сметње или и рушење онога, што она под својим кровом за васпитање омладине уради. Па ипак њена је дужност да се побрине колико год може за свој утицај и за свој надзор над ученицима и ван школе и школског круга. Нека се овога ради школска управа и наставници постарају и потраже начина да дођу у што чешћи додир и споразум с ученичким родитељима, па по потреби и с надлежним властима, како би и ту, ван школе, ученици увек над собом осећали надзор, знали да се о њима и њиховим поступцима води рачуна. Разуме се да је и ту као и у школи најбољи онај надзор, који сваки ученик врши над самим собом и који је у томе, да ученик неће да ради оно што не треба да ради ни онда, кад нико други, нико са стране не води над њим надзор. Отуда је прва дужност сваке школе да у својих васпитаника развије оне побуде, које ће их упућивати да сами собом управљају.

Кад је на овај начин школа урадила све што до ње стоји, да се у њених васпитаника развије љубав ка раду, тачност у вршењу дужности, уљудност у понашању, и кад је она све учинила да спречи сваки ученички истун и изгред, па ових од стране ученика ипак буде, онда је она дужна да приступи и последњим средствима за поправку, — да приступи кажњавању.

У прилогу под ./. шаљу вам се Правила, која сам прописао на основу чл. 30. закона о средњим школама, по којима ће се од сада вршити кажњавање ученика средњих школа.

Нека се при вршењу ових Правила увек имају на уму овде изнесене мисли и упуства; нека се у примени њиховој води озбиљан рачун како о поступности у кажњавању тако и о годинама и о личној природи онога над ким се казна врши. Нека се нарочито код ученика нижих разреда води рачун о њиховој детињској лакоумности и нека се никад

не заборави, да је за какво осетљиво дете и најмањи прекор често јача казна, него ли за друго најтежа казна Правилима прописана. Нека се, дакле, пази да казна и квалитативно и квантитативно одговара учињеној кривици и самоме кривцу. Нека се, најзад, не заборави ни то, да и до оне најниже казне у Правилима има још читава скала мањих и блажих средстава, које треба употребити пре него што се пређе на казне Правилима прописане. Само ће на овај начин ове казне бити и јаке и оштре и ако су оне махом (нарочито у погледу затвора) благе према онима, које су до сада у средњим школама употребљаване. Јер, не треба заборавити да јачина казне није у њеној величини него у њеној моралној вредности.

Најзад, да Вам на овом месту скренем пажњу и на то, како бих желео да у средњим школама врло ретко долази до одлуке о удаљењу, искључењу или изгнању ученика, из простог разлога што би таква школа давала рђаву сведоџбу о себи и о својој снази, да што уради на поправци једног ученика.

ШБр. 14.699.

20. децембра 1899. год.

Београд.

Министар
просвете и црквених послова,

Андра Борђевић с. р.

П Р А В И Л А

о

КАЖЊАВАЊУ УЧЕНИКА СРЕДЊИХ ШКОЛА .

На основу чл. 30. закона о средњим школама, потписани министар просвете и црквених послова прописује ова правила о кажњавању ученика средњих школа.

Чл. 1.

Право кажњавања има сваки наставник у разреду у коме предаје.

Чл. 2.

Наставници ће кажњавати ученике из свога разреда само за мање иступе.

Казне којима наставници могу казнити ученике јесу:

а.) опомена,

б.) укор,

в.) писмени укор, и

г.) стајање ван клупа (само за ученике нижег течаја).

Чл. 3.

За поновљене иступе казниће ученике разредни старешина.

Разредни старешина може ученике свога разреда казнити сем горњим казнама још и затвором од 1—2 часа, по предлогу појединих наставника или из својих властитих побуда.

Чл. 4.

За даље иступе или за јаче кривице ученичке кажњаваће ученике разредно веће.

Казне *разредног већа* су:

а.) строг укор који ученику саопштава разредни старешина пред разредним већом,

б.) затвор од 3—4 часа,

в.) одузимање за краће или дуже време олакшица и права које Школа пружа ученицима (забрана служења школском књижицом, одлучивање ученика од заједничких забава, излета и т. д.)

Чл. 5.

Директор може казнити ученике сем мањим казнама (укором, затвором) још удаљењем из тога завода за једну школску годину (чл. 31. закона) или по предлогу разреднога већа или из својих властитих побуда.

Чл. 6.

Ако ученик и даље буде грешио или буде учинио јаче повреде школскога реда, казниће га професорски савет.

Казне *професорског савета* су:

а.) строг укор који ученику саопштава директор пред разредом,

б.) затвор од 5—8 часова,

в.) искључење из тога завода за једну или више школских година, и

г.) изгнање из свих средњих завода у Србији. Ова је одлука извршна, тек кад је одобри министар просвете и црквених послова (чл. 31. закона).

Чл. 7.

Казну удаљења из школе треба примењивати што је могућно ређе и само у случајима, кад је потребно брзо одвајање ученика од школе.

Казну искључења треба изрицати тек онда, ако су по поправку ученичког владања или уредног похођења школе и цркве (тач. 4. расписа ПБр. 17831/98) остале без утицаја све раније казне или ако би ученик учинио тешке повреде школског реда и дисциплине (дрекост, непристојност, непослушност, неморалност, лагање, коцкање, банчење, крађа, и др.) или би се, најзад, имао применити према њему члан 42. закона.

Казну изгнања из свих завода треба применити тек онда, ако би опстанак каквога ученика ма у којој средњој школи био нечестан или опасан.

У уверењу (сведочанству) стављаће се увек узрок искључењу или изгнању ученика.

Чл. 8.

Сем опомене и укора које наставник или разредни старешина изрекче ученику на само, све се друге казне одмах заводе у разредни дневник.

Чл. 9.

Стајањем ван клупа може наставник казнити ученика само на свом часу. Ова се казна може поштрити протезањем на два и три часа до тичнога наставника.

Чл. 10.

Немарљиве и нерадне ученике (нарочито оне нижег течаја) може наставник задржати у школи и после свршених часова, док лекције не науче или задатаке не израде. Ово ће се сматрати као казна само у погледу вредноће и о томе водити рачун при оцењивању ученичке вредноће.

Чл. 11.

Ни једна се казна не сме понављати више пута. Разредни старешина и разредно веће могу казнити ученике затвором само по два пута а професорски савет само један пут у току једне школске године.

Чл. 12.

Уклањање ученика с часа може наставник учинити само у крајњем случају. Ова се мера може допустити само онда, ако би се иначе морао час прекидати. О овој казни наставник је дужан одмах после часа извести директора.

Чл. 13.

О затвору и о свима казнама разредног већа и професорског савета разредни старешина извештава родитеље или старатеље истога дана када је казна ученику саопштена.

Чл. 14.

Затвор ученици издржавају само дању, у радне дане и у време слободно од школских часова (најбоље четвртком по подне). Затвор од 6 часова може се (нарочито зими) издржати у два маха, у размаку највише од недељу дана.

Чл. 15.

Ученик не може остати у затвору онога дана, када му је казна саопштена; тада ће му се само одредити време затвора за који други дан.

Чл. 16.

Сваки ученик добива за време затвора на израду писмени задатак од кога наставника или разредног старешине. Али задатак не сме бити толики, да ученику не преостаје времена и за спрему сутрашњих лекција.

Чл. 17.

Ученици разних разреда не могу бити заједно затворени.

Чл. 18.

Наставник на чији је предлог ученик кажњен или разредни старешина дужни су бар један пут походити ученика за време затвора. Што је више ученика у затвору, надзор мора бити све јачи и чешћи.

Чл. 19.

Ако би ученик напустио школу да би избегао казну, неће му се издати уверење (сведочанство), све док казну не би издржао.

Чл. 20.

При давању оцена о владању, разредно ће веће водити рачуна о изреченим казнама. Али се свака казна може сматрати као да је није било, ако је се ученик одиста поправио.

КПБр. 14699.

20. децембра 1899. год.

Београд.

Министар
просвете и црквених послова,

Андра Ђорђевић с. р.

Свима надзорницима народних школа

(Спроводно писмо уз нове наставне планове и програме за народне школе)

Давно се осећала потреба, да се програми за основне школе измене, скрате и по потреби допуне. У овоме дошао је и нови закон о народним школама, који је и неке нове предмете увео, а од досадашњих неким проширио а неким сузио значај и обим. Новим законом уведене су, место пређашњих виших основних школа, још и *грађанске* и *девојачке* школе, којима је дат сасвим засебан и практичнији правац. Поред овога у састав народних школа дошла су и *забавишта*, која се имају отворати онамо, где држава за потребно нађе. Отуда је настала потреба: да се, на основи стеченога искуства а према различном задатку ових школа, израде сасвим *нови наставни планови и програми* за све ове врсте народних школа.

С тога сам се писмом својим од 1. марта о. г. ПБр. 2297 обратио Главном Просветном Савету и позвао га, да ове планове и програме изради. Савет је свршио свој посао и послао ми израђене програме, које сам ја с веома пезнатним изменама усвојио.

Под њ. пиљу Вам се два примерка ових нових планова и програма за народне школе, за Вашу личну потребу и подручну Вам канцеларију, и препоручује, да наредите свима управитељима и наставницима поверенога Вам округа да ове програме набаве и по њима се управљају.

Спроводићи Вам ове нове програме ја желим, да Вам скренем пажњу на неке ствари, које стоје у вези с њима и до којих много стоји да од ових нових наставних планова и програма, од ових свих школа народних, од наставе у њима, буде оне користи, коју Отаџбина наша очекује од њих.

Наставни су програми само *главно обележје*, нацрт или *преглед* онога што има да се пређе из којег предмета и у којем разреду. Тај нацрт може бити шири и детаљнији, или, краћи и збијенији. Отуда се може говорити о ширим и краћим наставним програмима. Опширност и краткоћа њихова пак никад не треба да утичу на квалитет саме наставе. И најопширнији програми могу се прелазити тако површно, да деца остане само бледа слика онога што се прешло. Најкраћи пак могу се толико проширити у појединим лекцијама и деловима, да се до краја године и не сврше. Права је мера у самога наставника, а према приликама, у којима се буде находила школа. Цела је истина, да је боље прећи мање, а то утврдити боље. Има ствари важнијих, код којих се треба задржати дуже, и мање важних које треба прелазити краће. Ово програм не може да обележи. Ово је посао наставников. У овоме треба да одлучује он, и у томе се и огледа његова спрема.

Да би пак наставници могли боље у овоме да се нађу и одлучују, препоручите им, да увек у почетку године граде нацрт свих предавања у години или тако звани *план лекција*. Ту треба да срачунају колико *радних дана* имају у години, оставивши увек последња два месеца (мај и јун) на понављање као и на евентуалне распусте и одморе. У тим данима видеће се колико има седмица, а, према овоме, колико ће који предмет добити *часова*. Према овоме сада наставна грађа има се поделити на часове. Сада ће наставници лако увидети колико им се ваља задржавати код појединих предмета и у којој им опширности ваља прелазити поједине партије. При овоме ваља непрестано имати на уму, да је сва настава у народним школама *основна* и да се нигде и ни у чем не сме ићи у детаље а још мање у споредности и странпутице. А начело очи-

Гледности, zgodни огледи, подесни примери из живота, жива реч, јасност и разумљивост у настави, много ће учинити, да се многоме знању и умењу допста положи *основа* и да она нимало не падне деци тешка. И ово је оно, у чему се огледа *вештина* предавачка и у чему наставници имају да се *надмећу*. Ово је душа и школи и наставним програмима. Ако овога нема, онда никакви ни најбољи програми неће бити добри. Што пак овога више буде, то ће и настава и код лошијих и непотпунијих програма бити боља и доносити више рода.

Ако би се где у току године десно дужи *прекид* предавања, онда би остало двоје: или да се програми из појединих предмета не сврше, или да се пређу краће, према изгубљеноме времену. Које би, према времену и приликама у појединим предметима, било боље, то остаје Вама да, према месним приликама а у договору с дотичним наставницима, одредите.

Пређашњи наставни план био је утврдио и *распоред часова* за све школе, и сеоске и градске, као и за све време, и зимње и летње подједнако. Ја ово нећу да чиним. Наставни план је одмерио колико којему наставном предмету припада часова недељно, а остављам Вама и дотичним већима појединих школа да ове часове распореде *на дане* онако, како према месним и временим приликама нађу да је најбоље. Ако налазите да је боље, да у повереном Вам округу буде свуда подједнак распоред часова, Ви га, у договору с наставницима на среским и окружним већима, можете и утврдити, водећи рачуна нарочито о времену и захтевима хигијенским.

Овом приликом налазим за потребно да Вам свратим пажњу још на једну одвише важну околност. То је *неразложна употреба уџбеника у народној школи*, и учење из њих. У време оно, када је владао потпун механизам у настави, настава се није могла ни замислити без уџбеника. Јер наставници нису ни знали за живу реч и какву стварну рационалну наставу, него су из готова уџбеника зајавали „одавде — довде“, а деца су то морала учити на памет. И ко је тада боље памтио, био је бољи ђак. Што се разумевања тиче, то је често далеко било и од самих наставника. И наравно, да се ту без уџбеника није могло ни маћи.

Вама ће бити познато, да је новија наука о васпитању одбацила овако учење без свести и мучење деце самим памћењем онда, када је оно у њих још веома слабо, а прокламовала за бољи, природнији, кориснији и много лакши онај правац или пут, којим су се деца и дотле развијала сама, а то је: *посматрање* и *разумевање* појава око себе. И апстрактне ствари могу се тако упростити и примерима из живота или огледима, цртежима и сликама, представити тако очигледно, да их деца потпуно схвате, разумеју и без велике муке запамте. Али за основну наставу нису ствари апстрактне и одвише тешке. Оне ће доћи доцније, по природноме реду у развиту. За основну наставу су основне, просте, лаке и разумљиве ствари. И кад се оне *одаберу*, онда наставницима није тешко, да их деца изнесу и објасне, тако, да их она потпуно *разумеју*. А кад ово буде, онда не треба много трудбе па да их и *запамте*. За ово је пак најмоћније *понављање*. Понављање је усмено, у пропитивању, и писмено, у бележењу наученога, те да би се то могло после и прочитавати, те на тај начин опет понављати и доводити у везу једно с другим.

У толико само и *згодни* уџбеници имају смисла. Ударам гласом на то *згодни*; јер ако се само они не слажу с предавањем, ако нису оно што

WWW.UNILIB.RS

У би дете само записало или нацртало из усменог предавања, ако у њима има чега другог или много више но што је усмено предавање обухватило, онда они нису од помоћи. А још је горе, као што сам напред споменуо, ако они постану својоћни, полазна и завршна тачка у настави, и без усменог предавања.

У последње време јавило се толико уџбеника приватних издања, да је настала права спекулација с њима. Пређашњи државни уџбеници, ако нису били подесни, били су барем *кратки* и *јевтини*. Краткоћа њихова чинила је, да их деца лакше изуче, а јевтиноћа; да је набавка родитељима била лакша. Па и она мала цена доносила је држави толико прихода, да је она њиме могла да потпомаже многе скупље, научне и важније ствари. Нова приватна издања као да су се надметала у томе које ће да буде опширније и скупље. Опширност њихова помагала је учитељима те да они не морају тражити за себе грађе на другој страни, а велика цена помагала је писцима и издавачима да лакше исплате трошкове и дођу до веће добити. Али је ово било у многоме на штету и наставе и ђачких родитеља и сиротних општина.

С тога ја намеравам, да ускоро узмем онет штампање свих *потребних* уџбеника у државне руке и да станем на пут свима приватним спекулацијама на овоме пољу. За то Вам и препоручујем, да још и сада ово имате на уму и мотрите да се у Вашем округу *ушутно* могу употребљавати само они уџбеници, који су државна издања или које сам ја одобрио, а никакви други.

Ја бих желео, господине, да се и у нас ускоро оствари признато начело и захтев рационалне наставе: да се свако предавање врши *очигледно* и *усмено*, живом речи, а *завршује* писменим радом, тако, да се *сваки час* сваке наставе завршује писменим радом. И тек ће онда наше народне школе давати и писменост и довољно *писмене грађане*. А ако уз ово још буде ишла и паметна *лектира*, онда ће се ово још појачати, и основна настава вршиће беспрекорно своју улогу у народном просвећивању.

Ако наставници народни буду вршили своју дужност с оном љубављу према деци и подмлатку народном и оном преданошћу, коју тражи од њих сам позив њихов и интереси Отаџбине наше, онда ће се и многа мана или празнина у програмима, ако је буде, загладити, и основна настава донеће онога рода, који се од ње и очекује.

ПБр. 14117.

9. децембра 1899. год.

Београд.

Министар
просвете и црквених послова,**Андра Ђорђевић** с. р.

Свима надзорницима народних школа и окружним и месним школским одборима

(О продуженим школама)

Расписом својим од 13. новембра прошле године ПБр. 20549 ја сам скренуо пажњу свима школским надзорницима, управитељима основних школа и школским одборима на једну одвише важну просветну установу, а то су *продужене школе*. Нагласио сам, како је непостојано оно знање што се стече у основној школи, ако се оно после не поправља, не пону-

бује и не утврђује. А ако се оно поборави, онда се мало користи има и од целе основне наставе. Зато се у свих образованијих народа води озбиљно старање о томе, како да се не само *очува* оно што основна школа да, него и *прошири*, с нарочитом применом на живот.

С тога сам и ја апеловао на све горње просветне чиниоце, да они у своме округу пораде на отварању продужних, недељних и празничних, дневних или вечерњих школа. И резултати су били веома различни. Докле у неким окрузима није било школе, где није барем учињен покушај с отварањем ових школа, дотле је у понеком округу ово учињено једва на 3—4 места. Овака неједнакост не може се правдати различним потребама, јер су ове школе свуда подједнако потребне, већ једино јачим маром и већом и мањом заузимљивошћу дотичних органа.

Па пошто су сада јесењи радови посвршавани и настало је време, када и градска и сеоска омладина, која је свршила основну школу, а није отишла ни у средње ни у грађанске школе, може и треба у интересу своме да продужи своје образовање и спрему за живот, то сам се одлучио, да Вам опет скренем пажњу на ову ствар и важност њену и дам нека упута о њој.

Запазио сам, да су продужне школе у прошлој години најбоље напредовале онде, где је и општина марила више за њих и чинила нужну *помоћ* и где је похођење на основу члана 35. оглашено за *обавезно*. С тога надзорници ваља да мотре где су таке погодбе и где, према броју оних, који су свршили IV разред, треба отворити продужну школу, па да ме одмах известе, те да на основу истога члана огласим похођење њено за *обавезно*; а код општина да настану, да ове пруже потребну помоћ за издржавање њихово.

Друга је погодба била: где су радници у њој били бољи и где је настава била *свесрднија* и *практичнија*. С тога ја ни ове године нећу прописивати нарочите програме, који би били као шаблоне, за све подједнаки, већ остављам да то учине школски одбори сами, према *месним приликама* и *потребама* а у договору са својим надзорницима, и да ми их шаљу на одобрење. Надзорницима пак препоручујем, да за предавање у продужним школама бирају *најбоље* снаге наставничке. А где би се основале свакодневне *вечерње* школе, те би био потребан *нарочити наставник*, ту се може он и поставити, тако, да његову дужност у редовној школи врши заступник или заступница, која му се има поставити, било да она прима плату из његове плате, а он награду за рад у продужној школи, било да она за време рада прима плату за себе. Ја сам и за ову школску годину ставио у буџет потребну суму за ово, али бих желео, да државна помоћ за рад у овим школама дође на крају школске године, у облику награда, према показаноме успеху, као што сам и ове године урадио; а ако и месни или, још боље, окружни школски одбор учини штогод за ово, онда ће то само потпомоћи и опстанак и развијање ових корисних установа у нас.

Што се тиче времена, када ће се држати предавања у продужним школама, у томе је било највеће разноврсности. Ја и у томе видим прилагођавање месним приликама. С тога то не желим ни у овој години да мењам, већ остављам и даље одрешене руке школским одборима, да ово удешавају онако, како је према месним приликама најзгодније. Нема сумње, да што је више часова, то се и на већи успех може рачунати, под погодбом, да је настава на своме месту. Зато и надзорници и школски

WWW.UNILIB.RS

У одбори имају настојавати, да се узме што више времена за рад, како би настава и у овим школама била што интензивнија.

С похвалом помињем, да је већ прошле школске године било у нашој отаџбини више продужних школа но икада до сад, и да су местимице узимали удела у у раду њихову и месни свештеници и поједини стручни привредници, не тражећи никакве награде за то. Ја ово нарочито истичем као радосну појаву, у намери, да је ове године буде што више.

Још је радоснија појава, што се све више почињу отварати и *женске* продужне школе. И доиста, закон не чини разлике у обавези похођења школе између мушке и женске деце; а потреба, да се очува и продужи спрема коју даје основна настава онолика је иста у женских колика и у мушких. И женске имају да очувају писменост и наставе спремање за домаћи живот, онако исто као и мушки.

Ова спрема наше женске омладине народне од веће је важности, но што се то на први поглед чини. Зато очекујем, да ни надзорници ни школски одбори неће чинити разлике у овоме, него да ће настати, да се женском полу омогући и олакша продужење ове спреме исто онако као и мушкоме.

Ако се овако својски буде радило на овоме са сваке стране, ја се надам да ће се кроз кратко време и на дому српском и у друштву нашем опазити благотворне последице ових корисних установа и да ће у скоро нестати оних немилих појава, да у неким местима нема писмена човека и ако школа у њима постоји од пре 20—30 и више година, и да ће проценат неписмених опадати онако исто брзо и у нас као и у других образованих народа.

ПБр. 13899

4. децембра 1899. год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.

Свима надзорницима народних школа

(Да учине потребне припреме за држање учитељских курсева
за Ручни Рад)

У вези мога расписа од 24. новембра 1899. год. ПБр. 13595, а да би у спремању наставника за предавање Ручног Рада било једнообразности извештавате се, да ћу наскоро прописати правила о држању курсева за обуку наставника у овој новини. Док ова правила не добијете, Ви ћете настати да учините потребне припреме, и нећете ни наређивати ни одобравати држање учитељских курсева за ручни рад о трошку окружног школског буџета. Онда пак, где има спремних наставника за предавање Ручног Рада, настаћете, да се изврше потребне набавке на време и да се настава врши правилно, тако, да може послужити за углед и околини.

ПБр. 14422

16. децембра 1899. год.
Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.

УПУСТВО НАДЗОРНИЦИМА НАРОДНИХ ШКОЛА

I.

Опште одредбе

Чл. 1.

Да би се надзор над народним школама вршио правилно и подједнако, министар просвете и црквених послова на основу чл. 86. закона о народним школама прописује ово упуство надзорницима народних школа.

Чл. 2.

Задатак је сталном надзору да мотри, да се рад у народним школама врши правилно, по закону и законским прописима и уредбама, а према захтевима модерне науке о васпитању.

Чл. 3.

Према овоме сталан надзор је и *административан* и *инструктиван*. Административном је задатак, да *отклања* све што би сметало раду школскоме и пази да сваки тачно врши своју дужност према школи, а инструктивном, да *поучава* наставнике у свему ономе што они не би знали у послу своме.

Чл. 4-

Зато је надзорницима дужност, да што чешће обилазе школе поверенога им округа и лично се уверавају о свему и да прате уређење и напредак народних школа и у других образованијих народа.

II

Прегледање школе

Чл. 5.

По чл. 86. под 1. закона о нар. школама сваки је надзорник дужан да обиђе све школе свога округа најмање три пута у години: у почетку, у средини и на крају школске године.

Чл. 6.

Свако обилажење надзорник врши изненада, без претходнога објављивања.

Чл. 7.

Сем ових главних прегледа надзорник може учинити и прекоредне походе, у свако време, кад то нађе за потребно.

A.) Први преглед

Чл. 8.

Задатак је првом прегледу да се надзорник увери, је су ли школе правилно *отпочеле* свој рад и је ли набављено све што је за то потребно.

Чл. 9.

Зарад овога надзорник ће обићи не само поједине школе него и *свако одељење* у њој и прегледати рад школског одбора.

Чл. 10.

Надзорник ће прво обићи сва одељења и уверити се: о каквоћи учионица, о намештају њихову, о распореду његову (при чему ће нарочито пажњу обратити на клупе, да ли стоје тако, да светлост долази деци с леве, а не с које друге, а нарочито не с предње стране), о бројном стању ученика, који походе школу, о упису, о изостанима и бележењу њихову, о чистоти, здрављу и напредку деце, о раду наставниковоу и о сметњама у њему, о вођењу дневника рада и ученичких особина и т. д.

Чл. 11.

На крају прегледа надзорник је *дужан*, да каже учитељу све што је добро, као и с чиме није задовољан и шта би још пожелело.

Чл. 12.

Пошто је похода надзорникова важна и за децу и родитеље њихове, то ће надзорник увек проговорити коју реч и деци и дати им упута за рад и владање њихово и у школи и на путу и код куће.

Чл. 13.

Најпослед, надзорник ће записати у *уписницу* школску: кад је походио ово одељење (овога наставника), колико се бавио и какво је стање нашао. Ово исто забележиће и у своју књигу бележницу, а после одатле и у годишњу листу дотичнога учитеља.

Чл. 14.

Кад овако обиђе сва одељења, све наставнике, и увери се на лицу места о свему, надзорник ће онда прегледати *рад управитељев* и уверити се о тачности у вођењу администрације и летониса школскога. И овде је надзорник дужан да учини извесне напомене и да упута, ако наиђе на какву несправност.

Чл. 15.

На послетку прегледаће и *рад школскога одбора* и, по потреби, наредиће да се сазове и седница његова, у којој ће или похвалити рад његов, или му дати нужна обавештења и упута, или га узети на одговор зашто извесне ствари није посвршавао на време и како ваља. На случај, да је било седнице, у записник ће се ставити и ово и све што надзорник буде тражио и наредио.

Чл. 16.

Надзорник ће највише обратити пажњу овом приликом на то:

- а) је ли извршена оправка *зграде* на време и како треба;
- б) је ли *двориште* школско чисто и у реду;
- в) јесу ли набављена *дрва* за огрев школе, а по селима и за наставнике;
- г) је ли *послуга* довољна и добра;
- д) је ли *намештај* у реду и има ли свих кућевних потреба;
- ђ) јесу ли набављене књиге и *шисаће потребе* за децу и канцеларијске потребе;
- е) јесу ли набављене најпотребније *препоручене књиге* и претплаћени препоручени *листови*;
- ж) како наставници примају *плату* и станарину;

з) је ли учињено што треба за увођење *Ручнога Рада* у дотичну школу;
и) има ли погодаба за отварање продужне школе у томе месту и у коме емислу;

ј) је ли одбор школски држао *седнице* своје и на њима вршио по-слове, који су били на реду;

к) у каквом је стању школска *каса*; и

л) има ли школа какво *имање* своје или *фонд* и у каквом је стању.

За све ово надзорник ће издати потребне наредбе, како би рад текао што правилније и школа јаче утицала на околину и њен напредак. И ово ће ставити у свој бележник.

Чл. 17.

Ако седнице школског одбора нису држане по потреби према члану 92. закона о нар. школама, онда ће надзорник дотичнога председника узети на одговор непосредно или преко полицијске власти и према томе изрећи казну над њим.

Чл. 18.

Надзорник ће увек остављати рока докле се шта има извршити. Не учини ли то који одбор, председник или благајник његов, надзорник ће их узимати на одговор и те њихове одговоре достављати министру просвете и предлагати за казну (чл. 94. закона о нар. школама).

В.) Други преглед

Чл. 19.

Другом је прегледу задатак, да се надзорник увери о томе, тече ли рад у дотичној школи и одељењу како ваља и јесу ли отклоњене све сметње и неправилности, којих је било у почетку.

Чл. 20.

Надзорник ће и овом приликом обићи свако одељење, свакога наставника, и у главном учинити оно исто што и у првој походи. Само ће се задржавати дуже на ономе што више смеће правилноме раду.

Чл. 21.

За сваку неправилност и немар или нехат према школи надзорник ће овом приликом кривце одмах узимати на одговор и кажњавати сам или их достављати министарству.

Чл. 22.

У овоме прегледу нарочиту ће пажњу поклањати и уверавати се о напредовању вечерњих, недељних и празничних *продужних* школа и уређењу *интернатскога живота* у местима где ученици не иду својим кућама већ станују у школи.

Старајући се о напретку ових установа, надзорник ће похваљивати и предлагати и окружном одбору и министру просвете за *награду* свако оно лице, које се буде одликовало у овоме.

В.) Трећи преглед

Чл. 23.

Трећи преглед је најважнији. При трећем прегледу надзорник треба да се увери колико је и како *урађено* из појединих предмета у појединим

одељењима и да стече уверења о томе, какву ће *оцену* дати коме наставнику.

Чл. 24.

Зарад овог надзорник се мора *дуже* задржати у свакоме одељењу, код свакога учитеља, бити присутан предавању и по потреби држати мали *испит* докле се год не увери о правом стању ствари.

Чл. 25.

И овом приликом уписаће у главну уписницу дан свога доласка и прегледа и стање какво је *нашао сад*. Све ово треба да буде што краће, а наставнику усмено може казати своје примедбе и опширније.

Све ово надзорник ће, као и код прва два прегледа, записати и у своју бележницу, а одатле у годишње листе учитељске.

Оцене се не бележе у уписницу.

Чл. 26.

Све примедбе на рад у школи наставнику се казују на само, а никако пред децом, друговима или школским одбором.

Чл. 27.

Овом приликом надзорник ће наредити како се имају држати испити, деца превести у старије разреде и на шта при томе треба пазити.

Чл. 28.

Надзорник ће се старати, да све школе, сва одељења и сви наставници раде редовно до самога испита, који има да буде на крају године школске.

III

О испитима

Чл. 29.

Испити ће се свршити што свечаније, без хитње, журбе и другога задржавања и заморавања деце, али тако да се јасно и тачно види успех из сваког предмета и у свакога ученика.

Чл. 30.

На испитима ће свуда председавати управитељ или онај којег надзорник одреди, а присуствоваће председник, чланови или барем одређена два члана школскога одбора.

Чл. 31.

Надзорник председава само у грађанским и девојачким школама и продужним, где их буде, а остале у месту свога становања само обилази, надгледа и стара се да се испити правилно врше.

Чл. 32.

За сваки испит дотични наставник дужан је да спреми „испитну *изписницу*“ или списак свих *уписаних* ученика, с назначењем где је који, бројем изостанака, резултатом годишњих оцена и оценама владања.

Чл. 33.

По свршетку испита сви се ученици подеде на троје: 1) који начисто *прелазе*, 2) који начисто *понављају* и 3) који остају под сумњом.

У ове последње долазе и они, који су спречени били да дођу на испит. Они имају право да полагају накнадно испит у почетку идуще школске и за овај се испит не плаћа никаква такса ни награда испитачима.

Чл. 34.

Имена свих под бројевима 2) и 3) претходног члана записаће се у записницу, а за оне под 1 ставиће се само „прелази“ свакоме код имена у испитноме списку, који ће се, потписан од председника и присутних чланова, чувати у записници.

Чл. 35.

Кад се сврше сви испити у једном месту, управитељ или одређени председник дужан је одмах да поднесе надзорнику тачан *извештај* о току и резултату испита, са свима својим опаскама.

IV

Отварање нових школа и одељења

Чл. 36.

Обилазећи свој округ надзорник ће мотрити и на то: где треба отворити школу или какво ново одељење у којој од постојећих школа.

Чл. 37.

У првом случају надзорник ће отићи у дотично село, сазнати за број кућа и пореских глава, број деце дорасле за школу, расположење дотичних грађана према школи, место где би се имала подићи нова школа, села, која би се придружила новој школској општини, за набавку грађе, цену школе и остале погодбе за ово и позвати грађане дотичнога села да донесу своју одборску и зборску одлуку за грађење нове школе.

Чл. 38.

Ове одлуке надзорник ће доставити окружном или среском начелнику и умолити га, да одреди инжењера, који ће изићи у дотично село, снимити изабрано земљиште и прибрати остале податке за грађење школе.

Чл. 39.

Према овим подацима сада, а ради брзине самога посла, план и прелиминарни рачун може израдити и месни окружни или срески инжењер, па их послати министарству на одобрење, или ће начелништво или надзорник те податке доставити министарству просвете, те да их оно достави министарству грађевина на израду.

Чл. 40.

Ако би се појавио какав спор о земљишту на којему се има подићи школа, онда се према Правилима о грађењу школа од 19. јула о. год. ПБр. 7.609, члану 3, има саставити *одбор*, који ће по чл. 1 и 2 изабрати земљиште.

Чл. 41.

Док се планови буду израђивали, општина може приступити купљењу потребнога приреза и довлачењу и спреми потребне грађе.

Чл. 42.

У сиротним местима или где би школе биле од веће потребе, општини може помоћи и окружни школски одбор извесном сумом, без интереса, коју ће оно после бити дужно да поступно одужи. Зато надзорник води рачуна о таким местима и упућује их да се обрате окружном одбору за ову помоћ.

Чл. 43.

Кад нова школа буде готова, надзорник ће о томе известити министарство, те да се она *отвори*. У извештају поређаће и села, која ће ући у састав нове школске општине и број пореских глава у њима.

Чл. 44.

Ако у којој школи број ученика достигне највећу меру, колико се по закону и према хигијенским и педагошким захтевима сме трпети у једној учионици, надзорник ће позвати школски одбор, да *на време* спреми локал још за једну учионицу.

Кад ово буде готово, надзорник ће о томе известити министарство и доставити бројно стање ученика по разредима са својим мишљењем и предлогом о новој подели на одељење, те да се и наставници другојаче поставе. Исто ће ово учинити и онда, кад се не отвара ново одељење, а потреба је да се подела другогачи.

V

Постављање управитеља

Чл. 45.

Управитеље у основним школама поставља надзорник према члану 74. закона о народним школама, и то по правилу у почетку школске године. Но надзорник може сменити управитеља и у току године, ако стече уверење да није за то, да злоупотребљава свој положај или да је немаран оу својој дужности.

Чл. 46.

За свако постављање издаје *уверење*, за које наплаћује прописну таксу (2% на додатак управитељски).

Чл. 47.

Како су управитељи најближи и свакидањи надзорници и како су дужности њихове побројане у чл. 76. закона о нар. школама врло деликатне, то ће се надзорник при избору и постављењу управитеља руководити само општим интересима школским, а никако другим, и бирати оно лице, које му даје највише гаранције за вршење одређених му дужности.

Чл. 48.

При једнаким личним и стручним особинама при овоме избору одлучују године службе.

Чл. 49.

Женске могу вршити дужност управитељску само онде, где нема мушкараца.

IV.

Објављивање закона и наредаба

Чл. 50.

Надзорник је *посредник* између највише управе просветне и месних школа и управа њихових. С тога преко њега и иду све наредбе министарске као и молбе, или доставе појединих наставника и одбора школских упућене министарству.

Чл. 51.

Кад надзорник прими какав распис или наредбу у онолико примерака колико има школа, онда ће их он просто доставити појединим школама на знање и управљање.

Чл. 52.

За краће пак ствари, које не добије штампане, наредиће, да се на преси окружној или средској умножи онолико примерака колико му буде потребно и то разаслати.

Чл. 53.

Ако би се наредба или саопштење тичало само неколиких школа или наставника, надзорник може пустити један *циркулар*, који ће ићи од школе до школе на потпис.

VII.

Решавање спорова и извињање кривица

Чл. 54.

Кад се међу наставницима деси какав сукоб, несугласица и раздор, надзорник је, у интересу правилног рада у школи и васпитања деце, као и у интересу угледа наставничкога, дужан да пажљиво спор извиди и сазна узроке, па кривице опомене на правилно понашање и границе у правима њиховим.

Чл. 55.

Не помогне ли савет и поука, надзорник ће *написмено* тражити реч од свакога дотичнога наставника о томе: зашто се свађају и зашто не живе онако како доликује образованим људима и онима, који су по положају позвани да послуже за углед другоме свету и ученицима својим?

Чл. 56.

Кад добије ово, он ће, по процени навода и узрока у сваке стране, пресудити: треба ли чинити још какав извињај и саслушања (по чл. 71.) или не, и онда ће написмено изрећи казну кривој страни или кривцима и саопштити им је на потпис.

Чл. 57.

Од дана саопштења па за 15 дана кажњени наставник има права да поднесе министру жалбу на ову осуду. Зато ту жалбу надзорник мора примити, па на захтев и реверс издати, и спровести је министру, ако се у томе року поднесе. Ако пак није поднесена у овоме року, он ће на полеђини исте написати, да је поднесена доцкан и оставити је у архив.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Чл. 58.

Ако се кажњени не жали у томе року и казна постане извршна, надзорник онда уводи осуду за ту казну у службени лист учитељев и извештава о њој и министарство, те да се и тамо у службени лист казна ова унише. У томе извештају назначиће: чиме га је казнио, зашто и кад. (Поменути и број акта).

Чл. 59.

Ако надзорник налази, да је кривица дотичнога учитеља толика, да премаша и највећу меру казне, на коју му је закон (чл. 69.) дао права, онда он спроводи ствар министру просвете.

Чл. 60.

Ако учитеља туже приватна лица, надзорник ће настојавати, да то буде *уљудно* и увек *написмено*, те да би се одржавао углед наставнички у грађанству и да се због овога не би порађали још већи заплети. Сваку неуљудну жалбу, молбу или тужбу надзорник ће вратити жалцоцу да је исправи. Ако се жалилац стане изговарати неписменошћу и сиротињом, надзорник ће га саслушати написмено и према овоме предузеће извиђај.

Чл. 61.

Ако је ствар чисто школске природе, потребан извиђај чиниће сам надзорник, у присуству ма и једнога лица; и свачији исказ ставиће написмено, давши свакоме да свој исказ и потпише.

Чл. 62.

Ако је кривица више ваншколске природе, или се иначе морају позивати грађани ради саслушања и сведочења, онда надзорник ствар упућује месној полицијској власти.

Чл. 63.

Надзорник ће обратити нарочиту пажњу на спорове онда, кад учитеља оптужује школски одбор, који је најближи посматралац рада учитељева, али који га често оптужује због његових оправданих захтева, а којима одбор или председник његов не одговара.

Чл. 64.

Ако надзорник нађе, да до учитеља нема кривице, него да оптужба потиче из мржње према учитељу, што овај тражи оно што по закону школа мора имати, надзорник ће узети на одговор одбор или кривце уопште, без обзира на то што су они тужиоци, и изјашњења њихова послати министру просвете на надлежност. Учитељу пак препоручиће, да и даље буде савестан и тачан радник у послу своме, али са више такта.

Чл. 65.

Ако се учитељ оптужује због боја и злостављања ученика, надзорник ће згодним начином испитати и неколико ученика, који би знали што о ономе, за шта се учитељ оптужује. Али ни у ком случају ово не сме чинити написмено.

Чл. 66.

Ни најмањом казном ни за најмању кривицу надзорник не сме казнити учитеља несаслушана и за сваку кривицу мора га узети на одго-

вор *написмено*, и на случај жалбе кажњенога учитеља ова се акта о кривници његовој заједно са жалбом шиљу министарству на увиђај.

VIII

Упис и испис

Чл. 67.

Надзорник надгледа, да школски одбори извршују упис деце за I разред по чл. 15. и 17. закона о народним школама.

Чл. 68.

Према одредбама ових чланова школски одбори пописаће сву ону децу, мушку и женску, живу, која подлеже обавези школовања, према чл. 14. истог закона. За тим, сву ту децу по чл. 18. има да прегледа лекар и болесну и слабоумну предложи за ослобођење стално или привремено. Онда школски одбори чине предлог надзорнику за испис ове деце и оне по члану 21. закона о народним школама. За све ово не наплаћује се од родитеља никаква такса.

Чл. 69.

При овоме ће се обазирати на места и прилике, у којима се која школа и које село находи и према томе ће се одлучивати да се ослободи већи или мањи број деце, особито женске.

Чл. 70.

Кад се све ово изврши, онда ће се извести начисто *списак оне деце, која ће се позвати у школу* и потписан предати дотичноме учитељу, да се изведе у главну уписницу и они се сматрају *уписани*.

Чл. 71.

За све изузетне случајеве надзорник се упућује на другу алинеју чл. 15. закона о народним школама.

Чл. 72.

При молбама за *испис* из школе ових уписаних ученика, надзорник ће се тачно уверавати о истинитости навода зарад којих се исти тражи. Зато он ни један испис не треба да учини без саслушања школског одбора, преко којег ове молбе и треба да му се шаљу. За ове исписе плаћа се такса од 2 динара, ако иначе молиоца закон о таксама не ослобођава.

Чл. 73.

И надзорник и школски одбори стараће се, да без јаких и оправданих разлога деца не прекидају школовање и не остају без основне наставе. Зато се испис ни у ком случају не сме вршити због тескобе или оскудице локала, већ се овај одмах мора набавити или проширити, особито онде, где родитељи дају своју децу у школу добровољно, без принуде.

IX.

Распуштање школа

Чл. 74.

На случај какве свечаности у месту или округу надзорник увек може дати одмора учитељима и ученицима до три дана, а појединим школама за екскурзије и више.

Чл. 75.

Ако се у каквом месту лекарски констатује каква заразна болест, надзорник ће на предлог лекарев наредити, да се предавање одмах обустави и школе на неодређено време распусте, о чему ће само известити министарство.

Чл. 76.

Предавања у оваким местима отпочеће тек онда, кад дотични лекар одобри и пошто се све учионице дезинфикују.

Чл. 77.

Исто тако надзорник ће наређивати, да се предавања привремено обуставе и онда, када је време тако, да би по здравље деље било штетно да из куће излазе, као и онда, ако би се десило да која школа нема огрева.

X

Поцуњавање празних места и одређивање замене

Чл. 78.

Кад се у ком граду или селу упразни како учитељско место, надзорник увек може учинити министарству представку о томе, какво би лице било згодно за то место, с обзиром на стан и на потребу школе и места и предложити такво лице ако га зна, доставивши у исто време и молбу његову.

Чл. 79.

Докле се нови наставник не постави и он не дође, надзорник ће наредити да у селу, где је школа неподељена, деца не долазе у школу, а по градовима и већим селима, где су школе подељене, одређиваће *замену*,

Чл. 80.

Ако у месту има приправника или приправница, онда је најбоље одређивати њих, те да им се да прилика да се вежбају у раду школске и огледају у њему; а ако њих нема, надзорник ће одредити остале наставнике за ово.

Како ће ово они вршити: по данима, часовима или предметима, или ће децу из дотичнога разреда поделити, и саставити са својим ученицима. ако простор учионице допушта, то се оставља надзорнику и дотичним наставницима, да они према месним приликама споразумно утврде.

Чл. 81.

Ако се усвоји ово последње, онда главна прозивница ваља да стоји у канцеларији, а поједини наставници да имају привремене спискове својих група, из којих ће податке (изостанке и оцене) уносити у главну.

Чл. 82.

Но ни у ком случају деца се онога одељења, које нема учитеља, не смеју остављати сама, без надзора, или с ђацима који пазе на ред.

XI Давање одсуства

Чл. 83.

По закону надзорник може давати наставницима одсуство до петнаест дана. За ово наставници увек ваља да се обраћају надзорнику писменом молбом, у којој ће навести потребу траженога одсуства. За ове молбе, као и за друге, плаћа се само 0-50 динара таксе.

Чл. 84.

Надзорник ће се увек уверавати о истинитости навода и величини потребе траженога одсуства и према томе ће га и одобравати или не одобравати.

Чл. 85.

На случај да који наставник у наводима обмане надзорника као своју претпостављену власт и потребу представи неверно, надзорник ће с оваким наставником поступити по закону као с кривцем.

Чл. 86.

За већа одсуства на случај слабости надзорник ће увек тражити, да се болест утврди лекарском увером.

Чл. 87.

На случај смрти или заразне болести у кући или напрасне болести наставникове није потребно тражење одсуства, већ се о томе дотични управитељ и надзорник само извештава, ради знања без икакве таксе.

XII Преписка

Чл. 88.

Надзорник је средња инстанција између министарства просвете и појединих школских одбора, управитеља и наставника. Он овима саопштава наредбе министарске, а њихове представке, предлоге, молбе и жалбе доставља министарству, са својим мишљењем.

С тога надзорник мора имати свој деловодник, у који ће увести све што преко њега пређе, као и оно, што од њега потече.

Чл. 89.

Кад надзорник прими какву наредбу министарску за одборе школске или управитеље, он ће је само спровести истима на извршење. Кад пак од ових прими предмете, он ће само на полеђини истих казати, је ли иста представка, предлог, молба или жалба умесна и треба ли је уважити или не. А кад сâм надзорник пише, он ће увек од истога пиема остављати код себе конценат а слати потписан препис.

Чл. 90.

Кад који наставник моли за дуже одсуство, које одобрава министар просвете, онда он подноси молбу своју надзорнику у којој га моли да му изради одсуство. Надзорник заводи ову молбу у свој деловодник и спроводи је министарству с назначењем на полеђини исте, треба ли ово одобрити или не; а у деловоднику своме у рубрици „решење“ назначиће, куда је акат послан.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Чл. 91.

Надзорници ће се старати да у званичној преписци увек буду тачни, објективни, кратки, јасни и одређени. Они се имају држати само главне ствари и никад не ићи у опширност и споредност. Још мање службена преписка сме имати карактер полемички, или садржавати каквих год погрдних израза.

XIII

Подношење извештаја

Чл. 92.

Да би управа просветна знала кретање просветно у земљи, надзорници подносе министарству извештаје: посебне о појединим важнијим изменама и новинама, тромесечне, о стању школа и појединим прегледима и годишње о општем стању школа поверенога им округа и раду своме у минулој години.

Чл. 93.

Први тромесечни извештај надзорници подносе у првој половини месеца децембра, други у првој половини марта, а трећи би имали поднети у првој половини јуна. Но с тога, што одмах за тим долази подношење годишњег извештаја и што су надзорници тада највише заузети пословима, неће бити дужни да подносе и овај трећи тромесечни извештај засебно.

Чл. 94.

У посебним извештајима: о отварању какве продужне или приватне школе, радионице за Ручни Рад, нове школе, о смрти или преласку којег наставника у другу струку, о удаји или обудовљењу које учитељице, о недоласку на дужност којег учитеља, о распусту због заразе и у опште о ма каквој измени, несправности или неправилности у школама поверенога им округа, надзорници ће тачно слаати само оне податке, који су потребни, не уносећи у тај извештај ништа друго што не стоји у вези с овим.

Чл. 95.

У тромесечним извештајима надзорници неће описивати поједине зграде школе, достављати бројно стање ученика и говорити о раду свих наставника и свих школских одбора, већ ће говорити о *своме раду*, о напретку школа и наставе у повереном им округу, о сметњама које стоје томе на путу, о начину како су их *отклањали* и износити *предлоге* о томе, шта и како би још ваљало урадити. Тај извештај не мора да буде дужи од два писана табака, а треба да буде удешен тако, да се може и штампати у службеном листу. Према томе ствари поверљиве природе не треба уносити у овај извештај.

Чл. 96.

У годишњим извештајима надзорници ће износити укупно стање наставе у своме округу. Но опет избегаваће оно што се зна у министарству и што долази у посебне извештаје и формуларе. Надзорници ће се и овде задржавати нарочито на напретцима учињеним у тој години и сметњама им, и на предлозима, који би потицали из искуства њихова а во-

дрили још већем унапређењу. Ни овде дакле надзорник неће ређати поједине школе и учитеље, јер за то има засебних листа, нити износити какве статистичке податке или оцене, јер се и то чини засебно.

Годишњи извештај ваља да је *слика рада* надзорникова у тој години и *оштити преглед стања школа и наставе* његова округа. По томе у њему могу бити само *оштите* предлози, који се тичу свих школа и наставника а никако посебни.

Чл. 97.

О школским градинама, школским радионицама за Ручни Рад, о продужним школама, о заслуги награда по чл. 61. као и о приватним школама и т. д. надзорници подносе посебне извештаје.

Чл. 98.

У овим извештајима морају бити тачни подаци о свему, тако да се у министарству може правично одлучивати о количини заслуга и награда, које ће се давати за ово. Ако који надзорник пошље о овим школама непотпун извештај, вратиће му се да га попуни. Исто тако тачно ће попунити и све рубрике у штампаним обрасцима, који им се буду послали из министарства.

Чл. 99.

Поверљиве ствари достављаће се увек засебно.

XIV

Сазивање већа и рад на њима

Чл. 100.

Зарад поуке надзорник сазива учитеље свога округа у већа, која су: месна, среска, окружна и управитељска.

Чл. 101.

На *месним* већима расправљају се ствари и питања, која се тичу школа и ширења писмености, просвете и привреднога знања у месту. Ако се то тиче школа у месту становања надзорникова, у којима има више наставника, онда ће зарад јаче обуке истих приређивати и јавна *угледна* предавања пред децом, после којих ће се водити разговор о предавању тога предмета у опште и о томе предавању посебнице.

Чл. 102.

На *среским* већима претресаће се главније ствари, које би биле опште за све школе дотичнога среза а тако исто држати и *угледна* предавања особито из тежих предмета. На овим већима договараће се и о продужним школама, о школским градинама, о снабдевању школа потребама, о увођењу Ручнога Рада у школе тога среза и т. д. А за све ово надзорници ће стојати у споразуму и с месном полицијском влашћу, како би им у извесним стварима и она била на руци.

Чл. 103.

На *окружним* већима претресаће се питања од најопштије вредности: о извођењу наставних планова и програма, о распореду предмета

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

на дане и часове, о разним приликама према нашим националним задацима, о сметњама у раду школскоме и отклањању њихову, о јачем утицају школе на околину, о понашању и раду учитељеву особито ван школе и т. д. Ова већа могу трајати по неколико дана. На њима се може држати и по које научно предавање учитељима, за проширење њихове личне научне спреме.

Резултати рада ових већа могу се у облику краткога извештаја слати и министарству просвете зарад објаве у службеноме листу.

Чл. 104.

На *управитељским* већима претресаће се само она питања, која се тичу управе школом и администрације њене. Нарочита ће се пажња обратити изналажењу начина: како у разним приликама да се измире односи другарски према односима старешинским — управитељским, те с једне стране да се одрже добри односи колегијални, а с друге да рад и ред у школи не трие ни мало уштраба.

Чл. 105.

Надзорник ће се старати, да он не буде прост издавалац наредаба и упута на овим већима, него и да сви учитељу узму што више активна учешћа у овим заједничким пословима.

Чл. 106.

Исто тако надзорник ће настојавати, да се на свима већима одржава *примеран ред*, другарско мењање мисли и саветовање о тачном вршењу узвишене дужности учитељске и заједничком пословању на ширењу просвете, без икаквих личних међусобица: исмевања, заједања, задиркивања, увреда и т. д. А да би се ово одржало, потребно је, да се сви строго држе саме ствари о којој се говори или која се претреса.

XV

Дужности надзорникове у окружном и месном школском одбору

Чл. 107.

Да би се олакшало подизање, и издржавање школа и развило живље интересовање за школе и утакмице између појединих округа у пословима око просвећивања народнога, установљени су новим законом окружни школски одбори, у који (по члану 99.) улазе сви меродавни фактори у округу, па и школски надзорник, као најмеродавнији за школске и у опште просветне ствари. Према овоме и његове су дужности у овоме одбору и највеће и најтеже.

Чл. 108.

Надзорник је *референт* у округу за све школске послове. Он реферује начелнику окружном за све потребе и чини представку за сазив чланова у седнице одборске.

Чл. 109.

На седницама одборским он је такође главни референт по пословима школским; он даје одбору сва потребна обавештења и чини потребне предлоге, који би ишли на унапређење школа и просвете у округу.

Чл. 110.

Надзорник се стара:

- 1) да се у поједине партије буџетске унесу довољне суме и заступе све потребне партије за издржавање школа;
- 2) да се и буџети појединих школа саставе тако, да у њима буду заступљене све потребне партије и у њих стављене довољне суме;
- 3) да се рачуни месних одбора прегледају тачно и поједине школе сачувају од штете и злоупотреба;
- 4) да се у буџет ставља довољна сума за обучавање учитеља у Ручном Раду, докле се год не обуче овоме послу сви наставници мушких школа;
- 5) да се предвиђа извесна сума и на име награда за рад у радионицама и продужним школама онима, који би их заслуживали;
- 6) да се сваке године у буџет ставља и извесна сума на грађење нових школа и оправку старих оне, где општине саме не би могле, а било би потребно да се то одмах учини;
- 7) да обавештава одбор о потреби доброга наменштаја школскога, нарочито клупа, те да овај и у овоме помаже општинама сеоским, на начин који он сâм нађе за најзгоднији;
- 8) да се помажу и подижу и друге разне просветне установе и чини све што иде на умно, морално и привредно унапређење дотичнога округа.

Чл. 111.

Према члану 105. закона о народним школама надзорник је и члан месног школског одбора. Његове су дужности и овде сличне онима у претходном члану. Он чини одбору представке за све што иде на унапређење школа и наставе у месту.

Чл. 112.

Ако би се школски одбор противно овоме без оправданих разлога, надзорник је дужан да о томе извести министарство.

XVI

Понашање надзорниково

Чл. 113.

Како надзорник представља највишу управу просветну у своме округу, и првога просветника, то и његово понашање у опште мора бити одабрано, одмерено, уљудно, пуно такта и за пример другима. Према старијима надзорник мора бити искрен, поверљив и повин; према равнима друг и пријатељ; према млађима и простоме свету обазрив, одмерен, неповерљив, озбиљан, исправан, правичан и увек у пристojном растојању; а према деци благ и љубазан.

Чл. 114.

Надзорник не сме да губи из вида, да је он представник просветни и да према томе треба да буде носилац свих добрих особина, које могу бити за углед свима другима. Зато он не сме имати мана, које су у других обичне и одобрене.

Чл. 115.

Надзорник особито мора подесити своје понашање као старешина према учитељима. У службеним пословима оно никад не сме да буде дру-

гареко, а још мање сурово и самовољно. Надзорник је овде хладан, беспристрастан судија, који се само стара да дође до *истине* и задовољи *правду*.

Чл. 116.

Надзорник никад не сме сметнути с ума, да је служба учитељска мучна и заморна, и да је њему задатак, да је учитељима *олакшава* саветом и путем као и набавком свих потреба на време. С тога ће он њих више поучавати и упућивати, него прекоравати и кажњавати; и само онда, ако поуке и упути не помогну, прибегаваће и казнама, као крајњим средствима.

Чл. 117.

Ако надзорник морадне којег наставника да казни, он ће га хладно и мирно узети на одговор и тражити од њега написмено: зашто је то и то урадио, или зашто то и то није урадио? Онда ће одлучивати о томе: хоће ли га казнити или не, и којом мером. Ако надзорник при овоме иоле види знаке кајања и наде на поправку, праштаће. Али ако се грешке или истуци понове, он ће ово увек узимати за отежицу.

Чл. 118.

Надзорник се ни у приватним односима с учитељима не сме спустити толико, да то шкоди његову ауторитету и угледу. Он мора и ту бити живи пример за то, како се и у приватним односима мора имати такта, који олакшава те одношаје.

Чл. 119.

Још више ће се надзорник старати, да његово понашање пред децом буде исправно и према њима благо и родитељско. Особито се мора чувати свега, што би их застрашавало и понижавало.

XVII

Мешање надзорниково у унутрашњу страну рада школскога

Чл. 120.

Учитељи излазе из учитељских школа, те према томе претпоставља се, да већ располажу научном педагошком и методичком спремом. У колико то није, они ће то надокнађивати самообразовањем и суделовањем на већима и скупштинама учитељским. Према овоме, надзорник ће у овоме остављати одрешене руке учитељима и пуну слободу кретања у унутарњем раду, што се тиче самога *начина* предавања.

Чл. 121.

Надзорник ће ценити учитеља по резултатима, које је овај постигао, према томе, с којом их је лакоћом постигао и колико је оно што је научено дубоко ушло у душу децу и колико је утицало на њих, на физички и морални живот њихов.

Чл. 122.

Надзорник ће утицати на ову страну [само онда, кад се по резултатима увери о неуспеху и кад јасно опази старински механизам.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

XVIII

Држање курсева

Чл. 123.

Новим законом уведен је у народне школе и један нов предмет — Ручни Рад. Тај је предмет уведен и у учитељске школе и ода садањи наставници биће спремни и у овоме предмету. Но да би се и садањи наставници спремили у овоме, потребно је: да се сваке године о великом одмору у сваком окружном граду држе практични курсеви за обуку учитеља дотичнога округа.

Чл. 124.

Надзорници ће се с тога тачно извештавати колико таквих учитеља има у њихову округу и према томе предлагаће потребну суму за буџет окружни.

Чл. 125.

О држању ових курсева надзорник извештава министарство, а на крају подноси и опширан извештај о томе, са свима подацима, који су потребни министарству.

Чл. 126.

На испите при крају ових курсева министар просвете одређује свог нарочитог изасланика, који и председава; а ако овај не дође, председава надзорник.

Чл. 127.

Курсеви ови морају се држати по правилима, која ће прописати министар просвете и црквених послова.

Чл. 128.

Слично овим курсевима, могу се приређивати и други курсеви, нарочито пољопривредни и за какво нарочито стручно усавршавање учитељско.

XIX

Канцеларија надзорникова

Чл. 129.

За отправљање својих службених послова надзорник има локал за своју канцеларију у згради окружнога (или средњег) начелништва. Само у крајњем случају, на случај потпуне оскудице у згради начелништва, допустиће се да канцеларија његова буде ван ове.

Чл. 130.

Намештај за канцеларију надзорникову, ако га нема, као и све потребе канцеларијске, набављаће се из окружних трошкова.

Чл. 131.

Пошто надзорник не може отправљати све административне и канцеларијске послове сâм а не може се погађати за њ други персонал, то он има права на послугу свим нижим особљем дотичне канцеларије, као и окружни инжењер и окружни физикус.

Чл. 132.

Ако пак ово не буде довољно, окружни одбор школски стављаће у свој буџет потребну суму на име плате нарочитоме секретару надзорничкову.

Чл. 133.

Секретар може бити оно лице, које је познато са пословима школским и канцеларијским и које би заслуживало то поверење.

Чл. 134.

У канцеларији својој поред осталог надзорник мора имати орман, у којему ће држати под кључем ове ствари:

- 1) архиву своје канцеларије;
- 2) службене листове свих наставника свога округа, у које се записују сви подаци о дотичном учитељу, премештаји и оцене;
- 3) годишње листове учитељске, у које надзорник уписује све податке о дотичном учитељу из текуће школске године, а на основу којих после и оцену изриче; и
- 4) сав писаћи прибор, све ствари од вредности и све поверљиве ствари.

Чл. 135.

Да би се администрација, коју надзорник врши, упростила и скратила, надзорник заводи у деловодник само важније ствари, које узима у посао. По томе, он не мора заводити и све месечне извештаје управитељске, већ само оне, по којима има што да предузима. Но зато ће их опет чувати по реду (под једним бројем) за сваки месец, те како би на крају године могао имати тачан преглед од свега рада у тој години.

Чл. 136.

Сем овога, надзорник ће уводити колико више може тако звану *скраћену администрацију*, где се на акту, који долази, пише одлука или мишљење, па се исти даље пише или враћа, а у деловоднику се забележи, у рубрици „решење“, шта је с истим урађено.

Чл. 137.

Кад је надзорник на путу, његов ће секретар примати све а отпраљвати само најпотребније и најхитније послове за које га надзорник овласти. За важније и хитније, а мање школске природе, рефероваће начелнику окружном и тражиће упута од њега.

ПБр. 14851.

24. децембра 1899. год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,

Андре Ђорђевић с. р.

Награђени наставници народних школа за рад у продужним школама

На основу члана 31. и 87. закона о народним школама и закона о државном буџету за 1899. годину, и по објашњењу Главне Контроле од 9. фебруара ове године, Бр. 2437, а у намери да потпомогне отварање и

напредовање продужних школа, које имају за задатак да очувају и прошире у омладине знање, које она добива у основној школи, министар просвете и црквених послова донео је 4. децембра 1899. год. одлуку: да се из партије буџетом одобрене на народне школе за ову годину (1899) изда на име награда за рад у продужним школама, и то:

а) у округу ваљевском:

1. Миливоју Пауновићу, учитељу у Цветановцу	100	дин.
2. Василију Урошевићу, учитељу у Мионици	80	"
3. Живку Вићентијевићу, учитељу у Бурђеву	100	"
4. Стевану Ђорићу, учитељу у Звечкој	60	"

б) у округу врањском:

1. Игњату Огризовићу, учитељу у Врању	60	дин.
2. Крсти Јонићу, учитељу у Врању	80	"
3. Мих. Ристићу, учитељу у Врању	80	"
4. Мих. Стевановићу, учитељу у Врању	80	"
5. Љуб. Вилотијевићу, учитељу у Печењевцу	120	"

в) у округу крагујевачком:

1. Петру Александровићу, учитељу у Десимировцу	120	дин.
--	-----	------

г) у округу крајинском:

1. Милану Димитријевићу, учитељу у Кладову	80	дин.
2. Даринци Марковићевој, учитељици у Кладову	80	"
3. Миладину Терамилцу, учитељу у Јасеници	120	"
4. Јеврему Симовићу, учитељу у Штубику	100	"
5. Емилији Милошевићки, учитељици у Душановцу	60	"
6. Косари Марковићевој, учитељици у Душановцу	60	"
7. Б. Димитријевићевој, учитељици у Душановцу	60	"
8. Милети Митићу, учитељу у Чубри	100	"
9. Светозару Михаиловићу, учитељу у Корбулову	80	"
10. Јовану Цветковићу, учитељу у Рајцу	50	"
11. М. Милосављевићу, учитељу у Рогљеву	50	"
12. Кат. Јовићевој, учитељици у Смедовцу	50	"
13. Марији Ђурковићевој, учитељици у Сиколу	50	"
14. М. Велимировићевој, учитељици у Сиколу	50	"
15. Мих. Јовановићу, учитељу у Бруснику	60	"
16. Стевану Дадићу, учитељу у Поповици	50	"
17. Стевану Велимировићу, учитељу у Метриши	50	"
18. Петру Томићу, учитељу у Трњанима	50	"
19. Драги Стојановићевој, учитељици у Трњанима	50	"
20. Станку Дуцићу, учитељу у Шоркамену	50	"
21. Ал. Богдановићу, учитељу у Кленовцу	50	"

д) у округу крушевачком:

1. Милану Димитријевићу, учитељу у Вел. Врбници	80	дин.
2. Крсти Божовићу, учитељу у Вел. Врбници	80	"
3. Димитрију Милићевићу, учитељу у Дворанима	120	"
4. Антонију Обреновићу, учитељу у Ђићевцу	100	"
5. Војиславу Катунцу, учитељу у Дренови	80	"

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ђ) у округу моравском :

1. Станоју Савићу, учитељу у Багрдану	80	дин.
2. Драгињи Савићки, учитељици у Багрдану	60	"
3. Ружици Савићевој, учитељици у Багрдану	60	"
4. Димитрију Петковићу, учитељу у Јовцу	80	"
5. Лазару Петковићу, учитељу у Рибарима	80	"
6. Милутину Петровићу, учитељу у Вољујаку	60	"
7. Новаку Тоскићу, учитељу у Жунањевцу	80	"
8. Евгенији Катићевој, учитељици у Жунањевцу	80	"
9. Јеврему Вукићевићу, учитељу у Опарићу	60	"
10. Богосаву Вукићевићу, учитељу у Опарићу	60	"
11. Тодору Бушетићу, учитељу у Пољни	80	"
12. Станоју Мијатовићу, учитељу у Пољни	80	"
13. Милоју Спасићу, учитељу у Рековцу	60	"
14. Светолику Нешићу, учитељу у Бачини	60	"
15. Марку Бабићу, учитељу у Бачини	60	"
16. Милану Лазићу, учитељу у Залоговцу	80	"
17. Ђорђу Тодоровићу, учитељу у Обрежу	60	"
18. Стојану Вукићевићу, учитељу у Обрежу	60	"
19. Свет. Михаиловићу, учитељу у Црквенцу	60	"
20. Боривоју Ђорђевићу, учитељу у Дубоки	60	"
21. Мих. Ристићу, учитељу у Глаговцу	60	"

е) у округу нишком :

1. Драгољубу Тодоровићу, учитељу у Грбавчи	80	дин.
2. Јовану Милићевићу, учитељу у Прњиловици	80	"
3. Свет. Живковићу, учитељу у Прњиловици	80	"
4. Крсти Денићу, учитељу у Студени	100	"

ж) у округу широтском :

1. Цветку Љубеновићу, учитељу у Грделници	80	"
---	----	---

з) у округу подринском :

1. Милутину Сокићу, учитељу у Бадовинцима	120	дин.
2. Ристи Васићићу, учитељу у Дубљу	60	"
3. Персиди Васићићки, учитељици у Дубљу	50	"
4. Милану Рабреновићу, учитељу у Клељу	80	"
5. Драги Рабреновићки, учитељици у Клељу	60	"
6. Живојину Крстићу, учитељу у Липолисту	100	"
7. Тимотију Јовановићу, учитељу у Прњавору	100	"
8. Драги Гачићевој, учитељици у Прњавору	80	"

и) у округу подунавском :

1. Драгољубу Радојчићу, учитељу у Десковцу	60	дин.
2. Кузману Јовановићу, учитељу у Степојевцу	60	"
3. Раду Миловићу, учитељу у М. Пожаревцу	80	"
4. Ђорђу Иличићу, учитељу у Шешину	60	"
5. Лазару Јанковићу, учитељу у Жаркову	80	"
6. Филипу Поповићу, учитељу у Барајеву	80	"
7. Димитрију Михаиловићу, учитељу у Гроцкој	60	"

8. Милану Максимовићу, учитељу у Америћу	100	дин.
9. Марку Јевђенијевићу, учитељу у Баричу	80	"
10. Животи Лукићу, учитељу у Лозовику	120	"
11. Живојину Манојловићу, учитељу у Лозовику	120	"
12. Михаилу Остојићу, учитељу у Михаиловцу	100	"
13. Даринци Димићевој, учитељици у Михаиловцу	80	"

ј) у округу позаревачком:

1. Светозару Обрадовићу, учитељу у Голушцу	100	дин.
2. Милану Недељковићу, учитељу у Д. Крушевици	120	"
3. Јовану Пауновићу, учитељу у Клењу	80	"
4. Благоју Радојковићу, учитељу у М. Градшту	120	"
5. Милану Марковићу, учитељу у Барама	80	"
6. Николи Алексићу, учитељу у Берањи	80	"
7. Михаилу Стојановићу, учитељу у Брежанима	60	"
8. Јовану Костићу, учитељу у Жабарима	60	"
9. Живану Живадиновићу, учитељу у Касидолу	60	"
10. Јовану Динићу, учитељу у Лучици	60	"
11. Николи Ђорђевићу, учитељу у Смољинцу	60	"
12. Велимиру Кузмановићу, учитељу у Смољинцу	60	"
13. Милосаву Јовановићу, учитељу у Четережу	60	"

к) у округу тимочком:

1. Марку Матејићу, учитељу у Планиници	100	дин
2. Војиславу Шумкарцу, учитељу у Рготини	120	"
<hr/>		
Свега		7450 дин.

Награђени наставници народних школа за предавање Ручнога Рада у народним школама

Министар просвете и црквених послова одлучно је, да се за предавање Ручнога Рада у народним школама награде ови наставници, који су се одликовали у предавању овога предмета:

1. Јован Јовановић, учитељ у Београду и управник курсева за Ручни Рад	са 340	дин.
2. Жив. Поповић, учитељ у Београду	100	"
3. Љуб. Селаковић, учитељ у Ваљеву	80	"
4. Пгњат Огривовић, учитељ у Врању	120	"
5. Јов. Стојановић, учитељ у Лесковцу	100	"
6. Милоје Гагић, учитељ у Текији	60	"
7. Никола Богдановић, учитељ у Радујевцу	50	"
8. Мих. Катић, учитељ у Крушевцу	100	"
9. Спасоје Спасојевић, учитељ у Александровцу	80	"
10. Димитрије Стојановић, учитељ у Рековцу	100	"
11. Јован Срећковић, учитељ у Параћину	60	"
12. Јован Ђ. Јовановић, учитељ у Јагодини	50	"
13. Јован Ивановић, учитељ у Нишу	100	"
14. Благоје Илић, учитељ у Алексићу	60	"
15. Милутин Боранијашевић, учитељ у Лозници	60	"
16. Владимир Поповић, учитељ у Крушњу	50	"

17. Милан Храбреновић, учитељ у Клењу	50 дин.
18. Милан Дачић, учитељ у Комирићу	50 "
19. Милан Косановић, учитељ у Рогачи	50 "
20. Василије Јовановић, учитељ у Вишњици	50 "
21. Милоје Милићевић, учитељ у Пожаревцу	120 "
22. Душан К. Поповић, учитељ у Кличевцу	50 "
23. Милија Милошевић, учитељ у Вољевцу	100 "
24. Коста Милосављевић, учитељ у Прокупљу	80 "
25. Мих. Крстић, учитељ у Куршумлији	100 "
26. Мих. Бугариновић, учитељ у Косјерићу	80 "

Свега 2240 дин.

Службена објава

Министарство народне привреде на основу чл. 8. *правила о награђивању учитеља народних школа, који раде на пољској привреди* расписало је за идућу — 1900. — годину награде, које ће се издати оним учитељима, који, поред осталог, за основу уређења својих школских градина буду узели службено прописне угледне планове за те градине, као што су у местима: *Рагарске Школе у Краљеву, Винодөлско-воћарске школе у Букову, Топчидерске Економије, Државне Ергеле у Љубичеву и Државне Ергеле у Добричеву* (Ђуприја).

Расписане награде јесу ове:

- 1., две *прве награде* по 300 дин. у сребру;
- 2., две *друге награде* по 200 дин. у сребру; и
- 3., две *треће награде* по 100 дин. у сребру.

Министарство просвете објављује ову одлуку свима наставницима народних школа и позива их да се према овоме управљају.

Из канцеларије министарства просвете и црквених послова. ШБр. 14.164. 18. децембра 1899. год.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

744. САСТАНАК

10. новембра 1899. год.

Били су: председник: д-р Војислав Бакић; потпредседник: Ст. Ловчевић;
редовни чланови: Архимандрит Кирило, Михаило Марковић, Ср. Ј. Стојковић,
Ј. Миодраговић, Лука Лазаревић и Милоје Влајић.
Пословна: Петар Ј. Петровић.

I

Прочитан је и примљен записник 743. састанка.

II

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 25. октобра ове године, ПБр. 11.885, којим се спроводи Савету на оцену молба г. Стевана Никшића, учитеља цртања у гимназији Краља Милана I, који је молио да буде постављен за вишег учитеља вештина у нашим средњим школама, прилажући уз молбу и извесне своје документе.

Савет је одлучио: да се умоли г. д-р Светозик Радовановић, професор Велике Школе, да проучи молбу и документе молитељеве, па да Савету реферује о томе, може ли се г. Никшић поставити за вишег учитеља вештина у средњим школама.

III

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 31. октобра ове године, ПБр. 12.402, којим се шаље Савету на оцену молба г-ђице Даринке Николићеве, учитељице језика у Вишој Женској Школи у Брагујевцу, која поново моли да буде постављена за класну учитељицу у Вишој Женској Школи.

По саслушању њене молбе Савет је одлучио: да се умоли г. Јован Докић, управитељ Више Женске Школе и члан Савета, да проучи молбу и документа г-ђице Николићеве, па да по том Савету реферује, може ли сада бити постављена за класну учитељицу.

IV

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 25. октобра ове године, ПБр. 12.140, којим се шаље Савету на оцену молба г. Душана Јовановића, професора Гимназије Кнеза Михаила, који је молио да се његов превод и прерада дела: *Urbus Romae viri illustres* од Ло-

монда, може употребити као Латинска Читанка уз предавање латинског језика у III години учења тога језика у нашим средњим школама.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јанко Лукић, ванредни професор латинског језика на Великој Школи, да изволи прегледати превод и пре-раду поменутог дела, па да Савету реферује о томе, може ли се ово дело употребити за уџбеник у нашим средњим школама.

V

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 23. јула ове године, ПБр. 7043, којим се спроводи Савету на оцену молба г. Јована Ђорђевића, пређашњег стараоца масе пок. владике Вићентија Красојевића, који је молио да му се на име старалачке награде исплати из истог фонда 980 динара.

Савет је одлучио: да се умоле г. г. Архимандрит Кирило и Л. Лазаревић, редовни чланови Савета, да изволе проучити ову молбу г. Ђорђевића и Савету реферовати о томе: да ли молилац има права на ово потраживање из фонда пок. владике Вићентија Красојевића.

VI

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 28. октобра ове године, ПБр. 5370, којим се спроводи Савету на оцену писмо Управе Државне Штампарије заједно са списком књига за које Управа пита: које би требало и даље задржати у употреби а које рас-ходovati.

Писмо Управно гласи:

Господину Министру Просвете и Црквених Послова

Приложени под % списак књига државног издања из категорије старијих школских уџбеника и других издања, која не могу служити предвиђеној намени због застарелости, — част ми је понизно послати Господину Министру на увиђај, с молбом да изволи донети одлуку о њихову расхо-довању и распореду, камо би се имале разаслати бројно и партијално.

Овим поступком дала би се могућност Управи — да дође до коначног пречишћавања, не само своје фиктивне имовине, која се од толиких година провлачи кроз њено књиговодство као *актива*, него би и пословни ред у магацинској служби доведен био у правилније стање.

Управник Држав. Штампарије,

Јов. Бадемајић

Саслушавши ово писмо Савет је одлучио: да се умоле г. г. Михаило Марковић и Сретен Ј. Стојковић, редовни чланови Савета, да изволе по-менути списак књига прегледати и Савету предложити: које би од обе-лежених књига у овоме списку требало и даље задржати у употреби а које би требало из употребе сасвим избацити.

VII

Прочитан је реферат г. Стевана Ст. Мокрањца, вишег учитеља ве-штина, о квалификацији г. Ђорђа Стојићевића, који је молио за место учитеља музике и потнога певања у нашим средњим школама.

Реферат г. Мокрањца гласи:

Главном Просветном Савету

Према акту Главног Просветног Савета од 30. октобра ове год. СБр. 94. прегледао сам молбу и документе г. Ђорђа Стојићевића, бив. учитеља музике, и нашао сам:

1. Да је г. Стојићевић свршио регенску школу у Петрограду, и
3. Да је свршио два разреда реалке и целу богословију.

По чл. 64. закона о средњим школама тражи се од кандидата за учитеља вештина, да је свршио шест разреда гимназије. Г. Стојићевић је свршио два разреда реалке и целу богословију. — Остављајући Глав. Просв. Савету да реши, да ли је кандидат законом тражени услов испунио, т. ј. да ли два разреда реалке и свршена богословија одговарају свршеним шест разреда гимназије, слободан сам, да дам о томе своје мишљење, а то је: да два разреда реалке и свршена богословије одговарају захтеву, који се законом тражи, а можда још и више, јер се у богословији, која се већ сматра као *средња школа*, учи још и педагогика с методиком. А ја држим, да се законом траже шест разреда гимназије ради тога, што се претпоставља, да ће кандидат, који је учио у *средњој школи*, имати лакшега начина и умења да у оваквој школи предаје свој стручни предмет.

Други услов г. Стојићевић је такође испунио, јер је свршио регентску школу у Петрограду, а та је школа специјално подигнута за регенте и учитеље хорова.

Према овоме мишљења сам, да г. Стојићевић може бити постављен за учитеља певања у каквој средњој школи.

24. октобра 1899. год.

Београд

Главном Просветном Савету
на услузи

Ст. Ст. Мокрањец

Према овоме реферату Савет је мишљења: да г. Ђорђе Стојићевић има прописане квалификације за учитеља певања у нашим средњим школама.

VIII

Прочитан је реферат г. Миленка Марковића, професора Гимназије Вука Стеф. Караџића, о „Педагогији“ г. Љубомира Протића, професора, који је молио да се ово његово дело препоручи књижицама основних и народних школа.

Реферат г. М. Марковића гласи:

Главном Просветном Савету

Писмом својим од 4. овог месеца, СБр. 80. Главни Просветни Савет упутно ми је на преглед и оцену „Педагогику“ од г. Љуб. М. Протића, и тражио је од мене мишљење о томе: може ли се ова књига препоручити књижицама народних и средњих школа.

Ја сам ову књигу прегледао, па сам нашао да се она овака каква је у овоме издању не може препоручити за књижице ни једних ни других школа, јер је сувише овлашно и на брзу руку израђена, а штампарска је израда испод сваке

критике тако, да не би било лепо да се од највише просветне власти у једној краљевини препоручује школама књига овако немарљиво израђена.

Изгледа човеку, да је ова књига постала из лекција и белешака једнога професора педагогике, које су, један пут написане, дате у штампу, а нису после тога, *ни један пут прегледане ни дотериване*. Због овога је на многим местима смисао нејасан и неодређен, а многобројне погрешке штампарске, погрешна интерпункција и праваци у многоме повећавају ову нејасност.

Ово ће се најбоље видети из примера.

Говорећи о дисциплинарним позитивним средствима, писац има на стр. 44. овакав један засебан пасус: „Казнити се не сме ни радом, јер се унижава рад, а тако исто ни повцем, јер деца немају новаца. Као најстрожије средство које се каткад примењује, то је прут. Али прutom не треба казнити, ако је ученик непажљив, и када га треба заинтересовати, или кад је уморан, те му треба дати одмора, и т. д. Прут би се, по мишљењу неких педагога, могао одобрити само у ова два случаја: ако је ученик тукао млађег друга или је мучио и био неку животињу. У овим случајевима могло би му се показати, веле они, шта значи тући млађег и слабијег, и застрашити га да то више не чини. Овим би се, у исто доба, задовољила и идеја правде. Још би се могло применити ово средство, кад би ученик био сувише уморан, и тако га присилити, да се потчини вољи наставника, па и то ако је ученик млађи. По себи се разуме, да, где се правилно ради, до овога и не долази; а и кад би дошло, било би веома ретко. Према овоме, и ако га у теорији, понеки, у извесним приликама, одобравају, *ишак га не треба у пракси примењивати*, зато је и законом забрањен, као што је то некад, у великој мери, било, а чега, на жалост, има и данас у пољским школама, па још у веома различним облицима. Некада је се хвално један стари учитељ вестминстерске школе, да је готово све лордове, кад су били његови ученици, истукао бар по једанпут а доцније су постали посланици у горњем дому енглеском.“

Ја мислим да није потребно критиковати и објашњавати овај конгломерат мисли набацаних без икаквог реда и без икакве логичне везе.

На страни 53. при дну налази се једна засебна реченица, која гласи овако: „Зато и морамо поћи корак напред, и довести овај рад наставе (разуме се давања знања) са општим васпитаним задатком“.

Говорећи о распореду и концентрацији наставног материјала, на стр. 67. има овакав засебан одељак: „Из досадањег, поред одговора на постављено питање у почетку, видимо да је концентрација наставе врло важна, и да се о њој морају бринути сви васпитачи, пажећи да је не би погрешно разумели. А она се разуме погрешно, кад се у исто време поучавају ученици из више предмета, правећи скокове од једнога на други. Пример за ово имамо, кад се српска историја и српска граматика или кад се читају аутори и граматика и у један исти мах обрађују о чему понеки с поносом говоре, износећи то као свој властити проналазак или своју засебну методу. Зло од овакве наставе види се лако; треба само помислити, како би било нама, кад би имали истог часа одговарати на изненадна питања из разних предмета.“

Шта би ово требало да значи то може знати само г. писац и нико више.

Има и оваквих реченица: „Ми се можемо сећати, како изгледа неки предмет, кога смо раније посматрали; ми можемо замислити слику његову, и у томе случају имамо преставу предмета“. (стр. 75.). „Згодно су средство и неке школске установе, а то су: *школске свечаности* Св. Сава, а за тим

и опште народне, које треба да се и у школама прослављају, као у народним школама у округу крагујевачком од ове школске године“.

У књизи се налазе још и оваке ствари: „*преставник*“ место представник; „*престављен*“ м. представљен; „*школе за запуштену децу*“ м. за запуштену децу; „*стога*“ м. с тога; „*у овом првом доба*“; „*строжије*“ м. строже; „*мада*“ м. ма да, и то свуда редовно; „*да је се,*“ стоји свуда уз глаголе, м. да се; „*без успешна*“ м. безуспешна ит.д.

У књизи има и корисних мисли и поука, и оне би добро дошле наставницима наших школа, кад би писац ово своје дело пажљиво прегледао и поправио, па га тек онда поново издао.

Главном Просветном Савету

25. октобра 1899. год.

Београд.

понизан

Мил. Марковић,

проф. гимн. Вука Стеф. Караџића

Према овом реферату а и усменој мишљењу неких чланова Савета, којима је ово дело познато, Савет је одлучио: да се „Педагогија“ од Љ. Протића, професора, може препоручити за књижнице народних школа.

Г. М. Марковићу, у име хонорара за реферовање, одређено је двадесет (20) динара.

IX

Прочитан је реферат г. Владислава Вулићевића, професора, о „Француској Граматици“, коју је за ниже разреде виших женских школа написала г-ђа Јулка Јањићка, учитељица београдске Више Женске Школе.

Реферат г. Вулићевића гласи:

Главном Просветном Савету

Част ми је поднети Главном Просветном Савету реферат о француској граматици, коју је написала г-ђа Јулка Јањићка за ниже разреде више женске школе.

Не може се рећи да оскудевамо у уџбеницима за прву наставу француског језика, али може се слободно тврдити да ниједан од њих не одговара потпуно циљу коме је намењен: или су претрпани, или су им примери за вежбање неуређени, или чак и немају никаквих примера. Тако и овај уџбеник на пр. има читанку уз граматику, али нема у II делу, у коме су изложена граматичка правила, примера за непосредну примену онога што се учи, што би, по моме мишљењу, требало да буде на првом месту. Ти примери, у виду задатака, требало би да буду на француском; а, мислим, да се не би погрешило кад би их неколико лакших било и на српском.

Осим тога, у овом уџбенику пада у очи како је са мало пажње израђен, нарочито I и II део. Изнећу овде погрешке оним редом којим се у уџбенику налазе, наводећи, разуме се, само неколике важније.

У првом делу:

Изостављено је у азбуци слово *z*, па је за *y* стављено да се чита као *z* (лист I стр. 2.). *Ui* чита се као *ui*. (лист II стр. 2.). Је *voudrai* и т. д. ја хоћу и т. д. *Le crayon est à ma soeur*, писаљка је **на моју** састру. *Oubliez la mauvaise conduite de ton neveu*, заборавите **рђаво** владање **твога**

WWW.UNILIB.RS

мењака (лист II стр. 3.). On n'a rien de pareil vu, **није има** ништа тако видео (лист IV стр. 1.). *P* не изговара се на крају речи: plomb (лист IV стр. 3.). Mets-**toi** sur ce banc, седи **ти** на ову клупу (лист VII стр. 3.). *A* (од глагола avoir) кад је употребљено као помоћни глагол преводи се свуда, не знам из ког разлога, са **има**.

У другом делу:

Говорећи о члану не помиње се колико има родова и бројева у француском језику (лист I стр. 1.). Није требало ни стављати одређивање рода код именица према значењу и према окррајцима; јер, пошто се не може детаљно изложити, овако укратко може само да произведе забуну; а није ни нужно за уџбеник овог обима (лист I стр. 4.). О месту придева уз именице тако је тачно изложено, да је готово боље било само навести неколике примере, а правила и не помињати (лист III стр. 2.). Личне зависне заменице (pronoms conjoints) превде се и *пуним* облицима српских заменица (лист IV стр. 2.). Место ma, ta, sa употребљавају се облици мушког рода mon, ton, son испред именица женског рода, које почињу самогласником или немим h, на пр. Mon amie, **ton homme** (лист V стр. 2.). Изложена су мењања правилних глагола I, II и IV врсте, а глаголи III врсте су изостављени, под изговором да су неправилни. Мислим да је требало узети и какав глагол III врсте као образац. Осим тога нису обележена значења у појединим временима мењаних глагола (лист VIII стр. 2.). Упитни облик од глаголу donner у садашњем времену првом лицу стоји donne-је, место donné-је (лист IX стр. 1.). Извођење глаголских облика врло је збркано изложено (лист X стр. 2.). „Глаголи на ouer, uer, auer, мењају пред немим *e u y i*. Али је боље да се *y* задржи.“ Ово међутим важи само за глаголе auer (лист X стр. 4.). Никаква реда нема при излагању неправилних глагола, осим тога нису обележена ни њихова значења (лист XI, XII и XIII.). Нетачно је изложена употреба предлога *par* и *de* уз трини облик (лист XIII стр. 4.). Иза глагола мишљења долази Subjonctif, само ако су ти глаголи узети одречно или упитно; а не како је изложено у уџбенику (лист XIV стр. 4.). О слагању participes passés није тачно изложено (лист XV стр. 2.).

У предговору се каже да је за израду овог II дела служила за образац граматика д-ра Јулија Адамовића; а међутим из ове је граматике све што је у II делу, само невешто преписано, тако да се онај огроман број погрешака, што се у њему налазе, могу једино приписати његову аутору. Понегде је се хтело одступити од граматике Адамовићеве, па су тада правила и примери роботани испали. При излагању неправилних глагола изостало још оно што је главно, то јест да су глаголи подељени у групе према наставцима за passés définis и participes passés, те је испало да су без икаква реда поређани. Колико је невешто преписивано види се и из тога, што се често налазе обележени бројеви на пр. vendr-ai,¹ devr-ai² (лист X стр. 2.), који упућују на примедбе, а међутим те примедбе нису ни исписане, и ако оне стоје у оригиналу.

У трећем делу овог уџбеника избор је предмета доста срећно учињен; само што је ово као и у прва два дела врло немарно израђено. Тако, осим погрешака у преписивању налазе се и недоследности, као ове: глаголи у I и II листу исписани су из текста у облику начина неодређеног, а у тексту су употребљени у садашњем времену, као на пр. donner, prendre, écrire и т. д.; а доцније исписани су у речима глаголи овако: nous avons, se trouve (лист II стр. 4.), elles ont (лист III стр. 4.) ит.д. Неправилни глагол croire не налази се међу неправилним глаголима, у задатку 32. стоји у садашњем времену, а у речима у начину неодређеном.

У четвртм делу овог уџбеника, у читанци, избор је за лектуру добар, разуме се, кад се узме у обзир да је она намењена ученицама нижег течаја више женске школе. Нарочито је добра страна овог и предходног одељка што су текстови, помоћу питања, удешени за препривчавање.

Према напред изложеном мислим да би се ово дело могло примити као уџбеник за ученице нижих разреда више женске школе, само ако се додаду другом делу примери за вежбање, и ако се поправи огроман број погрешака, које нису све само из непажње учињене.

20. јула 1899. год.
у Београду.

Владислав Вулићевић,
професор гимн. Вука Стеф. Караџића

Према овом реферату Савет је одлучио: да се ова Француска Граматика не може употребити за уџбеник у вишим женским школама.

Г. В. Вулићевићу, у име хонорара за реферовање, одређено је двадесет (20) динара.

X

Прочитан је реферат г. Симе Томића, професора, о делу: „Св. Сава“ од г. Андре Гавриловића, професора.

Реферат г. Томића гласи:

Главном Просветном Савету

Прочитао сам рукопис г. Андре Гавриловића „Свети Сава. Историјски преглед живота и рада“, а који ми је Главни Просветни Савет послао на преглед и оцену.

Не могу се упуштати да на дуго и на широко претресам оне ствари у рукопису г. Гавриловића, о којима би се могло и овако и онако мислити. Бићу слободан да своје мишљење сведем на неколике главне тачке. Потребно је:

1.) Да г. писац ограничи свој задатак, и да заиста у своме спису прикаже и изложи „*све до чега је наше историјско испитивање живота, рада и времена Светога Саве дошло као до утврђених, позитивних резултата*“. Истина он претреса и спорна питања на неким местима, износи нове конјектуре и гипотезе, али му то није потребно према задатку, који је хтео решити.

2.) Да промени композицију свога списка. Писац хоће да изнесе историјски преглед живота, времена и рада Св. Саве, али је тако раскомадао грађу да у оваком облику списе г. Гавриловића ни мало не подноси за онај круг читалачки, коме би био намењен. Треба издвојити биографске податке у целину, исто тако ону историјску грађу из II, VI, VII, IX, X и др. глава, јер писац није хтео да пише српску и балканску историју друге половине XII и прве половине XIII века, него само да осветли рад Св. Саве, да покаже како је постала Србија као нова словенска држава, како је напредовао развитак државне идеје српске. Напоредо стављеним неколиким главама, у којима се говори о историји Бугара, Латина, Грка ит.д. не може се постићи оно, што је писцу пред очима лебдило: историјска рељефна слика Савине политичке делатности.

3.) Према *популарном* карактеру рада г. Гавриловића, намењена ширим круговима, сваком писменом и отреситом Србину и српскоме пријатељу, треба г. писац да промени не само распоред грађе него и **начин њезине обраде** :

а) да оне силне цитате замени концизним изводима, да непреведена места српско-словенска преведе, и да ноте, у којима наводи литературу, као сасвим непотребне изостави. Којим се делима служио нека покаже у списку дела при крају свога списа.

б) да преради *што се тиче излагања* цео свој спис, и на тај начин да му оно буде што концизније, што сажетије, јер *врло много употребљава перифразу*.

г) да неке изразе туђе, као стафажа, мотивација и т. д. замени нашим народним.

4.) Према задатку списа г. Гавриловића *врло је слаб одељак*, у ком се говори о култури и о културним приликама српским. Апостолски и мисионарски рад Св. Саве е једне, његов политички рад е друге траже *друго осветљење културно-историско*. Г. писац треба :

а) да изради нарочити одељак у коме ће описати, колико је то могућно, културне прилике у Србији, да потражи византиске и латинске елементе културне, и да на тај начин покаже колика је улога Св. Саве у овом народном просвећивању.

б) да прикупи у прегледну целину све што се зна о књижевном раду Св. Саве, и ако налази за потребно да *лешче* прикаже како се јавила српска књижевност уместо онога навођења туђих мишљења, која немају никакве научне вредности поред великих ауторитета за које су везана. Зна се одакле су Срби добили књижевност — из Бугарске, и с тим је одређено и како треба српско-бугарске односе *нарочито нагласити*. Ко хоће да их прећути, не воли истину.

г) Ради јасности не би било на одмет додати слике најзнаменитијих архитектонских и других културних споменика, сачуваних из доба Св. Саве. Исто тако ради истинцања географскога момента у развиту државе у Срба средњег века треба приложити делу *историску карту*, на којој би се означила племена, која су ушла у састав српске државе и која су остала ван њенога склопа, како се развијала држава Немањина ит.д.

* * *

Да сведем моје мишљење о делу г. Гавриловића :

а) Он треба да му ограничи задатак : да *популарно* изложи резултате, до којих се дошло.

б) треба да *на други начин* распореди грађу : прикупи у групе биографске, историске и литерарне и културне елементе и

в) да све то *преприча просто и кратко*, без онога романтичарскога китњастог и излешнога патоса.

г) и да *прошири своје дело новим одељком*, у ком ће према датима сувремене историје и археологије изнети шта се зна о културним, верским и социјалним приликама из доба Св. Саве.

д) најпосле да дода илустрације наших споменика из старине наше, и географску карту.

Овако урађено дело имаће много више вредности не само за шире кругове него и за оне, којима су ове књиге добродошле за њихов рад, за наставнике. Оно пак што г. писац мисли да је ново за науку, нека издвоји и засебно публикује у коме органу наше науке. То је бољи пут него да се изгуби у оном што је већ познато.

Као што сам напред рекао, ја нисам у стању контролисати историјска дата у спису г. Гавриловића, то нека учини који од наших историка.

Погрешке, које су само lapsus mentis и linguae нисам хтео овде наводити — саме ће их писац моћи уочити.

Нову литературу, која није г. писцу позната ваћи ће цитовану у Geschichte der byzant. Literatur од Карла Крумбахра 2. Aufl. München, 1897., у одељку библиографији посвећену.

Хонорара не тражим, зато ми га не треба ни одређивати.

Просветни Савет може лако извести, да ја препоручујем дело г. Гавриловића само ако га преради.

2. новембра 1899. год.

Београд.

Сима Н. Томић

проф.

Пошто је овај реферат обухватио више литерарну страну, то је Савет одлучио: да се умоли и г. Миленко Вукићевић, професор Гимназије Вука Стеф. Караџића, да поменуто дело прегледа са историјске стране, па да о томе Савету реферује.

XI

Прочитани су реферати г. г. Миленка Марковића и Дим. Ј. Путниковића о „Српској Рачунаљци“, коју је израдио и за употребу у нашим основним школама наменио Петко Николић, учитељ.

Реферат г. г. референата гласи:

Главном Просветном Савету

Писмом својим од 4. овог месеца, СБр. 81., Главни Просветни Савет послао нам је на преглед и оцену поправљену и усавршену „Српску Рачунаљку“ од г. Петка Николића, учитеља. Ми смо ову рачунаљку прегледали и част нам је о томе поднети Савету овако мишљење:

Кад смо 1897. године оцењивали рачунаљку г. П. Николића, каква је онда била, ми смо дали мишљење: да је она један оригиналан рад, да је у нечему подеснија и боља од руске рачуналке и да такав рад заслужује пажњу и препоруку Главног Просветног Савета и министарства просвете. То мишљење Савет је усвојио, а господин министар министарства просвете. То мишљење извесну помоћ, да своју рачунаљку усаврши, што је овај и учинио. Овако дотерана и усавршена ова рачуналка сад је много боља и подеснија за употребу. Њом се може лако руковати, а ђацима се могу лако представити разне рачунске комбинације, боље но руском рачунаљком. Нарочито је од руске рачуналке у томе боља, што се на њој лако могу истакнути само онолико куглица, колико је потребно за коју рачунску радњу, а остале су куглице сакривене, док код руске рачуналке свих 100 куглица стоје ђацима пред очима, те често сметају разумевању и пажњу дечју расејавају.

У
И
В
Е
С
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Осем тога ова је рачунаљка просте конструкције, те се може лако израђивати, а није изложена лакој кварењу. Израда пак ове рачунаљке можда ће стати нешто мало више од руске рачунаљке, али је у толико она боља и савршенија од руске.

Таква би била наша оцена, кад ову рачунаљку упоредимо с руском рачунаљком, која се код нас и свуда највише употребљава. Ну и кад је упоредимо с другим рачунаљкама, које су нама познате, опет код ове „Српске Рачунаљке“ налазимо један нов и оригинални рад, налазимо извесне практичне и добре особине, које немају друге рачунаљке. Кад се узме на ум, да је ова рачунаљка, и ако усавршена и дотерана, још примитивно израђена, јер су њене делове радили мајстори из осуђеничког завода у Топчидеру, и да би се ова направа у рукама каквог механичара и мајстора од заната могла још боље дотерати и усавршити, онда се слободно може рећи да ће ова рачунаљка бити од неоцењене користи за рад у основним школама. О свему овоме могао би се Главни Просветни Савет најбоље уверити, кад би позвао г. Николића да он сâм лично покаже како се манипулира овом рачунаљком, јер за ово треба сада неке мале извезбаности, пошто је израда рачунаљке још примитивна, а доцније, кад се ова рачунаљка још боље усаврши и дотера, моћи ће се њоме веома лако руковати.

Према свему овоме, наше је мишљење да ова рачунаљка заслужује најбољу пажњу и потпору од стране Главног Просветног Савета и министарства просвете. Њу би требало препоручити за наше школе и дати могућности да се рашири и ван граница наше домовине. На париску изложбу свакојако требало би је послати.

Г. Николићу пак за овакав рад треба одати нарочито признање и хвалу, јер оваким радом он чини част српском учитељству и просвети српској. Ово у толико пре, што је међу нашим просветним радницима и сувише мален број таквих, који се труде да које наставно средство измисле или усаврше. А како овакав рад заслужује и извесну награду, ми мислимо да би министарство просвете требало да изда г. Петку извесну награду и да рачунаљку препоручи као ваљану свима основним школама, а г. Николић нека се после сâм брине о умножавању и распродавању рачунаљке; а могло би министарство просвете и да откупи од г. Николића ову рачунаљку, па да се само стара о умножавању њеном и о растурању по школама.

Враћајући све прилоге ./; остајемо захвални Главног Просветном Савету на поверењу.

23. октобра 1899. год.

Београд.

Мил. Марковић

проф. гимн. Вука Стеф. Караџића

Дим. Ј. Путниковић

привр. в. учитељ.

Према овоме реферату Савет је мишљења: да ова Рачунаљка заслужује да се потпомогне.

Овим је састанак закључен.

745. САСТАНАК

17. новембра 1899. год.

Били су: ПРЕДСЕДНИК: д-р В. Бакић; ПОТПРЕДСЕДНИК: Ст. Ловчевић; РЕДОВНИ ЧЛАНОВИ: д-р Светолик Радовановић, Архимандрит Кирило, М. Марковић, Ср. Стојковић, Ј. Миодраговић, Јован Докић и Лука Лазаревић.

Пословоџа: Петар Ј. Петровић.

I

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 10. новембра ове године, ПБр. 12932, којим се спроводи Савету на оцену молба г. Архимандрита Н. Дучића, који је молио, да се његов превод дела од Побједоносцева под насловом: „Мисли о цркви, држави, вјери, народној просвјети и т. д.“ откупи за школске књижице и за поклањање ученицима о годишњим испитима.

Савет је, по усменом реферату г. Архимандрита Кирила, одлучио: да се дело: „Мисли о цркви, држави, вјери, народној просвјети и т. д.“, у преводу Архимандрита Н. Дучића, може откупити за поклањање ученицима Богословије, Учитељске Школе и виших разреда Виших Женских Школа.

II

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 6. новембра ове године, ПБр. 12749, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Ђоке Милића, учитеља у Новом Саду, који је молио, да се његово дело „Литургија за православне ученике основних школа“ препоручи за уџбеник у нашим основним школама.

Савет је одлучио: да се умоли г. Архимандрит Кирило, редовни члан Савета, да изволи поменуто дело прегледати и Савету реферовати о томе, може ли се оно употребити као уџбеник у нашим основним школама.

III

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 17. новембра ове године, ПБр. 13068, којим је спроведена Савету на оцену молбу г. Алексе М. Станојевића, професора у пензији, који је молио, да министарство просвете и црквених послова о трошку кога фонда штампа његов превод под насловом: „*Роман једног малшице*“, од госпође Марије Робертхалт.

Савет је одлучио: да се умоли г. Лука Лазаревић, редовни члан Савета, да изволи превод поменутог дела прегледати и Савету реферовати о томе, може ли се оно о трошку кога фонда штампати за намењену сврху.

IV

Саслушани су усмени реферати г. г. Архимандрита Кирила и Луке Лазаревића, редовних чланова Савета, о молби г. Јована Ђорђевића, пређашњег староца масе пок. владике Вићентија, који је молио, да му се из ове масе исплати у име старалачке награде извесна сума новаца, из које би се награде имао наплатити и дуг, који г. Ђорђевић дугује истоме Фонду.

Према усменим рефератима г. г. референата, Савет је одлучио: да се г. Ђорђевићу у име старалачке наградне масе пок. владике Вићентија

Красојевића урачуна онолико, колико г. Ђорђевић поменутој маси дугује, е тим да више ни једна страна нема никаквог потраживања.

V.

Прочитан је реферат г. Јанка Лукића, ванредног професора латинског језика на Великој Школи, о Латинској Читанци за средње школе од г. Душана Јовановића, професора Гимназије Кнеза Михаила, који је молио да се ово његово дело употреби за читанку при предавању латинског језика у нашим средњим школама.

Реферат г. Лукића гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледао сам Латинску Читанку за другу годину латинскога језика од г. Душана Јовановића, професора, и част ми је поднети Савету оцену о њој.

За успешну лектуру сваког језика па и латинскога потребно је поуздано знање облика, главних синтактичних правила и познавање речи.

Поуздано познавање облика свакога језика па и латинскога је главни задатак елементарне наставе и прва погодба за лектуру. Без поузданости у облицима настава је у сваком језику илузорна, без облика се лектира не може ни замислити. Ако се облици не знају, како треба, увек ће се при читању зашњати и застајати и време губити тако, да се у читању неће моћи далеко отићи. Граматичко се градиво у облицима мора ограничити само оно, што је најпотребније за лектуру, треба дакле учити само оне облике, који се налазе у канону школских класика, али тада треба избегавати реткости и не мучити њима ученике, који ће их наћи и у речнику, кад на њих нађу.

До поузданог знања облика долази се само многим вежбањима и понављањем елемената, јер *τὰ κάτωθεν ἰσχυροῦσι εἶναι δεῖ*, а да се то постигне, наставник се нарочито у почетку, мора кретати опрезно и лагано и ако где, то у латинској елементарној настави вреди највише правило: *Σπεῦδε βραδέως*, *nam sat celeriter fit, quidquid fit satis bene*. (Иди лагано, јер доста брзо бива, што год бива доста добро).

На чем дакле да се проуче поуздано облици, па да се доцније при читању класика никад нема посла са облицима и да се због њих никако не застаје и не губи у лектури време?

Учењу облика на реченицама замера се с тога, што су реченице без везе, што су више пута без смисла и садржине и због тога досадне. Да се то отклони, тражи се да се и у елементарној настави од почетка употребљава само непрекидно штиво. Па је ли и непрекидно штиво баш такво, да му се не може ништа замерити и да ли се на њему могу проучити и утврдити облици тако, да доцније класична лектира не буде оштећена, велим да не буде лектира жртвована сама себи.

Како је у непрекидном штиву ретко који чланак, у којем не би било скоро свих синтактичних правила, а у елементарној настави су главно облици, на које треба да се концентрише сва ученичка пажња, да се ученици у њих тако рећи удубе, то ће онда ученици поред учења облика имати да се боре и са многим синтактичним правилима, дакле мораће у исто време савлађивати две тешкоће, ако хоће да преведу и разумеју чланак, што читају. Шта више, десће се да многа синтактична правила неће моћи разумети ни онда, кад им се објасне, а то с тога, што почетници такве тешкоће не могу да схвате због своје умне сфере, дакле неће моћи ни чланке пре-

водити. Синтактична ће правила, дакле, одузимати и време и пажњу ученичку тако, да ће облици бити занемарени, да се на њих неће моћи утрошити онолико времена, колико је потребно, те тако неће бити ни поузданости у облицима. Због те непоузданости у облицима потоња ће лектира бити оштећена тим, што ће се у њој ићи спорније, него што желимо, другим речима, губиће се доцније време, а то баш хоћемо да не буде. Да ће тако бити и с овом књигом, да наведем из ње неколико примера, у којима ће бити синтактичних тешкоћа због одступања од *consecutio temporum* само с тога, што писац радњу из прошлости преноси у садашњост, те употребљава *coniunctivus praesentis* и *perfecti* и онде, где би по консекуцији времена стајао само *coni. imperfecti* и *plusquamperfecti*. Такво једно правило, да многа друга и не спомињем, ученици неће моћи разумети ни онда, кад им га наставник објасни, неће га моћи разумети, јер су још неразвијени, а такво што тражи се од њих после прве године учења латинскога језика. То се мора тражити од њих, ако хоћемо да преводимо чланке, иначе на шта нам лектира. Тако ћемо ми ученику поред облика, које ће моћи онда поуздано научити, ако му се остави да њих само учи, натурити да учи и оно, што по својој умној развијености не може ни схватити, нагнаћемо га да учи и таква синтактична правила, за која у елементарној настави не треба ни да чује, а камо ли да их учи. Ево тих примера, који су скоро у почетку саме књиге: *Videbam iam arbores florentes, cum asperi aquilones Alpium muro arceantur. Adhuc Juppiter mihi favit, cum sol semper fere caelo sereno luxerit* (стр. 12, чл. 9.); *Hodie fortuna nobis favit, cum... viderimus* (стр. 13, чл. 9.). *Agnovi... quid dea iusserit* (стр. 47); *Docuit, quid... debeant* (стр. 63); ... *responsum est, quare bellum eis indictum sit* (стр. 105). Поред таквих примера имамо и пример... *redeunt... solveretur* (стр. 97), где после историјскога презенса долази *imperfectum*, за тим примере, у којима се *participium perfecti passivi* односи на објекат глагола *habere* као *compertum habeo* (стр. 37, d). Осим тога имамо примере, у којима је супстантив из главне реченице унесен у релативну, кад је супстантив у српском апозиција, као *Neapolim, quam urbem etc.* (стр. 17) и примере са перфектом негативнога смисла као *fuit Carthago!* (стр. 14, a). Такве примере или на пример кад уз *quod* стоји индикатив, а кад конјунктив гоеп. Јовановић нам не објашњава, а објашњава нам многе лакше ствари, а и такве, које су по себи јасне или се за њих зна још из прве године као *ter* (75. стр., напомена). Међу поменуте примере долази и елипса *ne quid nimis* (стр. 27), коју је г. Јовановић погрешно превео са *ничега неумерено*, додајући истина још у загради „не претеривати ни у чем.“

У непрекидном штиву, које је скроз проткано синтактичним правилима, отежана је прегледност, а тим се отежава и успорава и учење облика. При том не треба сметати с ума да ми имамо посла са почетницима, који без прегледности у настави не могу ништа и како треба научити. Зар неће и тај терет ученицима бити тежак и досадан и још досаднији од учења по реченицама због тешкоће граматичког градива, јер се у исто време морају учити и облици и борити се са синтактичним правилима?

Према свем овом сасвим је природно и оправдано, што се већина школских радника данас држи оне познате изреке *aurea mediocritas: alterum faciendum et alterum non neglegendum* (једно треба радити, а не друго не треба занемарити) тако, да се на сто случајева у два случаја употребљава непрекидно штиво, а у свима осталим случајевима реченице са непрекидним штивом. Како се учењу облика на појединим реченицама замера једино то, што су реченице без везе и садржине, то замерка по себи отпада,

WWW.UNILIB.RS

Уако су реченице одабране и с једром садржином, а ако су то још и сентенције, које се одликују и моралном поуком као и наше пословице, онда оне више вреде него и читави чланци непрекиднога штива, који исто тако као и реченице немају вредности, ако нису одабрани и ако су без садржине и моралне поуке. Што г. Јовановић у предговору књизи својој између осталог вели да је учење по методи реченица још и деморализација, то је само речено и ништа више, јер *corrupti non esse videmur*, то нам г. Јовановић ничим не доказује. Овај један пример: „*Nitere cum studio, si vis aliquando nitere*“ има у себи више васпитне вредности у сваком погледу него ма који чланак у читанци госп. Јовановића. По методи учења језика на реченицама са непрекидним штивом мора се сваки граматички задатак рашчланити на мале одељке, јер се само тако може свестрано и добро научити и тек после свршетка више граматичких задатака на појединим реченицама одмерено непрекидно штиво ће добро доћи, да се на њему мало застане и у целини поново све, што се дотле посебно учило, а није само даље и не утврђивати и оно, што се дотле учило, значи губити само време. Вредност таквога учења потврђују нам најбоље речи познатог професора Кеглја: „*Zu dieser Einübung, zur eigentlich grammatischen Schulung bieten einzelne Sätze ganz ohne Frage das ergiebigste und geeignetste Material, während am Schluss grösserer Abschnitte, als Ruhepunkte zum rekapitulierenden Rückblick, zusammenhängende Lesestücke durchaus angemessen sind und anregend wirken*“ вели у својем *Griechisches Übungsbuch* (erster Theil, 4. Auflage. Berlin 1898 Vogwort, S. IV).

Као други захтев за лектуру је познавање *главних синтактичних* правила и она се још од прве године учења латинскога језика морају учити поред облика. Као трећи захтев за успешну лектуру је *copia verborum*, која се још у елементарној настави мора прибавити. При том не треба жалити ђачки труд, јер ће *copia verborum* добро доћи за лектуру, која се без тога не може ни замислити.

Превोђење са српскога језика на латински је врло потребно, да би се утврдило знање облика, превођењем се управо огледа, колико је поуздано знање у облицима. Али није само то. Превођење са српскога на латински језик постепено уводи ђака још у синтаксу нашега језика и бољег средства за разумевање синтактичних правила и свога и туђега језика од тога превођења ја не знам. Што је експеримент у природним наукама, то је у језицима превођење са свога језика на туђи, особито на латински, јер се он одликује конвенцијом својих правила између осталих језика. Тада тек можемо видети, колико је поуздано ученичко знање у облицима и синтакси.

За превођење са српскога на латински језик вели г. Јовановић у предговору своје књиге ово: „Тврди ли ко, по што по то, да је неопходно потребно вежбање са српског на латински, да се тиме утврде граматички облици, ето му најбоље методе: Што је ученик превео из читанке, нека сам преприча на латински својим речима“. Кад г. Јовановић вели: „нека сам преприча на латински својим речима“, то је он свакако уверен да ће ученици, преводећи само са латинског на српски језик, моћи лако и говорити. Је ли то могућно и хоће ли се то тако моћи лако причати, кад је то тек друга година учења латинскога језика и кад се никако и не преводи са српскога језика на латински? Ко познаје латински језик, одговориће негативно. Учити преводити с којег језика или говорити којим језиком ствар је вежбања и оно се не може прекршити преко колена, а најмање то може бити у грчком и латинском језику због њихова богатства у облицима. Кад се са српскога на латински језик преводи у првом разреду, онда се то у другом разреду

може још пре тражити, па нека је то и у најмањој мери, а не без претходног вежбања тражити још и да се „преприча на латински својим речима“, како то хоће г. Јовановић. Доста нескромна наивност!

Било да је у књизи непрекидно штиво, било реченице са непрекидним штивом, књига ће имати само онда вредности, ако је све оно, што је у њој тачно, ако је, велим, све, како треба да је. Па је ли тако што у овој књизи?

Према програму нема у књизи ових одељака: прве деклинације, изузетака у роду код супстантива друге деклинације, дефективних и абундантних супстантива, адјектива са два суперлатива, деклинације грчких супстантива, инфинитива, герундија, герундива, супина, природних конјункција, кондиционалних, консекутивних и модалних реченица, дисјунктивних упитних реченица зависних и независних. Адјектива треће деклинације, која у ablat. sing. имају *e*, а у genit. plural, нису обухваћена сва, јер је врло мало примера (само *vetus*, *pauper*, *dives*, *memor*, *immemor* и *princeps*) (19).¹⁾ Неправилна деклинација адјектива и прономина бачена је далеко (иза *vegba anomala*, 85.), а међутим се ти неправилни облици морају знати раније, јер се често употребљавају одмах од почетка, те их је требало унети под адјектива. Примере под бројем 31. (acc. s. inf. futuri) требало је унети под број 27., јер су ту примери за acc. s. infin., којима је требало дати и примере за acc. s. inf. у којима је у futurum esse ut. Реченице су растурене и ученици не могу доћи до прегледа конјункције и тешко ће знати, каквих конјункција у опште може бити. Лектире има и сувише (57 листова са 145 чланака). Како је лектира узимана од писаца после Христа, то се она не одликује оном консеквенцијом и тачношћу синтактичних правила, којима се одликују класични писци. Кроз целу се лектуру провлаче поједини врло ретки облици (cf. *transilivit* н. 104. и *fuere* на 71. страни и ређе речи и изрази, који су само особина неklasичних латинских писаца, као *lanificium* (105), *solium* (68), коју није ни унео г. Јовановић у речник, *fetiales*, *scapha*, *psittacus* etc. Чланак 133. на 103. страни није за школу због садржине своје. Код појединих одељака г. Јовановић нигде не упућује на параграфе у граматизи, а то је међу тим требало учинити.

Па баш и да се изради нека школска књига по програму, опет она, као што рекох, не вреди, ако у њој није све тачно и јасно. Напомене г. Јовановића су већином такве, да ће се према њима реченице преводити погрешно. Ево таквих примера: *patrum memoria* — од памтвека (26), а међу тим се од *пamтивеска* каже *post hominum memoriam*. Ако би се према напомени г. Јовановића превео и сам пример, онда бисмо у преводу добили праву бесмислицу. Пример гласи: *Tempora praesentia multo felicioa et melioa sunt quam patrum memoria*, а према напомени био би превод: Садашњост је много срећнија и боља од памтвека (sic!). Ево и других погрешака: *ad utramque ripam* — на оба чела моста (30); *quam ob rem* — тога ради (25) узима финално, а то је каузално; на 34. страни као односи се на *ogaculo* у 36. броју, у ком *ogaculo* уз *illi* не стоји апозитивно, већ управо *illi* стоји уз *ogaculo* атрибутивно, дакле *illi ogaculo* је управо „том пророштву“; иначе превод нема смисла; *ventum idoneum nactus* — ветром у крми (58); *humi* — на земљи (61), а према примеру *humi se sternere* може бити само (лећи) *на земљу*; *velim* — бих желео (81), те би се према том *credere velim* (тако је у тексту) морало превести *ја бих желео веровати*, а међу тим овде је конјунктив *velim* плеонастичан и стоји са инфинитивом у место

¹⁾ Бројеви у загради показују стране у читаници.

WWW.UNILIB.RS

самог конјунктива главног глагола, дакле *credere velim* = *credam*; *de—ca* (41) (може бити и штампарска грешка) место *za*; *animus ei reliquit* — онесвестити се (43) место *animus eum reliquit* — онесвесне; *qui ludis praegerant* (49) преводи само са *уравитељи* место са *уравитељи игра*; *me sedare* (sc. *situm*) — да уталожим (11) место угасим (sc. *жећ*); *auream aetatem* — први род људски, први људи (46) место *златно доба*; *datam* — датирано (датум) (68) место *писано*, јер *epistulam dare* значи и *писати писмо*; *eam — talem* (83) је сасвим непотребно, јер *eam* и не стоји у тексту, већ *rem ita esse*; *именско* (91) место *именичко*. Погрешка је и превођење акузивтива са инфинитивом после *verba affectum* са *да* место са *што* (cf. да заповедаш, да си покорио на 11. страни). Погрешно је у тексту ово место: *Scripsisti tu tuique parentes, fore ut inter ferias in urbe remaneretis* (31. под 2) место: *Scripsisti fore ut etc... remaneretis*. Бесмислица је „*qui, quae, quod* и њихови овисни надежи, који су постали од *ut* и показне заменице“ (5., ред 4. озго).

Многих речи, којих нема у речнику, нема ни у граматичи. Многим речима у речнику није дано оно значење, које те речи имају у самом тексту у читанци. Према речнику ови би се примери из читанке преводили овако: „*viros... condere* (9) „људе сазидати“, а међу тим треба превести са *сакрамити, закопати*; *gaza regia plena erat auri argentique* (21.) „краљевско благо (место *благајница*) бејаше пуна сребра и злата“ (види и пример на 28. страни, где стоји *gaza*); *dentes eburnei* (21) „зуби од слонове кости“ место *слонови зуби*; *fulmina posui* (47., 4. ред озго) „завео сам муње“ место „утишао сам громове“; *Hi bellum composuerunt* (49) „ови су одустали од рата“, а ако *bellum componere* значи „свршити рат“; *fulmen torsit* (55) „одошео стреле“ место „пустно муњу (гром)“ (cf. Пустин, Боже све громове своје, — Па потуци све злотворе моје); *sarut... foribus illidebat* (70) „купаше главом на врата“ место „удараше главом о врата“, а говор је о Аугусту и Варову поразу; *semel atque iterum* према примерима има значење *ишце*, а не само *два пута*, као што је у речнику (cf. примере на 77., 99. и 101. страни) etc...

Али речник није само без појединих речи, у њему нема ни врло многих израза, управо нема их никако. Сувишно је напомињати, да се места, у којима су ти изрази, не могу ни превести. Ученици ће их моћи превести само тако, ако сам наставник претходно потражи изразе и ако их преведе ученицима. Ево израза, који нису унесени у књигу: *auro circumdare, se laetitiae dare* (10), *mare inferum* (17), *multum posse, sub oculis, sub custodia* (18), *auster tenet, spectare ad, se somno tradere* (26), *de suo* (27), *munera administrare* (28), *alicui sacra vovere* (30), *poenas dare, supplicium de aliquo sumere* (34, 45), *seditionem movere, sermones habere, de foedere agere* (35), *alicui admirationem movere* (36), *ad oram appellere* (sc. *navem*), *iter habere* (40), *magna fortitudine praestare, seditionem coniectare, navem conscendere* (41), *in suspicionem vocari* (43), *animum flectere* (48), *famam in vulgus edere* (48 и 61), *caedem edere* (66, 102), *iniuriam ulcisci, virtute et auctoritate niti* (59), *terga vertere* (60), *castra ponere* (61), *sagittas arcu mittere* (63), *uti aliquo* (64) у значењу *имати кога*, *naufragium facere* (69), *cladem accipere* (70), *ferri* (77) у значењу *ифи*, *aliquem ad officium redire cogere* (84), *bellum inferre alicui* (85), *deterrere a consilio* (89), *conditiones subire* (96), *viam terere* (97), *se demittere* (97, 109), *castra movere, in errorem aliquem ducere* (99), *cladem accipere* (100), *magistratibus praeesse, summa imperii* (101), *haud procul est quiu* (103), *indigne ferre* (105), *aliquem sub iugum tradicere* (mittere) (108), *manus ferreae* (109) у значењу *звездене чакље*,

значе би ученик превео *гвоздене руке*. Сви ови изрази су такви, да они нису за почетнике, хоћу да речем, да су за децу тешки.

Речник је израђен немарљиво. Речима (било да су саме или у изразима), које поред главног значења имају и споредно, главно значење није ни означено. Ево таквих речи : *accido, cidi* — 3. *accidit* — догађа се, дешава се ; *aedes, is f.* у plur *aedes, ium* кућа, стан ; *afficio, feci, fectum* (у књизи *factum* може бити штампарском погрешком) 3. — *afficere dolore etc.* ; *casus, us, m.* — *casu* — случајно ; *mundus, i., m.* — свет, васелена ; *muliebris* — женски налит ; *invoc., i.* — *invat* ме допада ми се ; *supplicium, ii, n.* — *sumere* — смртна казна још и погрешно.

Ове речи и изрази имају погрешно значење : *aquor, i. depou.* — ићи по води, *bellum componere* (v. *compono*) одустати од рата ; *corvus, i, m.* гаврац, али према чланку под 140. бројем на 109. страни значи *дугачка мотка са кривом куком на крају*, а употребљавана је за рушење зидова ; *dispensator, oris, m.* давалац место *надзорник, уравник* ; *hucine, adv.* — *овде* ; *incutio, 3.* — задати, улити страх ; *immito, 3.* спустити ; уз *indico, 3.* поред значења *навући* стоји и *отргнути* ; *inferi, orum, m.* подземни богови место *доњи свет (умрли)*, а подземни богови каже се *dii inferi* ; *intus adv.* код куће ; *lanificium, ii, n.* прело место *рад на вуни*, а прело се каже *coctus petricum* ; *littera, ae, f.* — писмо (место слово), у plur. књижевност, а није додано и основно значење *слова*, а уз то тек значење *шесмо* ; *nurus, us, f.* снаја, али према примеру на 105. страни значи управо (млада) *жена, госпођа (regia nurus* краљевска жена, госпођа краљица) ; *ractum, i, n.* начин место *уговор*, а само у *abl. sing.* значи *начин* (у изразима : *nullo pacto, nescio quo pacto etc.*) ; *fulmen ponere* завести муње (v. *pono*) ; *praecipito, i.* стрмоглавити, бацити се место *стрмоглавце бацити*, а *стрмоглавце пасти* каже се *se praecipitare*, као што је и у тексту на 43. страни при врху ; *reficio, 3.* — разбити, обити ; *stirps, is, f.* ивер ; *summa, ae, f.* не долази само у значењу *свота*, већ долази већином у изразу *summa imperii* врховна управа, главно заповедништво ; *torquere fulmina* — оданети стреле место пустиши муње (громова), а *fulmen* и нема значење *стрела* ; *umerus (humerus), i, m.* леђа ; *submergo, 3.* — потонути, потопити, међу тим је *submergere* транзитиван глагол и може значити само *потопити* а *потонути* каже се *mergi, submergi*.

Према значењу, које је дано појединим изразима, сами су изрази или погрешни или непотпуни. Ево таквих израза : *cognoscere aliquid* упознати се (допуни : са чим) ; *confici fame* преведено само са *мушги се* (cf. *conficio*) ; *credo, 3.* — веровати у кога (без *alicui*) ; уз *exercere crudelitatem* (v. *exerceo*) треба додати *in aliquo* ; *mandare* (додај : *se, fugae* (v. *fuga*) — избећи ; *illido* (додај : *alicui rei*) — ударати о што ; *iussu* (додај : *alicuius*) — нечијим налогом (v. *iussus*) ; *immatura morte praereptus* (место : *immatura morte praeripi*) — пре времена умрети ; *repetere poenas* (додај : *ab aliquo*) — казнити кога (v. *repeto*) ; *salu mittere* (v. *salvus*) ; а треба *salu se demittere* (sc. *in scapham*) ; као што је у тексту на 109. страни под 140. бројем ; *spargi fama* (v. *spargo*) место *spargitur fama* ; *supplicium sumere* (допуни : *de aliquo*) казнити кога, а не *смртна казна* (v. *supplicium*).

Супетантивованим придевима не обележава рода. Такви су придеви : *aequalis, e, adi.* — вршњак, савременик, а међу тим је уз придев требало метнути прво адјективно значење, па онда род. Како је *aequalis u subst. commune*, онда је требало и то означити. Тако има још : *dexter, dextra, dextrum, adi.* десни ; *subst. desница* ; *frigidus, adiect.* — хладан, *frigida* — хладна вода ; *propinquus, adiec.* — оближњи ; *subst.* — рођак ; *sinister, sinistra,*

У sinistrum, adiec. — леви; subst. sinistra — лева рука. Тако обележава г. Јовановић супстантована адјектива. Према оваквом обележавању ђаг би учпо да се вршињак каже и aequalis и aequale, а десница и dexter и dextra и dextrum.

Супстантива: artifex, coniuх, dux, incola, infans (уз infans и sors и нема никаква рода) нису означена као communia.

Погрешни су глаголеки облици: fundi (перфекат) место fudi (v. fundo), profluctum (супин) место profluum (v. profluo), affactum (supin) место affectum (v. afficio), assumtum (supin.) место assumptum (v. assumo), recognotum (supin.) место recognotum (v. recognosco). Погрешно је fasciculum, i, n., јер је управо fasciculus, i, m. Perfluctio узима госп. Јовановић као глагол прве конјугације у значењу таласати се, а међу тим то није глагол, већ именица женскога рода, (fluctio, onis, течење, цурење, особито из оболела тела), а таласати се каже се fluctuare и fluctuari. Глагол lambo није verbum 1. конјугације, већ 3., а revegeor није глагол 3. конјугације, већ 2. Глагол detergo по 3. конјукцији и не постоји, већ само detergeo по 2. конјукцији. Погрешно је: ingenium aser (v. ingenium); par esse место parum esse, јер уз инфинитив предикатов помен стоји у акузативу, а не у номинттиву (v. par); initio није адвераб, већ abl. temporis; entiamsi не стоји само са конјунктивом, већ и са индикативом (cf. Тур. синт. § 246, 2, издање од ове године); fraxines није адјектив 3., већ 2. деклинације (fraxineus и fraxinus); напатај се каже psittacus (грчко *ψιττακος*), а не psaticus. Није објашњено fetiales. Глагол assidere у нас је перфективан и фреквентативан, кад је у латинском 3. конјугације, дакле наше *седети*, *седати* а не *седети*, а у нас имперфективан, кад је у латинском 2. конјугације, дакле наше *седети*.

Речник за nomina propria, који није требало одвајати од првог речника, израђен је такође немарљиво. За Ахила каже г. Јовановић, да је отац Неоптоломонов, а он је отац Неоптолемов (*Νεοπτόλεμος*, Neoptolemus) или Пиров. Име Amphionomus и не постоји, већ Amphionomus (*Αμφιόνος*) Амфином, младић из Катане који је са својим братом Анапом пренео своје родитеље кроз ватру вулкана Етне у Сицилији; тако исто нема ни Amphiarus, већ Amphiarus; Calliore и Rhea (у њега Rea) изједначаје (види Calliore); Satana му је у малој Азији, и ако је у Сицилији, а да је у Сицилији, могао је г. Јовановић видети на 91. страни своје књиге под 124. бројем; Chatti су му Кати, а не Хати. Cherusei онет Керусци, Chiron Кирон; Deucalion син Пронетејев (место Прометејев); Diomedes син Тедеја (место Тидеја); Варовов пораз (70) место Варов пораз; Siziens, Кизик, краљ Дољона (место Дољована); Erimenides Епеменид место Erimenides (*Εριμενίδης*) Епименид; Frisii су му Фрузи, Helle му је Хеле; за Creon-га под 2. каже да је краљ у Кореји, а треба да стоји краљ у Коринту; Memphis, is, f., а genit. је међу тим Memphidis, који је госп. Јовановић могао наћи на 21., 22. и 97. страни своје књиге (а (ex) Memphide, in foro Memphidis sedens); Nereus му је син Океана и Тетиде, а он је син Океана и Тетије (*Τηθύς*, Tethys, а Тетида од *Θέτις*, Thetis), а Тетида је мати Ахилова; Nestor син Пелејево место Пелејево; Proteus је морски бог, а не краљ у Тирингу; Ptolemaeus Птоломеј, место Птолемеј, Rhodopis, is, f. Родопа, док треба Родописа јер је genit. Rhodopidis (грчко *Ροδόπις ἰδος*), а да је такав genit. могао је госп. Јовановић наћи у својој књизи на 98. под с., где стоји... ad parentes quoque Rhodopidis; пише Transumenus lacus и преводи трансменско језеро; Скила (v. Charybdis) пише Sculla место Scylla (*Σκύλλα*); Laodamia назива Лаодамонија; Varus му Варон, и ако је то Вар, а Варон се каже Varro. У nomina propria није унео Adrana, ae, m. река Едер у данашњој Хесен-

ској, за тим Moenus Мајна, Argious, adi. аргивски, Lucurgos, Proetus, Locrus.

У књизи г. Јовановића има и оваквих речи и израза: овисни падежи (5, 5. ред озго), изузетци (на више места), ничега неумерно, богобојаљљивост (16), бекство (34), што икад брже (38), персески (35 etc), Перзији (36), са и без протезања (41), куд' (47, 75 etc.), овчија (55), не треба се изједначити са моњима (63), јашећи (64), Јанусова врата (67), Дионисије старији (70), услед (87 у напомени), не обавив посао (101). О том нека види г. Јовановић Ј. Бошковића (Скупљене списе, 1. св. стр. 74), под тим условом (108, cf. и lex), сагласити се, (assentior и consentio), предео (v. ager), ослонити кога (v. alloquor), приметити (v. animadverto), олук, канал (v. canalis), следовати (v. consequor), изобиле и богатство (v. copia), обнажити (v. denudo), напустити у значењу оставити (v. derono и desisto), рипати употребљава транзитивно (v. efflo), учинити излет (einen Ausflug machen) (v. excurro), фецијали (fetiales), омочити (v. imbuo), мало (лудо) дете (v. infans), судац (v. index), васелења (v. mundus), морнар (v. nauta), зашт (v. officium, премда officium и нема тога значења), родитељ родитељка (v. parens), следовати, проследити пут (v. prosequor), богопоштовање (v. religio), од збине место обичнијег од зове, зовин (v. sambuceus), нанула (v. sandalium) северак (v. serpentrion), одважан (strenuus), одважност (v. audacia), теши у помоћ (v. succurro), једнак (v. tempus), сигурно (v. tuto), сигуран (v. tutus), дозвола (v. venia), велегласно (v. vox), благонаклоност (v. benevolentia), виновник (v. auctor), битци (v. Aemilius), изчушао (v. Androclus), близнак (v. Castor), агрипинин (Agrippinensis), испрети (v. exhaustio), неопходно (предговор), Акција, акцијски (v. Actium), Делфин (v. Arion), Балтичко (v. Balticum), Краља Коринтског, који, пошто је убио мери (место химеру) полудео је (v. Bellerophon); Битон, који за детињу љубав спрам мајке награђен је раном и лаком смрћу (v. Bito), у вароши Хризе (v. Chryses), Делфиски (v. Delphicus) место делфски, церере (Eleusin); Киклоп, дивови људождери с једним оком (v. Cyclopis), Хеле, кћи краља Атаманта, која да се склонил од маћехе побеже на златоруном овну у Колхиду (v. Helle), двајест (v. Hercules), Хомер, певац (v. Homerus), певац је управо gallus gallinaceus; Харпија, пола жене, које су све грабиле или баљале (v. Harpia), Колхидског (v. Medea), Краљ (v. Numa), понту (v. Pharnaces), Пиринејске планине (Pyrenaei), предељак у Корнелијевом племену (v. Scipio) etc.

У историјских и етнографских имена нема никаква реда нити каквог утврђеног правила у српским називима. Према том није чудо, што у књизи г. Јовановића имамо и оваквих имена: Акција, Артаксеркс, Белерофон (45) и Белорофонат (v. Bellerophon), Перзеј, Полуксом (v. Pollux и Castor), Цитерон, Етрусци (v. Etrusci) и Етруски (24), Кодро (v. Codrus), Колација а има у предговору Куртијем, Парис (26) и Парид (v. Helena), Хеле (v. Helle), Херкул (50) и Херкулес (v. Hercules), Јобатес (v. Jobates), Европа (v. Hellespontus), и Еуропа (v. Europa), Локријани (v. Loeris), Хелена (30) и Јеленом (62), Лентуло, Каје (v. Marius), Нино (v. Ninus), Талес (v. Miletus и Thales), Мисенум, Мундо (v. Mundus), Онкло (v. Oicles), Перзијанци, Перзепод, Перзија, Фрикс (Phrixus), Плациус му је Планко, Полифемо, Порзена (v. Porsena), Протезијал, Фарос (v. Pharos), Пријамо (v. Priamus), Ремо (v. Remus), Сексто (v. Sextus), Тарсо (Tarsus), Тело (Tellus), Симплегадес и Востфор (v. Symplegades), Кадмо (48), Тито, Трос (v. Tros), Туло, Ксеркс (32) и Ксеркс (v. Xerxes), Теукро (v. Teucer), Ромуло (v. Romulus), Гел (види предговор) место Гелије (Gellius) etc...

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Погрешна је ортографија ових речи: Jupiter поред Juppiter (10), flamas (14), Persëum, Menelaï (30), condio (26, 96), ilud (34), Nerei (39), saliendo (40), Cereris (50), desiderio (51), (у речнику) concio, attque, audatia, auleum место aulaeum (грчко *αὐλαία*), bellua, gellidus, gracia, lynfa место lympha, nymfa (cf. *νυμφη*), oculus, suspitio, Agrippiniensis, Appollo, Amon, Hamon, Bonifacius, Eua, Rea, Phaëton (cf. *Φαέδων*) etc...

Као штампарске погрешке: Tomans место Toman (9), Equusetaper место Equus et aper, esti место etsi (11), utiam место utinam, clamcore место clamore (12) longo ordine — у другом (19), coentum место centum (18), liberrime (28), Misis место Musis, infereos место inferos (51), cithare (52), aligas место alliges (56), Zenosova (60), mortiturum (64), laetitiam (84), caret место careo (88, ред 2 оздо), geada место raeda (98), sostem место hostem (114), cgrus место cgrh (види речник), радити место родити (v. gigno), topog место torpor (види речник), Лакедемонска место Лакедемонка (v. Lacaena), Ардео место Ардеја etc...

Овако израђена књига није за школу. Госп. Јовановић се латио посла, за који се тражи и више озбиљности и више труда и времена, и што је најглавније, више знања.

Захвалан Просветном Савету

16. новембра 1899. год.

Београд.

Јанко Лукић,
проф.

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Према овом реферату а и према усменим напоменама неких чланова Савета, којима је ово дело познато, Савет је одлучио: да се *Латинска Читанка* за средње школе од г. Душана Јовановића не може употребити за уџбеник у нашим средњим школама.

Г. Лукићу, у име хонорара за реферовање, одређено је тридесет (30) динара.

VI

Прочтано је писмо г. Пера П. Ђорђевића, државног саветника у пенсији, којим, према питању саветском, јавља Савету да пристаје да изради и трећи део — Појетику — свога дела: „Теорија Књижевности“, (1. „Стилистика, 2. Ретерика“) тако, да приликом прештампавања прва два дела унесе и трећи део, ради потпуности самога уџбеника.

Према овоме, Савет је одлучио: да би, пре прештампавања досадашње књиге „Теорија Књижевности“ од П. П. Ђорђевића, требало поверити писцу, да изради и трећи део истог дела — Појетику — како би се приликом прештампавања могао унети у састав уџбеника и овај трећи део, те да књига буде потпуна.

Овим је завршен овај саветски састанак.

ШКОЛСКИ ЛЕТОПИС

ИЗВЕШТАЈИ О СРЕДЊИМ И СТРУЧНИМ ШКОЛАМА

Извештај управитеља Мушке Учитељске Школе у Јагодини

Господину Министру просвете и цркв. послова

Част ми је овим поднети Господину Министру годишњи извештај о Мушкој Учитељској Школи јагодинској, према завршним одлукама професорскога збора, а у смислу чл. 19. под ђ. Закона о устројству учитељске школе од 5. октобра 1870. године.

У под /./ приложеном штампаном „Првом годишњем извештају“ ове школе налазе се сви потребни подаци о ученицима и уређењу школину; овде ћу бити слободан да неке делове из штампаног извештаја изложим онширније но што су тамо, а неке да додам нове.

1.

Предавања су вршена по програмима, које су написали поједини наставници а савет их претресао и усвојио. При грађењу њину назило се да свуда поред теоријског буде достојно заступљен и практични део, да се наука веже што више за живот, а нарочито за будући позив учитељски. У тој цели унет је свуда где се год могло експеримент и демонстрација, а понеки су предмети предавани скоро сасвим обрнутим путем од уобичајенога. Тако н. пр. оба језика, руски и немачки, предавана су практички, имајући непрестано пред очима главну целъ да се ђак осособи за разумевање литерарнога језика, те да се може доцније — као учитељ — служити литературом његовом, а не граматика као наука. Руводећи се том цели, наставници су с ђацима више читали и преводили, а граматика је дошла уз то као објашњење појединих места. Српски језик је такође предаван на сличан начин, те је много читано, причано и рађено писмено, а граматика је обрађивана на том градиву. Геометрија је рађена већим делом ван учионице, на мерењу, а цртање је рађено са природних предмета а не препрџавајући са већ готових слика. Наука о човеку и физика учене су са препарата и експеримената. Школски рад је изучаван тако исто пола у основној школи, на пракси, а пола у нашој учионици, критишући рад дотичних предавача у основној школи и обрађујући методикку дотичнога предмета. У музици и певању нотном теорија је заузела сразмерно мали део времена а већи је део употребљен на практично певање и свирање.

2.

И ако су предавања отпочела у овој школској години тек 23. новембра а прекинута крајем маја, у које је доба пало још и свечано отварање школино, 13. децембра пређ. год., Божићни и Ускршњи распуст, опет су *програми свршени* у главном сви, премда већим делом у нешто скраћенијем обиму но што би било да су предавања отпочела на време, почетком септембра. Што је пређено и утврђено је довољно тако да је испит показао врло добре резултате. Само су у црквеном певању прешли ученици мало од програма, а то понајвише с тога, што нису имали књиге из које ће учити певати. Ове су школске године свршили ђаци само одговарање на вечерњи и служби и први глас из Осмогласника, а требало је да пређу четри гласа. И учење рускога језика имало је својих тешкоћа у томе, што се ове године није могла добити прва, почетничка, руска читанка, већ одмах друга, која је за ове ђаке који почињу учити овај језик била тешка и неудесна.

3.

Успех ученички је био у опште узето преко целе године врло добар (општи годишњи резултат из наука 3,76 из вештина 3,85, а општи заједнички 3,80). Свршило је са врло добрим успехом 22 а са добрим 6 ученика. Пада у очи да су оцене из наука у другом тромесечју знатно боље (општи резултат од свих ученика и свих наука 3,98) од оцена у првом тромесечју (3,72), [трећег тромесечја није ове године ни могло бити], а испитне оцене да су боље и од првог и од другог тромесеја (општи резултат 4,32). Ова је појава у толико интересантнија, што су по школама обично оцене све лошије што се више иде крају школске године, а испитне су често још понајлошије. Ја сам слободан протумачити ову обрнуту појаву овде благотворним утицајем интерната на ученике, под чијим окриљем они нарочито у првом разреду показују све бољи и бољи успех, а у доцнијим разредима задрже сталну меру у умном напредовању.

Исто тако пада у очи и једна друга појава у општем годишњем резултату, која је у том, што је свршило I разред 22 њих са врло добрим успехом а 6 њих са добрим, без и једног слабог и одличног. На овај овакав резултат свакојако је утицало то, што није било три тромесечја већ два, због чега су при срачунавању ученици много изгубили (јер 4 првог тромесечја, 5 другог и 5 на испиту дају општи резултат не 5 већ 4). Кад се ово узме у рачун, онда је вероватно, да је било три тромесечја, да би свршили I разред: 3 ученика са добрим, 22 ученика с врло добрим и 3 ученика са одличним успехом. У оба случаја карактеристично је што их је врло велики број (преко $\frac{3}{4}$) једнаких по оценама (22 врло добра од 28 ученика). И ово изједначавање ученика у оценама мора се приписати благотворном утицају интерната, где су сви ученици подједнако снабдевени средствима и подједнако упућени на вредноћу.

Према успеху награђено је 22 ученика књигама које је министарство послало актом од 27. маја о. г. ШБр. 2730., а из под $\frac{1}{2}$ приложеног списка видеће се који је ученик награђен којом књигом. Претеклих 6 примерака књиге „Како се наш народ храни“ дате су шесторици добрих ученика, али не као награда о свечаном завршавању школе.

4.

Воља за учењем у ученика остала је до краја године стална, и ако су на крају године били ученици већ осетно заморени, услед многог умног

напрезања, што се је у предавањима морало брзати више но обично, те да би се за 6 месеца довршили предмети који се у редовним приликама довршују за девет месеца. Наизменични рад умни у учioniци и телесни у врту и радионици много је доприносио освежавању ученичком, телесном и можданом од чега је зависила и издржљивост воље у умном раду и душевна пријемчивост.

Биће од интереса да се на овом месту саопшти, да мерење тежине тела у ученика даје врло интересантне податке у овом погледу. Тако од 6. децембра 1898. год., кад су ученици измерени први пут, па до 3. марта 1899. г., кад су измерени по други пут, њих 21 отежали су 42,590 кгр., међу којима су неки отежали по 2, 2,500, 3, 3,600 и 4,500 кгр., а у то време било је баш највише рада у школском врту. Напротив мерење од 7 јуна, пред испит, показује скоро у свих знатан мањак у тежини, а тада је баш мање рађено у врту, а у мају ни мало. За време испита пак од 7. до 26. јуна о. г., када нису у врту радили ученици никако, опали су у тежини њих 20 за 31,460 кгр., међу којима су неки опали за 1, 2 и 3 кгр., а један за 4,380 кгр. Из овога се јасно види како сам умни рад, особито кад је интензиван, рђаво утиче на тело, а кад се телесни рад придода умном, како утиче повољно на телесно нахођење.

На овом месту морам напоменути да су ђаци показивали како за науке тако и за све вештине велику вољу и да није било скоро ниједног случаја, какви су небројени у средњим школама, да неки ђак багателине коју вештину и да неће да јој се с вољом посвети. И овде се показао општи напредак у успеху (I тромесечја општи резултат од свих вештина у свих ученика 3,66, у II тромесечју 3,90, а на испиту 4,04).

5.

На васпитну страну ученичку обрађена је ове године највећа пажња, једно стога што је то и иначе врло важан саставни део целокупног њиного образовања у овој школи, а друго и стога да би доцније ови први ученици благотворно утицали на млађе другове своје, те, тако рећи, помагали наставницима у васпитавању. Целокупни овај многоструки посао вршен је благошћу и разложношћу, а строгост и наморавање били су веома ретки. Ђаци су били у опште послушни и приступачни разложима и саветима, а били су и од природе питоми. Изузетак од тога чинили су у почетку њих двојица или тројица, који су били код куће напуштени стога, што су им оцеви помрли, а мајке нису биле у стању владати већ одраслим дечацима. Ну у току године и ови су се тако поправили, да су се, може се рећи, преобразили, изузимајући једнога који је још задржао много од пређашње, очевидно урођене, патмурености и осорљивости, али који је такође био на крају године знатно бољи но у почетку.

Поред благог и разложног упућивања од стране свих наставника, у облагорођавању душевном играо је и веома важну улогу и сталан дружеван међусобни живот а под окриљем непрестаног надзора васпитачева и управитељева, који су и дану и ноћу у заводу.

Казне веће и озбиљније није било ни једне у току целе године. Владање ученичко, у заводу и ван њега, било је у сваком погледу за похвалу, те је на крају године професорски савет оценио владање свих ученика као примерно, изузимајући двојице, чије је владање оцењено као врло добро и ако нису били ни један пут кажњени.

6.

Изостанака ђачких од школе било је врло мало, и то само у случајевима болести. Кад се изоставе два умрла ђака, осталих 28 начинили су свега 147 оправданих и 4 неоправдана изостанка, што долази на свакога по 6,96 оправданих и по 0,14 неоправданих изостанака. Њих 24 није имало ниједнога изостанка. Задоцњења на часове није у опште било.

И ово су очевидне благодети интерната, што веома јако утиче на ђачки успех и на изједначавање ђака у успеху, које се најбоље видело из упоређења оцена ђачких.

7.

Живот у интернату није ни мало падао ђацима тешко. Опште је уверење да живот у интернату бива монотон и тежак и да је често несносан. Међутим прошла година у овом интернату дала је сасвим обрнуте резултате. За ово има управа заводска више потврда. Пре свега нико се од ђака није никада и никоме од наставника и другог заводскога персонала пожалио на непријатности од интерната, а ни у граду се не зна за ту жалбу. Даље, ђаци су увек били весели и задовољни кад год су бивали остављени сами себи. Кад се недељом и празником пусте у град да се прођу, увек је више од пола њих остајало у заводу, у дворшћу, врту, радионици, у учioniци и књијници, а они који изиђу у град брзо су се враћали натраг у завод. Тако су радила обично и двојица родом из Јагодине. У више прилика о лепим пролетњим данима морали су управитељ и васпитач да забране ученицима после подне бављење у заводу или су их водили у заједничку шетњу, само да их изведу ван завода. О ускршњем распусту више од пола њих вратило се у завод од куће 1, 2 и 3 дана пре одређеног рока. О великом школском одмору један није никако ишао кући, двојица су се вратила, по допусту, у завод после 15 дана, а још доцније су дошла још двојица; кад је, пак, објављено да због оправке не долазе у школу 1. септембра, до позива, више је њих молило писмено да инак дођу, али им се то није могло допустити. Она двојица што су из Јагодине стално су поћивала у заводу, по допусту, за све време школског одмора, и често су по целе дане проводили у њему.

Све ово потврђује да је ђацима добро у заводу, често боље но код своје куће. А то је доказ да живот у интернату не мора ђацима падати тешко, наравно, кад се на то обраћа у заводу пажња, да тај живот буде здрав и правилан, а да не буде монотон и суморан, и да однос између ђака и наставника буду срдачни и пријатељски. А прошле године се је на то све обраћало у овом заводу довољно пажње, па су у тој цељи установљене биле и ђачке забавне вечери, које су на опште задовољство држане зими и с пролећа у очи сваке недеље и сваког празника.

8.

Ванредних дана одмора није било, осим што је ускршњи распуст продужен за два дана због незгодног размештаја празника а и с тога да би се ђаци што више одморили од дотадашњих јачих умних напрезања услед хитања ради довршавања програма.

9.

Изостанака наставничких од предавања било је свега 25 часова. Од ових изостанака падају: 6 на 3 стална наставника (по 2 на једнога) а 19 изо-

станака на 4 хонорарна наставника (скоро по 5 изостанака на једнога). Један стални наставник није учинио ниједан изостанак. Велики део ових изостанака накнадили су или сами наставници или њени стручни заменици (на пр. помоћник из лозног расадника часове наставника пољске привреде).

Могу у опште рећи да су сви наставници били вредни и заузимљиви у току године и да су врло савесно вршили своје дужности.

10.

Научне збирке, добивене у наслеђе од бивше нишке учитељске школе, толико су оштећене да је велика већина ствари неупотребљива. Многе од њих су упропашћене за време српско-бугарског рата, када је школска зграда узета за болницу а ове збирке биле смештене у влажан подрум; неке о нишкој поплави; многе пак употребом у учитељској школи, а још више трогодишњом употребом доцније у гимназији нишкој, којим су се збиркама служили гимназијски наставници тако рећи без одговорности за њих. Оне ће се морати све обновили и попуњити, на да могу одговарати својој цели.

11.

Цена ученичког целокупног издржавања у прошлој шестомесечној школској години износила је просеком на месец:

а) храна (рачунато од I—II до III—VI)	дин. 17·90
б) одело, бело рубље и обућа (10 мес.)	" 19·80
в) разни издаци (рач. од I—II до III—VI)	" 10·35

Свега дин. 48·05

У ову суму нису урачунате књиге које су купљене и које су добивене од Државне Штампарије за ђачку књижицу, којима су се служили ђаци, ни издаци (од 7000 дин.) на уређење ђачког стана, на трошак на ђачку радионицу и школски врт, као ни плате служитељима и наставницима и канцеларијски трошкови, али је у храну ђачку ушла и храна два куvara, два послужитеља, једног економа и једног васпитача, који су храњени на општи трошак. Но ова сума од 48 дин. месечно неће остати довољна за сва четири разреда, пошто у II, III и IV разр. неће ученици добивати новог зимскога одела и лаког летњег од сепелтуха (које стаје 82 динара), већ ће се свести испод 40 дин., тако да се за све четири године школовања изравна на просеком 40 дин. месечно, претпостављајући да средства за живот неће покуњети.

12.

Економна страна у заводу са рачуноводством задаје управитељу школину веома много посла тако, да се он озбиљно брине да неће моћи од овога спореднога посла вршити свој главни задатак, управитељски и инструктивни. С тога се осећа врло велика потреба да завод добије поуздана економа, који би био вичан рачуноводству а поштен у руковању с новцем. Тек тако би могао завод овај поступно напредовати и временом постати узорит завод ове врсте.

Молим Господина Министра, да изволи удостојити овај извештај својом високом пажњом.

Управитељ
Мушке Учитељске Школе у Јагодини,
Срет. М. Ацић

НАУКА И НАСТАВА

ТЕХНИЧКО ВАСПИТАЊЕ¹⁾

ЈЕДНА ГЛАВА ИЗ ПЕДАГОГИЈЕ

од

Ј. МИОДРАГОВИЋА

1. Место његово

Само је оно васпитање правилно, које обухвата целога човека. Човека смо поделили на *тело* и *душу*. По томе, и васпитање мора бити телесно и душевно (физичко и психичко). У почетку је јаче тело и телесни развитак. Доцније све више осваја душевни, а телесни заостаје. Као што је телесни живот човеков немогућан без душевнога, исто је тако и душевни немогућан без телеснога. По томе, за Педагогију у опште, као науку, апсурдно је, говорити, да физичкога васпитања нема.

Код душевнога развитака разликовали смо у главном двоје: прво, свест, ум, разум, интелект или *мишљење*, што је више везано за мозак, и друго: *осећања*, која, и ако не могу без мозга, опет се више јављају у унутрашњости човековој, у *срцу* његову, с којим се и идентификују, те се често каже човек без срца, место човек без осећања.

Ми смо разгледали обе ове стране душевне и тако смо имали развитак *интелектуални* или умни и развитак *емоционални* или осећајни. Код последњег разликовали смо *три* врсте осећања. Једна су према људима: то су *морална*; друга су према ономе што је лепо у спољном или унутарњем свету, у предмета природних или вештачких: то су *естетична*; трећа су према ономе надчулном свету и највишој сили — Богу, и она се зову *религијска*. Отуда смо и ово васпитање или развитак емоционални поделили на троје: *морални, естетички и религијски*.

Па је ли овим обухваћен цео човек? Је ли обухваћено све, што васпитање треба да обухвати?

На први поглед чини се, да јесте. И донета, кад бисмо имали на уму злонскога човека или дивљака, онда би ово било све.

¹⁾ Штампана се из рукописа.

Али ми имамо *културнога човека*. Ми имамо подмладак цивилизованих људи и народа, који треба *сиремати за живот*. А у чему се разликује живот њихов од живота примитивнога човека или дивљака? Сваки ће веома лако погодити: у томе, што културноме човеку потребују *безбројне намирнице* за живот, до којих он долази **радом**, а дивљак или је задовољан с оним што му природа сама пружи, или се служи отмицом. Трагови од овога последњег остали су и до данашњег доба, у облику крађе, превара и тако даље. А да ово није добро, то казују не само нерави људске, које се с тим не слажу, него и закони писани, који га забрањују и казне.

Да видимо сада, да ли које од горњих васпитања или делова његових обухвата и овај елеменат.

Телесни развитак истина стоји у тесној вези с њим, али никако није оно исто што је *рад*, особито уметнички рад. Тело се може чувати (негом, дијетом) и развијати (на пр. гимнастиком или кретањем у опште, као у животиња и дивљака) и без рада и без икакве уметности. Већ први покрети у игри уметнички су. Али се они морају применити, не на забаву но на набавку и приправљање намирница животних, па тек онда да постану *корисни*, и да се назову рад. Телесни развитак дакле може само *поштомагати* уметнички, онако исто као и овај њега, а никако није то исто што и он.

Да видимо сада како стоји према умноме развитку. Сама реч ум, мишљење, упућује нас на мождане радње. Све се оне пак могу вршити и без мишићних радња па и без руку. Умне радње управо се најбоље и врше онда, кад мишићне мирују. Мишљење само *поштомаже* рад, онако исто као што и овај изазива мишљење. Нарочито све гране науке о *облицима* припремају ум за стварање тих облика на предметима стварним. Али мозак или душа могу схватити и најсложније и најразновреније облике, а рука, ако се не вежба, може не бити кадра да створи и најпростије. Рука за себе потребује вежбања. Њу *враћи* ум и мишљење, али она је центар за себе. Никако се дакле не може узети, да је умни и уметнички или технички развитак једно исто.

Морални развитак стоји још даље. Може човек желети другоме колико хоће добра, па опет не бити кадар да му учини. Или ће му учинити оним, што већ има. А да би се оспособио, да може чинити више добра или услуге и себи и другоме, ваља га упутити на рад, на рад који ствара, на рад промишљен и правилан. Само развијање осећања неће много помоћи. Не желети другоме зла и желети му добра, а не бити кадар и да му помогнеш, само је пола морално: то је први ступањ моралнога развитка и моралних дела. Ако хоће дакле морално васпитање да буде потпуно, оно мора да буде у вези с радом; оно мора да навикава човека на рад. Оно мора то да чини прво у интересу самога васпитаника, те да га оспособи за живот његов лични, те да се не би служио недопуштеним

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

WWW.UNILIB.RS

Усредствима у набавкама намирница за живот, а за тим и у интересу других, у интересу општем, те да буде кадар што више користити и другима. Данашње је морално васпитање непотпуно. Оно би желело, да развија само *осећања*, а то чини *речима*, без дела и оспособљавања омладине за њих. Оно, овако какво је, никако и не додирује *рад* и кретање у циљу вежбања у стварању намирница за живот. С тога и не може бити једно исто с њим. Отуда га не може ни заменити. Технички развитак могао би да буде само један *део* моралнога развитка или барем најјаче средство за њега. Али би он тако исто могао да буде и део телеснога и умнога развитка. Никако дакле оно исто што и они.

Већина педагога мисли, да се технички развитак може спојити с естетичним и да с њим чини једно. Ни то не стоји. Ми смо видели да се естетично васпитање састоји у култивисању *осећања*. Несумњиво је, да ручни рад и ово чини. Он у највећој мери развија осећања за оно што је лепо, чисто и правилно, и у томе баш и лежи његова важност. Изоставите њега, чиме онда ово постижете? Пажњом на чистоту и ред, на добро понашање, и писањем, цртањем, певањем и свирањем или тако званим лепим вештинама. Ако певање изоставимо као радњу грудну и грлену, онда остају ручне: писање, цртање и свирање. И ово су нам сва средства данас за естетични и технички развитак. А како и њих употребљавамо, то нам је свима добро познато. Но све су ове вештине више формалне природе. Дете ће сваку правилност и неправилност, сваку лепоту, опазити пре на *објекту*, на предмету саме, особито кад га само гради, него на цртама и у невидљивим тоновима. Но ипак су ово *техничке* вештине, које ми више рачунамо у уметнички или технички развитак него у естетички. Естетички оне само помажу онако исто као и остали ручни рад и друге техничке вештине. Ми и хоћемо, да овога буде више, те да се јаче потпомаже и физички и умни и морални и естетични развитак.

Је ли дакле естетички и уметнички развитак једно исто? Никако. Естетичко васпитање гаји или развија *осећања* наша, а техничко упућује на *рад* и вежба око, руку и дотичне *мишиће* на *прераду* материје за живот човеков, индивидуални и друштвени. Сасвим су им дакле и циљеви различни. А што се они додирују, то није чудо. Ми смо видели, да је управо развитак човеков *један*, а што смо га ми овако издвојили, то је само ради бољег прегледа и лакшега проучавања. Последњи — технички — и јесте управо средина, у којој се *састају* и *састављају сви*; зато их најбоље и потпомаже. Одавде се баш и види огромна непотпуност данашњег васпитања, којему не достаје најважнији елеменат и најјаче средство и за све остале стране развитка човекова. Данашње је васпитање више формално, у којему преовлађује интелектуализам и вербализам.

Техничко васпитање још се мање може заменити религијским. И религијско, као што смо видели, има посла с осећањем, и то оним најви-

ним осећањима, према ономе, што је апстрактно и најузвишеније. И оно може само *потпомагати* уметнички развитак, у толико, у колико ова осећања буду нагонила човека на реално представљање оних слика, које она буду произвођила у души човековој. Не само дакле што ова два развитка или васпитања нису једно исто, него се мало и додирују.

2. Технички развитак у историји

Први почеци рада и уменности у њему налазе се још у животиња. Многе животиње врше извесне радње, које су потребне за опстанак њихов и врше их често с таквом уменношћу и одређеношћу да и човек мора да им се диви. Ово врше било за одбрану од непријатеља, било за лов и прибављање хране, било за одржање свога порода. Исто дакле оно радчега и човек ради. Даброви граде читаве дворе под водом; тице најразличитија гнезда; мрави мравињке с безбројем одаја; челе саће, а пауци такве мреже, да и човек мора да стане поред њих и да се зашита: откуд овој животињици околико промишљености за оваку правилност без шестара и метра!...

И први човек мало је био измакао од животиња. Он је потребе своје подмиривао на исти начин као и друге животиње. С почетком културе почео је и он старати се најпре за оружје и напаве за лов. Доцније се почео старати и за стан и одело. И прво оружје, и први алати, и први станови, и прво одело — све ово носи тип примитивнога разума и почетка службе руком, као најважнијим техничким органом. На и данас се ово добро види на примитивној индустрији, где заната нема, где сваки сам гради све што му год треба. Све је то грубо и несавршено.

Но у човека је вазда била тежња за бољим и савршенијим. То је закон *прогреса*. Отуда је и тражио оно што је боље и савршеније. Отуда су се опет на другој страни утркивали ко ће што боље и савршеније да уради. Немогуће је било, да сви све раде и напредују у томе раду. Ваљало се задржати и ограничити на једно. И што се један човек више одавао само једноме послу, то је тај посао више и напредовао. То је закон *поделе рада*. И тек кад су се послови издвојили, кад су поникли тако звани занати, техничка страна у човечанства почела је много живље да се развија. Међу тим, развијале су се и науке, особито природне, које су све више давале могућности, да се многе природне силе употребе у корист човекову, за живот његов, за лакше набављање свих потреба и за усавршавање њихово. Особито су премного услуга учиниле човечанству Физика и Хемија. Оне су, с Математиком, учиниле више услуге на овоме пољу по и у Физиологији и Медицини. Тако звана ручна и домаћа индустрија све је више прелазила у фабричну, где машине с природном снагом замењују снагу људску и животињску. Човек остаје господар, који овлађује и управља природом и њеним силама. Ни с чим више није задовољан у ономе стању како му га природа даје, већ све то он хоће да

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

дотера, преради и усаврши: да га удеси за своју већу угодбу. И у овоме се опет служи природним силама.

Тако је мала индустрија, ручна и домаћа, постала великом и омогућила данашњу културу и цивилизацију. Па и данас човечанство не стоји, већ се креће даље и даље.

3. Технички развитак у индивидуа

Први покрети у детета су механични, несвесни и невољни. Но мало по мало с јачањем телесним и можданним и ти покрети постају јачи и одређенији. Испочетка оно не уме руком ни уста да нађе, а камо ли што друго њоме да уради. И цело тело нема никакве одређености, јер и кад узмогне оно не уме ни да седи, ни да стоји, ни да иде. Тек мало по мало, с јачањем мишићним и живчаним, тело се доводи у службу духу и почиње да га слуша. Покрети несвесни постају свесни, и невољни, нагонски, постају вољни. А кад се једном ставе у службу вољи и духу, онда долази вежбање, те да се постигне извесна лакост и сталност у тим покретима.

Поред покрета у *игри*, који су више за развијање органско и раст телесни, дете почиње све више да се служи и *руком* и да њоме врши најлакше послове своје и домаће. Дете најпре почиње да припрема ствари потребне му за забаву и игру. Безброј покрета и телом и руком оно учини данас, све у циљу да нешто постигне. Оно и гради и разваљује, и кварење му је исто тако забава и грађење, као и грађење само. Оно *ствара* и у томе се баш и види јак *нагон* за рад и стварање. Он се види и у најпримитивнијем селу, где деца стану сама себи да стварају предмете за забаву.

Испочетка дете више ради *по угледу*. Оно је још слабачко за измишљање, али је одвише подобно за имитовање. Што год види од старијих оно ће покушавати да га изведе, да учини исто оно и онако. Отуда ће се у деце видети не само да играју „свадбе“, него и да сахрањују лутку или тицу после какве пратње. А тако звано „плетење“ или мешање деце у поједине радње одраслих, у циљу да им помогну, одвише је познато.

Овако, по угледању, дете се и научи многим и многим пословима. Тек после оно почиње и само да измишља и ствара, и додаје по нешто. Прилике за ово има довољно и у кући и ван ње, и по градовима и по селима. Сеоска деца слушају своје родитеље и почињу за рана да раде све послове њихове, који их доцније у животу чекају. Градска пак више проводе у игри, али доцније дође школа, која има да регулише ове покрете и упути их на користан рад према градекоме животу. Ако тога пак нема, ако се то не регулише, онда ће многа снага отићи изгубљена, и омладина, вољна и кадра за рад, одаће се нераду и беспослици, која је узрок многоме злу после у друштву. У образованих народа допуштају деци сваки рад у кући и измишљају им забаве. Отуда *играчке*. Све што родитељи раде у великоме, то деца њихова имитују у маломе. Тако се

уче раду још из ране младости. За тим долазе *забавишта*, у којима се деца занимају највише *кретањем*: игром и радом. После овога долази основна настава, у којој се *вештинама* поклања много већа пажња. За овим за сваку професију или занимање у њих има нарочитих школа, у којима се и теориски и *практички* спремају они, који ће им се одати и од њих живети, а понајвише за техничке вештине. У нас нема оваких школа и ово нешто мало врше „мајстори“ и еснафи (са „шегртима“ и „калфама“). Зато нам занати и стоје на тако нискоме ступњу, нити ће се моћи у нас на овај начин подићи велика индустрија. С тога су појединци и упућени у овоме на школовање на страни.

4. Потреба овога васпитања

Све што је човеку потребно за живот, све многобројне и најразноврсније ствари које видимо око себе и које нам служе било за храну и прибављање или припремање њено било за одело, стан, одбрану од непријатеља или за какве друге угодбе — све је то створно *рад*. Радом дакле не само да расте и да се развија тело, него се њиме и прибављају најразноврсније потребе животне. Без рада не би могао да опстане ни културан човек ни народ. Што би било мање рада, то би се и један и други све више враћао у примитивно стање, где је човек задовољан с оним што му природа пружа и где му ни мало није зазорно да се послужи туђом замуком и тековином. Од животиња дакле човек се не разликује само *телом* и *разумом*, него, и још много више, **радом** и *умешношћу*. Животиње не ору и не копају; оне не сеју, не жњу и не спремају себи хлеб и толика друга јела, нити су им потребни какви алати и посуђе за то. Оне не кроје себи одело, ни зимње ни летње, ни мушко ни женско, нити су им потребне безбројне алатљике за то. Оне не граде ни најобичније ћумезе, а камо ли двокатнице, трокатнице и толике друге јавне грађевине. Њима нису потребни ни друмови, а камо ли лађе и железнице. Оне се не баве музиком и производњом тако многобројних инструмената, нити измишљају оружје, штампашу књиге и старају се о ширењу просвете..... Оне немају заната, трговине, фабрике, индустрије и т. д. Оне су, као и примитиван човек, задовољне с оним што им и како им природа даје. А културан човек *ради* и радом производи толике и толике потребе и угодбе за живот свој. Он производи из земље што хоће и то прерађује и улепшава према своме укусу и својим потребама како хоће. Без рада данас човек не би био човек. Он би само носио *облик* људски. Па ни разум његов без рада не би био и не би могао да буде оно што је.

Рад је дакле највећа и најлепша одлика културнога човека. Без рада човек не може данас да живи. И онај човек, и онај народ, који *више* ради и чији је рад *савршенији*, боље живи и сâм је савршенији. Као што у природи постоји борба за опстанак и влада закон природнога

избора, тако и у друштву људскоме влада исти закон и начело *утакмице*. И ко је више кадар да издржи ову утакмицу, томе је опстанак поузданији и живот слађи.

5. Особита потреба његова за нас

Особито је ово образовање важно за нас Србе. Ми смо и у овоме, као и у свему другоме, изостали од осталих образованих народа. Борећи се тако дуго у ропству за свој опстанак, ми нисмо могли да се развијамо умно и уметнички као други народи у Јевропи. Ти народи били су више слободни и развијали су се без прекида. За време Немањића, у средњем веку, пре најезде азијске, ми смо стајали у погледу културе и цивилизације на равној ноzi с њима. То нам даје доказа, да је и народ наш подобан за културу и цивилизацију, и да он не би у овоме остао иза њих, да није било ове огромне сметње. Али, било је што је било... Бивши у много срећнијим приликама, други су нас народи јевропски претекли. Науке, вештине, занати, трговина, фабрике, индустрија — сва култура и цео живот друштвени у њих је много развијенији и напреднији него у нас. Њине израђевине долазе к нама и оне су лепше и јевтиније од наших, израђених већином руком на најпростији начин. По законима естетичним и економским пак сваки купује оно што је лепше и јевтиније. Отуда долази, да свет наш више купује њихове фабрикате но наше рукотворе. Отуда опет долази последак: да њихови држављани имају рада и зараде, а наши немају, и да се у њих гомилā новац¹⁾ а у нас га нестаје.²⁾ И ако би ово остало овако и потрајало дуже, наше би *народне* израђевине, руком, биле сасвим потиснуте, наш би свет већином остао без занимања и зараде, без заната и фабрика; а сав би се новац, који узимамо за сировине, извукао из земље и у нас би се осећала још више тако звана новчана „криза“ или оскудица. Овако народи и државе сиромаше, презадужују се и пропадају. И наш би народ све више сиротео и пропадао, докле га најпосле туђа јача култура не би угушила и поступно збрисала с лица земље. Јер данас побеђује онај народ, који је културно јачи.

Зато је и дужност сваке државе, да се што више стара о овој културној страни народнога живота. А особито је дужност *наше* државе, да се о овоме брине, јер ми, као што видесмо, немамо само да идемо упоредно с осталим народима, него и да их *стигнемо*. Јер ако то не учинимо, нама прети извесна пропаст... Зато је на нама дужност, да *овоме васпитању и развитку народноме поклонимо два пута већу пажњу, но други културно напреднији народи*.

¹⁾ Пре неколико година министар финансија у Америци питао је народну скупштину: шта ће да ради с нагомиланим новцем у државној благајници, те да не би лежао бесплодан.

²⁾ Зато мале, сиротније државице узимају новац на *зајам* и граде *дугове*, као и појединци, који више троше но што примају.

6. Шта да радимо

Није само да ваља да подижемо у својој земљи занате, и за то опет занатске, индустријске и привредне школе, него *цело наше васпитање или образовање народно ваља да иде на то: да се омладина његова васпита у раду, да се навикне на посао, на рад, на вредноћу, на привреду, на промишљеност и штедњу, на културни и економски живот.* Јер само у тим врлинама васпитана омладина може постати народ, који ће бити кадар да се *културно* бори с другим народима и да у тој борби победи.

Као што видесмо, кретање је већ урођено детету. Оно без кретања не би могло ни да расте ни да се развија. Ваља само то кретање употребити на корист: на рад, на вежбање у пословима.

Безброј послова има, које дете *може* да ради и које *треба* да ради само зато, да би се вежбало у њима и навикавало на рад. Оно може: да нешто донесе, принесе, уклони, однесе, остави, нађе, намести, баци, избрише, причува и забави бебу, нахрани живину, припази стоку и т. д. Зато су и *играчке* од неоцењене вредности. То су први другови дечји, безвољни и послушни, с којима се деца не свађају. То су прве *радње* дечје, вољне и произвољне. У њима вежбају *руке* и претиће своје, изоштравају *вид* и дају маха фантазији својој, те им и *дух* напредује а упоредо с њим и *речник* дечји. Зато се слободно може рећи: што више играчака, то боље.

Затим мајка ваља полако да даје детету и озбиљније послове: да јој помаже и ради у кући што год може. Ово не треба да буду тешки послови. Али, што год дете *може*, од њега треба тражити да ради. Деца ово и воле. Њихово је мешање и „сметање“ мајци или коме другоме довољно познато. Ваља се само користовати том добром вољом, употребити тај нагон и не пустити га да пронадне. Истина је, да тај нагон дете може задовољити и у игри, на улици с друговима својим. Али ово не доноси велика рода. Зато ово треба ограничавати и умеравати. Нигде се више деца не деморалишу но на улици, особито с рђавим друштвом. Зато се у образованих народа све више уводе *забавишта*, у којима се под надзором и управом старијега деца забављају оним што их упућује и навикава на рад, а не да маха да чују и раде оно што не треба ни да чују ни да раде. Зато и у нас ваља настојавати, да се ових првих друштвених васпиталишта отвори што више. А докле их не буде, дотле ће на родитељима лежати још већа дужност: да децу своју што више *чувају* од уличке беспослице и *упућују их на домаћи рад*.

Деци не треба давати толике послове, и оне, где би ласно могла учинити *штету*. А ако је када и учине, за то их не треба карати и бити, но тешити и слободити на рад. Јер сва штета, учињена сад, обилно ће се накнадити онда, кад дете, заволевши рад, постане вредно и радно, и кад му радљивост постане друга природа, и срећни родитељи виде своје дете слободно од свих уличких грехова...

Ученици премного, а данас она, на жалост, чини веома мало или нимало. Она данас учи децу само појединим наукама, те да „знају“ много, а вештине су све посве занемарене и свака је уметност изостала. Међутим, Стари су Грци с вештинама *почињали* и основно је васпитање мало теорије и имало. У овоме су они били надмашнији од нас. Зато су и надвисивали све народе ондашње.

Основна школа данас не навикава на ред и рад и не спрема у ономе што треба за живот. С тога ни појединци ни народ не види велике хасне од ње. Отуда је народ наш у многоме и сматра, не као просветилиште и училиште, него као кулук, као касарну. И он ће је дотле тако сматрати, докле она не стане давати боље резултате. А то ће бити онда, кад он осети видне *користи* од њих у *животу* својем. То ће пак бити онда, кад се његова деца не буду претоваривала сувише апстрактном и сухопарном теоријом а отпаћивала од куће и *рада*, него кад школа буде кадра да оставља јача трага на њима и да их боље спрема за живот.

Зато школа мора утицати јаче прво на *васпитну* страну у деце. Она их мора најпре упутити у томе како се *здравље* чува и тело и одело држи чисто. За тим их мора истински *просвећивати*: да *разумеју* појаве око себе, и *уштомљавати*: да се *воле* међу собом, да воле друге људе и народ свој и све што је његово. А кроз све ово ваља да провирује *навикавање на рад*. Поред обичних вештина: гимнастике, певања, свирања, цртања и писања, ваља увести и озбиљну пажњу поклонити и свима *ручним радovima*, и то и у мушким и у женским школама. Ови пак ваља да се прилагођавају не само *месним* приликама, него и *домаћим* потребама. Тако, по градовима ови радови треба да буду више основице *занатске*, с обзиром на градске домаће прилике, а по селима и *занатске* и *привредне*. Учење у школи дакле да се прилагођава потребама домаћим, тако, да деца оно уче у школи, што им треба у кући и у доцнијем животу. Данашње наопачко уверење, што га деца изнесу из школе, да је *срамота радити*, ваља да се преобрене у уверење: *да је срамота не радити*. И данашње васпитање, које само пуни главу мртвим знањем и празним речима, ваља да се преокрене у *васпитање, које развија најблагословенију алатлику Божију — руку човекову*. Народна школа ваља да се приближује народној кући и потребама њеним и народним. И само ће тако народно васпитање постићи свој циљ.

7. Крајњи циљ

У свему овоме досадањем није главно оно, што дете уради и начини, но сâм *рад* и *навикавање* на њега. Ваља да се васпита омладина, која не може да буде беспослена. Лениост и нерад — то су особине необразована човека и дивљих народа; рад и вредноћа — то су одлике образованих људи и цивилизованих народа. Васпитање ваља прво да *про-*

буди вољу за рад. За тим, да *пусти штомца да ради*, да се вежба у њему, те да му радљивост пређе у крв, да срасте с њим, да му постане природа његова, те да без рада не може.

Није главно, нити је могућно, да сваки изучи све, да уме да ради сваки посао. Послови ће се после *поделити*. Главно је, да се *вредноћа* као врлина развије у свакога, те да *хоће* и *уме* да ради онај посао, који му после у друштву падне у део, и да *тежи наиретку* у њему. А ово, што домаће васпитање и основна настава овако срећно заснује, разне стручне, пољопривредне, занатске и индустријске школе имају да прихвате, усаврше, и да у измишљању, творевинама и уметности иду до у недоглед.

Тако ће се спремити омладина и васпитати народ, који ће бити кадар да стане напоред с осталим образованим народима и издржи утакмицу у културној борби с њима. И онда је васпитање извршило свој задатак...

ЦРТЕ ИЗ НАУКЕ О ЈЕЗИКУ

О природи, постанку и развоју говора-језика

Лингвистичко-историски преглед

Изразом наших мисли може бити не само говор, глас, него то могу бити и телесни покрети и други симболски, конвенционални знаци. Може се говорити о говору цвећа, камења, о језику монументалних споменика: архитектонских, сликарских и вајарских. Дакле, обична одредба да је језик израз наших мисли врло је пространога обима. Али је велика разлика између гласовнога говора-језика, и између других врста његових. Језик природе другојаче разуме природњак, другојаче примитивни човек. Не разумева на исти начин старинске камене споменике археолог и прост зидар. Они имају исте предмете пред очима, и опет их другојаче разумеју — тај је њихов језик двосмислен; а само се лако може разумети оно што увек једно значи. Језик, као слободни израз, треба да буде средство за споразум, а он ће то бити, ако има једно значење и за онога који говори и за онога који слуша, за првога као средство за споразум, за другога као предмет, о коме му се треба споразумети. За језик су потребни живи људи, ја и ти. Сада нам је јасно, зашто не може бити у правој смислу језика мртвих предмета.

Много се више примиче правој језику говор с помоћу телесних покрета (геста). Један човек даје знаке, које други види и разуме, — они се споразумевају, а биће споразума, ако ти телесни покрети исто значе за обојицу. Ови видљиви знаци надмашују језик природе и културних споменика једно што су пролазни, намерни, а друго што једно

WWW.UNILIB.RS

значе, као год чујни знаци, само што се с овима не могу мерити због природе самога функционисања свога органа, ока, које није тако згодан преносилац говорних знакова као ухо.

Најпосле може се говорити о језику животиња, које издају глас. И животиња се служи гласом да би се споразумела са својима, па је разумевају не само друге животиње него и човек, који је проматра. Али језик животиња има много заједничкога са језиком т. зв. телесних покрета, мимике — јер како један тако и други исказују осећаје или највише ошће представе, а не мисли, рашчлањене у њихове састојке. То само може исказати људски говор, који ту анализу врши више или мање хотимично, зато рашчлањена и речима исказана мисао има само једно значење. Човечји се језик може, дакле, тачније одредити као рашчлањена мисао с помоћу гласова. Они пак други језици — изуzeвши језик геста — производ су људске природе, која све антропоморфизује, т. ј. која преноси у спољашњи свет људске односе и радње. Отуда бива да човек разумева и језик природе или језик каквога старинскога зида, да му говори и оно што никакве воље нема, јер његов дух хоће да објасни, да појми све што опази, свему да нађе смисао, онако исто као што смисао налази и у говору свога друга, као што тај говор разуме, кад му онај говори.

Дефиниујући човечји говор (језик) као артикуловани израз његових мисли с помоћу гласова, морамо додати, да је ова дефиниција обухватила више језиковних страна. Језик је појава и израз сваке мисли — говор. Осим тога језик обухвата сва та изражајна средства за све те мисли. Овако треба разумети, кад се говори о језику некога народа, некога реда, некога књижевника и т. д. Ну језик у овоме смислу није управо збир свих разговора тога народа, свих класа или једнога лица већ много пре збир свих подобности и склоности које одређују облик говору и збир свих оних стварних представа, које чине садржај његов. Најпосле, језик је заједничка особина свих људи, као на пр. право и религија, т. ј. језик је заједнички дар свих народа и људи да говором исказују своје мисли.¹⁾

Предмет наших чланака биће преглед резултата науке о језику, до којих је дошла проучавајући до душе врло занимљива, али врло тешка, с гледишта позитивне науке права метафизичка питања о *природи, постанку и првоме разитку* језика. А да се уђе што дубље у ова питања, потребно је да се проучи природа језика — говора, физичка и психичка, да се саберу сва она дата која су нам позната из историске периоде језика, јер ће закључци *per analogiam* тек тада моћи веројетнији бити, а у много се прилика морамо и с тим задовољити. Према овом наше се расправљање распада у три дела: 1-во о природи језика, 2-го о постанку језика, 3-ће о разитку језика, с нарочитим обзиром на генетичко-историске односе језика наше, индојевропске групе.

¹⁾ G. v. d. Gabelenz, Die Sprachwissenschaft, 1.—4. стр.

I ДЕО

А. ПСИХО-ФИЗИОЛОШКИ ОСНОВИ ЈЕЗИКА¹⁾

ГОВОР ПСИХО-ФИЗИЧКА ПОЈАВА, МОТОРНА И СЕНЗИТИВНА ФУНКЦИЈА ГОВОРНИХ ОРГАНА. — ГОВОРНИ ОРГАНИ ЗА ГРАЂЕЊЕ И ЗА ПРИМАЊЕ ГЛАСОВА. — АФАЗИЈА И БЕЗИМ ЗАЧАТ ЗА РАЗУМЕВАЊЕ ЈЕЗИКОВНЕ ПРИРОДЕ. — УНУТАРЊИ ЈЕЗИК И ЊЕГОВ СЕЛОМ. —

1.

Да се нешто каже, треба да има шта да се каже и да се *хоће* то да каже. Воља доводи у покрет језиковни механизам, физички и психички, који производи гласове да се њима означи наше мисли. Мишљење и воља управљају духовном страном нашега језика, спремају што треба да се каже и издају наредбе мишићноме апарату који покретима производи гласове. Покретом говорнога мишићног апарата постаје глас — израз мисли онога који говори, али се тај покрет преноси и даље кроз ваздушну средину и допире преко уха и акустичкога апарата у мозак, у свест онога који слуша, и који треба да разуме гласовни израз, да појми оно што му се говори. Као што се види, говор — језик има две стране, продуктивну и рецептивну, тако су потребне две личности, да језик — говор може вршити свој битни задатак. Језик — говор психо-физички је производ човекова организма и то 1-о физиолошко-артикуловани онога који говори, 2-о физиолошко-акустички онога који слуша. Ако се не разуме ова *двогуба* природа говора — језика, не може се правилно схватити ни његова природа у опће, ни његова историја и функционисање.

Говор и слушање (разумевање) две су природе ових психо-физичких и физиолошких процеса, који посредују између две свести, две воље. Ради њихова изучавања наука о језику мора тражити помоћи од других наука: од *анатомије* и *физиологије* кад хоће да сазна који су и како функционишу говорни органи; од *психологије*, јер треба више да зна о току психичких процеса, кад неко своје мисли хоће с помоћу знакова, гласова да саопшти другоме, и кад их други прима и разумева преко тих знакова; од *физике*,

¹⁾ Сва питања о којима ми говоримо у овоме чланку претресана су у многим делима и чланцима. Ми наводимо само неке од њих: *F. Teichner*, Phonetik, 1880. Leipzig; *Egger*, La parole interieure, Paris 1880.; *H. Steinthal*, Einleitung in die Psychologie und Sprachwissenschaft, 1881.; *Gilb. Ballet*, Die innerliche Sprache und die verschiedenen Formen der Aphasie 1890., превео dr. Paul Bongers; *A. Binet*, Les maladies du langage, Revue des deux Mondes, 1891.; *W. Wundt*, Physiolog. Psychologie, I⁴, 1893., *Benno Erdmann*, у Archiv für systematische Philosophie, II и III Band, 1896.—1897.; Dr *Raymond Dodge*, Die motorischen Wortvorstellungen, Halle, 1896. (у Abhandlungen zur Philosophie und ihrer Geschichte, VIII, herausgegeben von Benno Erdmann); *Abbé Rousselot*, Principes de phonétique expérimentale, Paris, 1897.; *Rud. Meringer*, Verlesen und Versprechen, Wien, 1895. и Indogerm. Sprachwissenschaft, 1897. (Sammlung Göschen, Leipzig); *X. Хефдинг*, Очерки Психологији, рус. превод, Москва, 1892., *Fr. Jodl*, Lehrbuch der Psychologie, Stuttgart, 1896. Другу литературу, особито специјалне радове, навели су писци ових књига и расправа.

кад је стало да се упозна природа, самога оруђа, грађе, звука, што служи као израз мисли; од *логике*, кад изучава готове продукте: оно што је изговорено, јер се тражи да се правилно разуме што се каже, да је оно логично, тачно, иначе ако је двосмислено, не ће се постићи оно за чим се иде. Кад се изучава развитак језика, производа, израза народâ и човечанства, онда цела *културна историја* и свеколико знање човечанско помаже, да се дође до жуђене мете — јер је језик главни орган за душевни развитак човечанства, права полуга при напретку цивилизације и није необично што су у њему сачувани трагови из давноминуте прошлости, трагови материјалне и моралне културе.

Наш је задатак дакле у овоме одељку 1-о да покажемо како се мисао претвара у покрет говорних органа, како се психички акт претвара у физички — и 2-о како се глас као производ нашега говорнога апарата преко акустичкога апарата претвара у физиолошки и психолошки акт, д. р. да ухватимо алфу и омегу у говору и разумевању — у језику. Ради овога треба да се упознамо с природом и радом мозга и живчаног система, даље с радом мишића говорнога апарата, с радом уха и с процесима што при чувењу бивају. Читалац већ види да би се, ако би се све потанко изложило што се тиче рада говорнога апарата, рецептивнога и артикулаторнога, морало ићи врло дубоко у анатомију, физиологију, психологију. И кад би нам за то стајало на расположењу више простора, него што имамо за ове чланке, и кад бисмо дуже време могли посветити овим приправним студијама — не бисмо ипак могли овакав успех постићи, као што се иште, јер је ово посао само стручњака, стога ћемо ми само додирнути најзнатније моменте, ограничити се на оно што је најпотребније, ослањајући се на људе од струке, од ауторитета. Они пак којима је стало да што више знају морају се латити стручне литературе.

1. Нервни систем може се уврстити у говорне органе. Он је састављен 1-о из централне осовине, коју чини мозак и кичмена мождина, 2-о из перифериских влакана (живаца), 3-е из великог симпатика.

Мозак има две полутине (хемисфере), које спаја особито ткање. Свака је хемисфера састављена 1-о из коре од сиве масе, 2-о из сржи од беле масе и 3-е из сивих зрна или овећих слојева, растурених по белој маси, као што су таламус — оптички слој, сочивасто и репато једро и т. д.

Мозак је везан нарочитом везом с малим мозгом и кичменом мождином.

Последњи су елементи, на што се своди нервни систем, неврони, праве автономне физиолошке јединке. Сваки је неврон састављен из три дела: из ћеличнога једра, из израштаја и даљих огранака. Ћелица је састављена из мреже протоплазмичних влаканаца која пливају у маси од протоплазме, и међу њима је централно једарце. Невронâ има у свој маси мождане коре, у централним зрнима у мождини — унутарњој маси, у споју — продужењу мозга што веже велики мозак с малим и с кичменом мождином, у овој последњој и у симпатикусу.

Из неврона, управо из њихових израштаја, иду спроводници, који могу имати двојак облик: дендритни и цилиндрично-аксилни. Живци — спроводници друге врсте саставни су део нервних снопића централнога система и перифериских нерва.

Нервна централна влакна могу имати, према томе где се налазе, или *асоцијативну* функцију, кад у мозгу везују две области мождане коре, које су ближе или даље, или *комисуралну*, ако спајају обе полутине мозга, пролазећи кроз рожасту преграду што их дели, или *пројективну* кад полазе с разних тачака мождане коре и у средишним се тачкама полутина прибирају; или *центристалну*, када полазе из супкортикалних области можданих, а завршују се у можданој кори.

Нервна перифериска влакна излазе из продужења великога мозга, из кичме и из церебро-рахидских ганглија и гранају се пут периферије. Они су срце нервних спроводника (каблова).

Између неврона у централном систему одржавају саобраћај оне арборизације, т. ј. завршеци цилиндрично-аксилних спроводника, а то они врше и у периферискоме систему, спајајући моторне и сензитивне невроне.

Нервни систем може дејствовати, одржавајући везу са спољашњим светом, у два правца или пут периферије, где су концентровани осећајни нерви, чула, или пут унутарњега централнога система: једно је моторни, друго је сензитивни систем. Тако су и нервна влакна подељена на покретачка и осећајна. Између тих има разлике што се њихови неврони другаче завршују. Покретачка влакна су простија, јер имају само два неврона, осећајна их пак имају бар три.

Нервни систем са читавим сплетом од нерава — спроводника пут периферије и пут центара може се врло zgodно упоредити с телеграфском мрежом, у којој су централне станице смештене у можданој кори, а с помоћу безбројно релеа — неврона везане спроводницима — жицама и међу собом и са свима деловима области, покривене мрежом овом.

И за говор и за слушање што се говори — има изведен читав нервни механизам. Једни су говорни нерви из моторнога, други из сензитивнога система, трећи су из централнога система. Они неврони који руководе артикулацијом гласа, припадају кортикалној и моторној области.

Гелце кортикалних неврона које управљају говором распоређене су у групама у т. зв. роландичној области. Њихова се влакна завршују у нервима — моторима, који излазе из булбе протуберанциске или у предњим рошчићима неврона кичмене мождине. Она су прва влакна артикулаторна, а полазне су тачке њихове из т. зв. језиковних центара, који су смештени у области оперкуле (испод треће вијуге чеоне на левој страни), и из фронталне и паријеталне области што се пењу. Друге врсте неврони, моторни, излазе из мождане главнице, из зрнаца нерва-мотора или из предњих рошчића кичмењачких неврона па преко перифериских живаца

Упуштају на површини говорних мишића своје огранке у облику арборизационог. ¹⁾

2. Потребно је да укратко покажемо, који су *говорни органи у ужем смислу*. Сви се говорни органи деле у пет група: 1-о прибор за дисање, 2-о ларинкс, 3-е фаринкс, 4-о уста, 5-о нос.

Прибор за дисање наводи се у грудноме кошу: то су плућа и разни грудни мишићи и ребра, који периодично увећавају или умањују величину коша и чине да се плућа као мехови час надму час спласну.

Ларинкс (грло) прави је орган за говор. Састављен је из више рскавичавих прстенова и задебљања, као што су и гласне жице које се могу зближити и одвојити и на тај начин мењати, треперећи, ваздушну струју, производити глас, звук.

Фаринкс је као неко предверје испред уста и носа, у коме се креће непчани вео и час га доводи у сvezу са самим устима, час и са носном шупљином.

Уста су поред гласнице главни прибор за артикулацију гласова, и једини за једну врсту гласова (сугласнике). Разне области и делови уста, као усне, зуби, алвеоле зуба, непце (предњи, средњи, задњи и меки део), језик различито артикулују гласове. При артикулацији помаже много и доња, покретна вилица.

Носне шупљине, позади везане са фаринксом, пуштају ваздушну струју и чине да у носу резонује глас, појачава се, и помажу при изговору неких вокала. Иначе носни мишићи врло ретко судељују у артикулацији гласова.

3. Најпосле треба да споменемо и орган за примање онога што се изговори — то је ухо. Ухо је, као што је познато састављено из спољашњег дела, шкољке, и унутарњег у ком су смештени органи за чување. Појачани звучни таласи доспевају у средње ухо, бубањ, који вибрације ваздуха претвара у вибрације течности, која стоји у додиру с акустичним нервом. Орган за чување врло је компликован; у његовој се унутрашњости врши чување. Ова је унутрашњост састављена из више шупљина, спојених међу собом, и зову се све једним именом лавиринат. Нерв за чување улази у лавиринат и грана се у лавиринтовим кесницама и одатле иду нерви — спроводници у мозак, где је локализовано примање аудитивних (чујних) представа у опште и језиковних посебице.

¹⁾ *Булбарни* (главични) неврони врше покрете горњих органа говорних (вилица, усана, ноздрва, језика, непчаног вела, фаринкса и ларинкса) и улазе у састав троблизначног гласо-фарингског, шнеумогастричног, спиналног и хипоглосног нерва.

Рахидиски неврони покрећу мишиће грудног коша и абдомена: дијафрагме, грудних мишића и т. д.

Симиатични неврони шаљу огранке заједно са спиналним, са гласо-фарингским, великим хипоглосом и дијафрагмичним нервима.

2.

Механизам за говор мора добити наредбе из централнога органа психичкога живота, из мозга. Те му наредбе издаје веома сложени психички организам, који се може назвати *говорна моћ, подобност*.

Да би се могла мисао речима изразити, ваља је оденути у нарочиту одећу, која се зове *унутарњи језик*, говор, треба је претворити у представе, сензитивне и моторне, које представљају предмете, о којима се говори, и те представе тек преобратити у покрет. Центри за памћење руководе овим психичким радњама, а они стоје у свези са другим сензитивним и моторним центрима. Не само у почетку нашега духовнога живота него и у даљем развоју његову ми спољашњи свет, ствари, опажамо и учимо распознавати према стварним сликама, које смо добили преко наших чула, а које су доспеле у опште центре. Одмах за тим с овим се сликама здружују слике од речи, имена тих предмета, које смо чули — чујне представе. Најпосле се у нарочитом центру памћења прикупљају представе покрета мишића, које се добивају од утисака, добивених при изговору речи, т. зв. моторне представе речи и елемената њихових, гласова и слогова.

Људи који знају читати и писати, располажу и представама писаних и читаних гласова, слогова и речи — видним и моторним — графичким представама.

Центри где су сабране и где се чувају ове различне представе језиковне нервним су снопићима везани међу собом, и образују *језиковну област у мозгу*. У људу, који се служи у раду десном руком, ти се центри налазе у левој полутини мозга, а у оних, који најрадије раде послове ручне левом руком, у десној су полутини мозга. Они су разређени дуж Силвијеве пруге, баш на међи двеју области: моторне и сензоријелне.

Центар, где су прибрале слике (представе) покрета говорних органа, потребних при изговору речи, познат под именом *Брокин центар*, лежи у дну треће чеоне вијуге у левој полутини мозга, и у непосредној је свези са говорним нервима, што су смештени у možданој кори.

Центар је представа од чувених речи (за чувене речи) или *Вернике-ов центар* у I слепоочној вијуги, горе на самом крају слепоочне површине, у ономе делу мозга, који руководи слушањем. Он је близу Брокину центру.

И центри за представе добивене од писаних (моторних) и читаних (сензитивних) речи нису далеко од она прва два. Нађено је место центру читаних (виђених) речи: у гирус-у супрамаргиналном и у кривој бори. То је *Джеринов центар*. Он стоји у непосредној свези са унутарњом страном потиљачне лобе, с ивицама Калкаринове бразде и т. д.

Сви су ови језиковни центри међу собом повезани асоцијацијским снопићима нервним. Тако *горњи уздужни* или *лучни* асоцијацијски снопић, састављен из кратких нервних влакана, пролази кроз оне делове мозга што су испод потиљачне и слепоочне лобе и Силвијева затварача. Потиљачни — чеони асоцијацијски снопић, састављен исто тако из кратких

www.unilj.rs

влакана, спаја инзулу с једне стране с трећом чеоном вијугом на левој страни, а с друге са другом слепоочном, он је на тај начин најпречи пут између Брокина и Верникеова центра. Доњи уздужни снопић спаја потиљачну лобу са слепоочном, центар представа за вид са центром представа за чувење. — У језиковну се зону исто тако могу убројити и острвна лоба и Роландични поклонац, где се асоцијацијска живчана влакна укрштају, спајајући различне центре за добивене представе разним језиковним путовима.

Ово би тврђење анатома и физиолога, како за разне језиковне представе наш мозак располаже разним центрима, изгледало и сувише ипотетично, сумњиво, кад наука не би имала других доказа, којима се може веровати. Повреде тих области у мозгу, где су локализовани језиковни центри, и њихове последице, које су констатоване на људима који болују разним афатичним болестима, данас бацају неслућену светлост на физиолошко-психолошке процесе у мозгу при говору, при учењу језика, а особито на онај унутарњи говор, који је основа и покретач спољашњег, гласовног говора.

Давно су биле познате „језиковне“ болести: бива да неко лице изгуби моћ да говори, а говорни органи и ипак нису повређени, језик и усне остану покретне као и пређе, у грлу нема никакве механичне повреде. Афазија обухвата више врста „језиковних“ болести. Пре тридесет и више година није се о њој ништа поуздано знало; њу су сматрали да је дошла онако исто као и друге повреде у говору, које долазе, кад се гласотворни перифериски апарат поквари. Француски антрополог Брока први ступа на прави пут, тражећи да објасни болесне појаве језика, афазију, а за то има да захвали не аргументима, извученим из архива, где су сабрани ранији патолошки случаји, површно описани, који су пре могли унети забуну — већ експерименталном испитивању.

Брока је нарочиту пажњу обратио на врло чест облик афазије, који доноси губитак артикулованог говора. Болесници, интелгентна лица, знају шта им се говори, познато им је тешко стање њихово, кад им се тражи неки предмет, дају га, броје новце, играју карата, домина; ако су писмени, пишући казују своје мисли и потребе. Али ма колико се напрезали да говоре, ништа нису у стању казати — и очајнички гести сведоче да не могу говорити. Једни су сасвим немци, други задрже неке речи, које непрестано употребљавају, и онда кад им није место. Било је болесника који су могли рећи: bonjour, али не bonbon. Има и таквих повреда да болесник изгуби именице и замењује их перифразом. Један је болесник афатични само могао изговарати tan и tantan, иначе је био интелгентан, имао фин слух. Два пут је био ударен капљом: десна рука и нога беху му узете. Кад је овај умро, Брока је дошао на мисао, не налазећи да је где год повређен говорни апарат, да то не ће долазити од повреда у функцијама мозга болесникова, и да је губитак говора њихова последица — и проучио је мозак тога афазика, и за дивно чудо нашао повреду у левој полутини мозга. После неколико месеца нашао је, кад је умро и други

афазик, који је имао нешто више речи на расположењу (као ош и поп за потврђивање и одрицање, trois за све бројеве, toujours у свима осталим приликама, кад нису оне речи биле употребљене) повреду мозга на истом месту исте полутине. Број посматрања, који се 1863. почео на 8, био је 1864. већ 20. Питање о локализацији артикулованог језика би решено: она сива маса на дну треће вијуге у левој хемисфери беше центар за артикуловани говор! Као што људи раде најделикатније радове, цртају и пишу обично десном руком, дакле већином су „дешњаци“, тако је анализом мозга афазика — дешњака нађено да су по функцији мозга били леваци. Слободно раде обема рукама све финије послове, вели Ломброзо, само злочинци. С помоћу леве полутине мозга дете се учи говорити и писати, и радити друге механичке радове.

Мало по мало изучавање је афазије све више напредовало, обрађена би пажња и на друге појаве који праћаху афазију. Поред Брокине афазије издвојише и друге врсте: *алексију, аграфују, парафазују, параграфују*, и т. д.

Најновија испитивања деле афазије у две групе: *кортикалне* и *супкортикалне*, а према томе, да ли се повреде, што их изазивају, налазе у области језиковној, или су изван њих. Кортикалне се афазије познају по том, што оне мењају у свима облицима унутарњи језик, говор (изговорене речи, чувене речи, писане и читане). Супкортикалне афазије напротив само уништавају једну врсту језиковних функција, и то ону, којој је центар директно повређен, док друге остају здраве и читаве.

За наше је изучавање језиковне природе потребно још се боље упознати с разним облицима афазије, зато ћемо се овде још мало задржати.

Почнимо са простијима облицима афазије, супкортикалнима. Афазије ове врсте могу настати, кад буде повреда изван језиковне зоне, дакле између Брокина центра и између центара за артикулаторне покрете говорних оруђа, или између Верникова центра и заједничкога центра за чување звукова, или између Дежеринаова центра и опћега центра за виђење. Овима трима врстама повреда одговарају три врсте афазије: афазија моторна, вербално глувило и вербално слепило. Свака се од њих јавља за себе, чиста, оне не утичу једна на другу. Унутарњи је језик неповређен.

Супкортикална моторна афазија уништава само моћ да се артикулују гласови. Вреди споменути да болесник и даље слоге разликује. Кад огледа да говори, толико се пута напреже, колико у речи има слогова.

Кад наступи вербално глувило, болесник не чује речи, не снаја са звуцима, које чује, и представе од предмета којима су оне симболи. Он може и даље сачувати сензорно чување, може разликовати каквоћу, боју, висину и јачину звукова. Болесник лепо може чути и кад игла падне; окрећуће се, кад га ко викне; може разликовати и правац одакле долази звук који чује. Али он не разуме што се говори, за њ је његов матерњи језик, као неки сасвим му непознати, — туђ језик.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

ОДНОС ПРИРОДНИХ НАУКА НАСПРАМ СВИХ ОСТАЛИХ НАУКА ¹⁾

Поштовани скупце!

Сваке године овога дана наш универзитет обнавља захвално сећање на једног просвећеног кнеза ове земље, *Карла Фридриха*, који, у доба кад стари ред Европе изгледаше да се руши, беше журно и племенито заузет да помогне добро и развиће свога народа, и знаде изабрати прави пут, да ће обнова и ускрс овог универзитета бити једно од најјачих средстава за успех његових племенитих намера. Говорећи данас са овог места, као представник универзитета целом универзитету, нека ми је допуштено да бацам један општи поглед на однос наука и њихово учење, у колико је то могућно са ограничене тачке гледишта, коју појединац заузима.

Донеста може данас више но икад изгледати да је однос наука једне спрема других постао врло лабав, и ако их ми волимо скупили све под именом *universitas litterarum*. Видимо научнике нашег доба дубоко задубљене у детаљне студије којима нема краја, тако да и највећи полихисторичар не може ни мислити да у своју главу метне што више од једног малог дела данашње науке. Граматичари прошла три века задовољаваху се студијом латинског и грчког, а за непосредне практичне циљеве учио се још који европски језик. Данас упоредно изучавање језика ставило је себи у задатак ништа мање већ да изучи све језике свих народа, да би из њих били изведени закони самог говора, и циновском марљивошћу дало се на посао. Па и у самој класичној филологији није се остало на читању само оних списа, који су уметничком обрадом, општрином мисли или важношћу садржаја постали углед за дела прозе и појезије свих народа. Зна се да сваки изгубљени одломак каквог старог писца, свака notiца педантног граматичара или византијског дворског песника, свака разбијена надгробна плоча каквог римског чиновника, која се пађе у каквом забаченом углу Угарске, Шпанији или Африке, може садржавати какву вест или доказ од важности. С тога се добар број научара занима огромним подухећем: да се скупе и уреде сви остаци класичне прошлости па ма које врсте и да се спреме за употребу. Кад томе додате историјску студију извора, прегледање пергамената и хартија, који су се нагомилали у архивама држава и градова; састављање у целину notiца и бележака растурених у мемоарима, писмима и биографијама; па још тумачење докумената из хијероглифа и халдејских црнова; и даље систематско описивање, — које све више расте, — минерала, биљака и животиња, како оних који сад живе тако оних препотопских, то се пред нашим очима открива научно знање, да нам се од погледа на њ мозак заврти. У свакој од ових наука делокруг рада шири се у толико више у колико се усавршавају средства за онакање и границе им се не могу још догледати. Зоолог

¹⁾ Хелмхолцово предавање, држано у Бону, 1872.

прошлог столећа био је већином задовољан кад је могао дати опис зуба, длаке, облика ногу и осталих спољних знакова какве животиње. Анатом је описивао само анатомију човека, у колико је могао успети пожем и теростером. Проучавање људске анатомије важило је тада као ужасно тежак и оширан предмет. Данас није доста знати тако звану грубу анатомију човека, која се сматра, и ако погрешно, као сасвим испитан предео, већ упоредна анатомија, то јест анатомија свих животиња, са микроскопском анатомијом ступиле су на позорницу и привлаче сву пажњу испитивача.

Четири елемента старог доба данас су порасла на 64. Али не само број елемената већ и методе за прављење сложених једињења начиниле су такав успех, да је органска хемија, која обухвата само једињења угљеника са водоником, кисеоником и још неколицином других елемената, постала наука за себе.

„Колико је на небу звезда“ беше некад израз за број који би прелазио границе нашег схватања. **Плинијус** назива дрскошћу предузеће **Хипарка** (*rem etiam Deo improbat*) да звезде изброји и место им одреди. Па ипак у каталозима до седамнаестог столећа налазимо их забележених без помоћи телескопа (дурбина) само 1000 до 1500 звезда до пете величине. Данас на више звездарница води се списак свих звезда до десете величине који дају до 200.000¹⁾ непокретних звезда расејаних по целом небу, а свакој је место одређено и измерено. Прва последица оваког мерења била је та што се добила могућност да се открију нове планете од којих до 1781. год. беше познато само шест а сад већ 75.²⁾

Кад бацимо поглед на овај огроман рад по свима гранама, то нас доста смели покушаји људи могу зачудити као што кор у Антигони вели: Много је чудног у свету али ништа чуднијег од човека.

Који је тај што може све прегледати? Ко ће жице јединства незамршене у руци одржати? Прва природна последица је та, што је сваки поједини радник принуђен да за своја истраживања изабере један предео који све мањи бива, а о суседним пределима може имати само непотпуно познавање. Ми смо готови да се смејемо, кад нам се каже да је у 17-ом веку **Кеплер** био позван у Грац као професор за математику и морал, или да је у почетку 18-ог века **Boerhave** имао у Лајдену катедру ботанике, хемије и медицине са којом је шло и апотекарство. Данас за то треба најмање четири, а на већим универзитетима шест или седам професора да све ове групе заступе. Тако је и са осталим наукама.

У толико пре имам ја основа да овде додирнем питање о односу разних наука, пошто сам припадам кругу природних наука, које су у последње доба окривљене да су пошле усамљеним путем и да су се отуђиле од других наука, које су међусобно везане заједничком филолошком

1) Број звезда до шеснаесте величине сад се бележи на сто милијуна.

2) Број малих планета т. зв. планетоида био је у 1881. години 205 а сад преко 300.

У и историјском студијом. Мени се чини да је та противност доиста неко време постојала и да је постала под утиском Хегелове философије или да је бар овом философијом била јаче на видик изнесена. Јер на крају прошлог века под утицајем Кантове философије то одвајање није било изказано. Кантова философија стајала је по готову на истом основу са природним наукама, као што то најбоље тврде Кантови радови на природним наукама, нарочито космогонска хипотеза основана на Њутновим законима гравитације. Иста се хипотеза после раширила, под именом Лапласове. Кантова философија хтела је само да испита основе и изворе нашег знања и тиме да постави мерило за духовни рад појединих наука.

Један став који би био постављен на основу чистог мишљења, могао би по његову учењу бити само правило за методу мишљења, али не би могао имати никакав позитиван и стваран садржај. Философија идентитета (Хегелова) била је смелија. Она је пошла од хипотезе да је и прави свет, природа и људски живот, резултат мишљења једног тваралачког духа, који је по својој природи био сматран као сличан људском. Потом кучини се људском духу могућно предузеће да без помоћи спољњег искуства подражава мислима творца и да исте још једном створи својим сопственим унутарњим радом. У том смислу пође философија идентитета да ствара *à priori* битне резултате осталих наука. Овај посао пође јој више мање за руком у погледу на религију, право, државу, језик, уметност и историју; у кратко у свима наукама чији се предмет развија из психолошког основа и које се схватају под именом моралних наука. Држава, уметност, језик јесу ту да би задовољиле извесне духовне потребе људи. Ако баш спољне сметње, природне силе, случај, суседство других људи често незгодно утичу, ипак ће сталне тежње људског духа ка истој циљу поставити равнотежу и одржати победу над сметњама које владају без везе и плана. У тим околностима неће бити баш немогућно *à priori* представити општи ток развића човечанства у поменути односима помоћу тачног разумевања људског духа, нарочито ако философ има већ богат емпирички материјал, на кога се могу ослонити његове апстракције. Бад је Хегел покушао да реши тај задатак, главну помоћ нашао је у дубоким филозофским погледима на историју и науку, које је нашао код философа и песника из доба које му је предходило. То је он имао само да уреди и доведе у везу па да постави систем који се препоручивао и истицао многим новим погледима. Тако му пође за руком да наиђе на одушевљено одобравање већине свога времена и да улије неизмерне наде да ће се решити и најдубља загонетка човечјег живота; ово последње у толико више што веза системе беше увијена у чудно апстрактан језик и можда је била схваћена од врло мало његових обожавалаца.

Што је више мање пошло за руком постављање главних резултата моралних наука, није још доказ за тачност хипотезе идентитета од које је Хегел пошао. Напротив природни појави били су одлучно доказно сред-

По себи се разуме да се у моралним наукама морадоше наћи трагови делања људског духа и степени његова развића. Ако се у природи огледа резултат мишљења сличног тваралачког духа, то се морају и њени у сравању простији појави и токови у њој слагати са системом. Но ту наседоше потпуно сви покушаји философије идентитета. Природњацима бар учини се Хегелова философија сасвим бесмислена. Од толико одличних природњака оног доба не нађе се ни један једини, који се могао спријатељити са Хегеловим философским идејама. Како даље за **Хегела** беше од нарочите важности, да баш на овоме пољу задобије признања, које је на другима тако богато био пожњео, то он отпоче страсну полемику, која се нарочито окоми на **Њутна** као на првог и највећег представника природних наука. Философи рекоше природњацима да су ограничени а ови њима да су будале. Природњаци почеше да пазе на то, да им радови буду слободни од сваког утицаја философије и брзо се дође дотле, да многи од њих, међу којима и Људи од врло велика гласа, осудише сваку философију као некорисно па чак као штетно сањање. Не можемо на ино а да не признамо да при том, заједно са неоправданим захтевима које постави философија идентитета за потчињење осталих наука, беху одбачени и оправдани захтеви философије да врши критику над самим изворима сазнања и да поставља мерило духовном раду.

У моралним наукама развој беше другојачији ако је и он дошао скоро до истог резултата. На свима гранама науке за религију, државу, право, уметност, језик, устадоше одушевљене присталице Хегела, да поменути предмете реформишу према духу система надајући се да на спекулативном путу поберу плодове, којима се дотле могаше прићи само лаганим, марљивим радом. Тако се за неко време створи противност између природних и моралних наука, при чему се првима често сасвим одрицаше карактер науке.

Нови затегнути односи не одржаше се за дуго у првобитној горчини. Природне науке доказаше свакоме, низом открића и примена који брзо једно за другим дођоше, да се у њима налази здраво језгро са необичном плодношћу. Не беше могућно не указати им сву пажњу и признање. А и на другим пољима знања савесни посматрачи чињеница учинише замерке противу и сувише смелог полета спекулације. Па ипак није могућно не примити добротворни утицај оног философског система. Ми признајемо да су од појаве Хегела и Шелинга испитивачи на разним моралним наукама почели живље и сталније обрађати пажњу на садржину и циљ истих, него што је то био случај у прошлом веку. Велики рад оне школе није дакле био сасвим узалудан.

У колико је испитивање чињеница преовладало код осталих наука, у толико се ублажила противност истих са природним наукама. Међутим ма колико да ова противност беше заострена и на видик изнесена под утицајем поменути философије, мора се признати да та противност донета постоји

у природи ствари и да се не да обићи. Она постоји делом између врта духовног делања и делом у садржини обеју струка, као што и само име природне и моралне науке показује. Тешко ће бити физичару, да каквом филологу или правнику јасно представи процес каквог заплетенијег природног појава. Од њих он мора захтевати извесну навику да се ослободе од чулних обмана и употребу геометријских и механичких погледа, што они не могу ласно имати. С друге стране естетичари и теолози наћи ће, да је природњак наклоњен материјалистичним и механичким објашњењима, која ће њима изгледати ништавна и која ће немало утицати на топлоту њихова осећаја и одушевљења. Филолог и историчар, с којима је у тесној вези и теолог и правник наћи ће природњака равнодушна наспрам материјалног блага, па чак биће хладан више но што треба и спрам историје свога сопственог предмета. Најзад истина је да се моралне науке директно занимају највећим добицима људског духа и поретком, који је тиме заведен у свету. Природне науке напротив занимају се спољним нама страним материјалом који, изгледа, ми само ради практичне користи не можемо обићи, али који нема може бити никакве важности за директно образовање духа.

Пошто је у ствари тако, да су се науке развиле у многе гране и одељке и пошто су се појавиле осетне противности међу њима, пошто ниједан појединац не може обухватити не само све већ ни по већи део од њих, има ли смисла предавати их све на једном месту и под једним кровом? Је ли скуп четири факултета на универзитету само остатак средњег века? Нека спољна пренумђства говоре у прилог томе, да се медецинари пошљу у болнице великих градова, природњаци у политехничке школе, а да се за правнике и теологе установе нарочити семинари. Но ми се надамо и желимо, да немачки универзитети буду поштеђени од сличне судбине! Тиме би били прекинути однос и зависност међу разним наукама, а један кратак поглед показаће како је неопходно потребна та узајамност не само у формалном погледу на одржавање научне снаге већ и у материјалном погледу на подстрекавање резултата нашега рада.

Прво у формалном погледу може се рећи да је јединство разних наука потребно ради одржавања равнотеже духовних сила. Свака поједина наука тражи и привлачи извесне духовне способности и ојачава их непрестаном вежбом. Али свако једнострано образовање има својих опасности. Оно онеспособљава за мање извежбане врсте рада, ограничава поглед на узајамност целине, нарочито пак доводи до самопрецењивања. Ко је свестан да може извршити извесан духовни рад много боље од осталих људи, ласно заборавља да има што пита што он не може, а што други много боље знају урадити. А самопрецењивање — ово нека не заборави нико ко се наукама бави — је најгори и највећи непријатељ сваког научног рада. Колико је великих талената, заборавивши самокритику тако потребну а тако тешку, да се примени, сасвим заостало у својој

радиности, јер сматрају да је сухопарни марљиви рад њих недостојан, а вероваху и тежише само за проналасцима духовитих комбинација идеја и открићима, која би свет преобразила! Колико је њих проводило горак и човекомрзан живот с тога, што им људи не признаваху заслуге. То се наравно мора задобити радом и успехом, а не припада генију који се сâм себи диви. А штогод је појединац усамљенији, у толико му лашње прети слична опасност; док ништа није спасоносније већ напрегнути све силе, да се задобије признање оних, којима је човек принуђен да ода највећу пошту и признање.

Ако сравнимо врсте духовног рада у разним научним гранама, то се показују извесне сталне разлике по самим наукама, и ако не треба сметнути с ума, да сваки поједини значајни таленат има свој нарочити духовни правац, чиме је он оспособљен за извесну врсту рада. Треба само поредити радове два једновремена радника на сасвим суседним пољима, и ласно ће се доћи до уверења: да је правило да се духовни индивидуалитет појединаца у толико лакше и одлучније испољава, у колико је он јачи, и у толико ће други мање бити у стању да изврши радове првога. Овом приликом може само о том бити говора, да се карактеристично једино опште разлике које показује духовни рад на разним наукама.

Ја сам споменуо колико је огроман материјал наших наука. Прво, јасно је, да у колико је његов обим већи, у толико му је потребнија тачнија организација и ред, да се човек не би загубио у лавиринту научног материјала. У колико је боља организација и ред, у толико се лакше могу скупиљати нове појединости, а да се не изгуби узајамност целине. Наше доба зато може да уради тако много на специјалним добицима што су нас наши претходници научили како да извршимо организацију **знања**.

Та организација састоји се прво у спољном механичком реду, као што нам га дају наши каталози, речници, регистри, књижевни прегледи, годишњи извештаји, законски зборници и т. д. Помоћу њих добива се прво то што оно знање, које се не да ласно у памети задржати, може лако наћи онај коме треба. Помоћу речника може данас какав гимназиста учинити толико за разумевање класика, колико би једном *Еразму* било врло тешко поред све начитаности целог његовог века. Дела те врсте образују основни капитал научног блага човечанства, чиј се интерес ставља у обрт слично каквом капиталу уложеном у земљиште. Као што грудe земље на њивама, тако и знање закопано у каталозима и речницима изгледа ружно и мало примамљиво; необавештени не зна да цени рад и трошкове, који су у ову њиву уложени. Рад орача изгледа тежак, заморан и досадан. Али и ако је рад природњачког систематичара и писца речника заморан и пшав као и орачев, ипак не треба мислити да је он тако низак, сувопаран и механичан, као што то изгледа кад се види готов отштампан табак. И при том мора се свака поједина чињеница пажљиво пронаћи, затим испитати и упоредити, мора се важно од

WWW.UNILIB.RS

Умање важног одвојити. А све то може само онај учинити, који је циљ на ком се ради, духовни садржај науке и њену методу, појмио и одушевљено прихватио. За таквог сваки поједини случај биће схваћен у свези са целином и побудиће у њему својствен интерес. Иначе тај рад био би најгори ропски рад. Да и на ова дела има утицаја напредно развиће научних идеја, види се по томе, што је потребно израдити све нове речнике, нове системе, нове зборнике закона и нове каталоге звезда. У томе се огледа вештина методе и организација знања.

Али наше знање не треба да остане у облику каталога; јер баш тиме што га ми собом носимо, то знање, црно на бело написано, доказ је да га писмо духом савладали. Није доста познавати чињенице. Наука постаје тек онда кад се открију њени закони и њихови узроци. Логична обрада датог материјала састоји се прво у том да саставимо оно што је слично и нађемо општи појам којим га обухватамо. Такав појам обухвата неколицину чињеница и заступа их у нашем мишљењу. Ми га називамо појам рода, ако обухвата множину ствари, иначе закон, ако обухвата ред појава или догађаја. Ако сам сазнао да сви сисари, т. ј. све животиње топле крви које рађају живе младе, у исто доба дишу на плућа, имају две срчане коморе и најмање три кошчице слуха, то ми не треба да те анатомске особине задржимо у духу посебнице о коњу, мајмуну, псу и киту. Опште правило обухвата овде једну масу појединости и заступа их у памети. Кад искажем закон преламања светлих зракова, то овај закон не обухвата само случаје, где зраци падају под разним угловима на равну водену површину, и не даје ми извешће једино о оном што се тада догађа, већ обухвата све случајеве кад светли зраци ма које боје падну на ма ког облика површину како било начињене провидне материје. Овај закон обухвата дакле бесконачан број случајева, које не би било могућно задржати у памети. При том треба имати на уму, да тај закон обухвата не само оне случаје које смо ми или други посматрали, већ се ми не уздржавамо да га распростремо на нове још не опажане случајеве, предсказујући преламање зракова, и у нашем очекивању нећемо се преварити. Такође у случај да нађемо на каквог новог анатомски још неиспитаног сисара ми можемо, са вероватношћу која прелази у извесност, закључити, да иста животиња мора имати плућа, две срчане коморе и најмање три или више кошчица за слух.

Образовањем појмова, што чињенице искуства обухватимо мишљењем, па било то појмови рода или закони, не само да своме знању дајемо облик у ком га је ласно употребити и задржати, већ то знање раширујемо тиме што нађена правила и законе можемо с правом да применимо на све будуће сличне случаје.

Поменути примери такви су, да нема више никакве тешкоће чињенице обухватити мишљењем у појмове, у којима битност целог појава лежи јасно пред очима. Али у заплетеним случајевима не успева се тако добро

да се слично јасно одвоји од несличног, и све то представи једним оштрим и јасно одређеним појмом. Узмите да познајемо једног човека као славољубива. Моћи ћемо са приличном поузданошћу предсказати да ће тај човек, ако има да ради под извесним околностима, бити вођен његовим славољубљем и да ће се одлучити за извесну врсту делања. Али не можемо сасвим поуздано одредити по чему се један славољубив човек познаје, нити по чему се да мерити степен његова славољубља. Још мање можемо казати који је степен славољубља потребан па да се делање човека у даном случају упути тим и тим правцем. Ми дакле срањујемо до сад онајано делање једног човека са понашањем других људи који су у сличним случајевима слично поступали, и закључујемо о резултату будућег делања, не могући себи у јаснијем облику представити минор и мајор тог закључка. Ми чак нисмо начисто, да се наше предсказивање оснива на горе поменутом упоређивању. Наш суд у том случају произлази из извесног психолошког такта а не из једног свесног закључивања, ма да је духовни процес у главном остао исти као кад смо закључили да нови синсар мора имати плућа.

(СВРШИТЕ СЕ)

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Српске народне приповетке. Скупио Атанасије Николић; на свет издали његови унуци. Београд. Издање Савића и Компаније. 1899. 8°, стр. 139; са сликом скупљачевом. Цена 2 динара или 2 круне.

У последње време тако ретко изађе из штампе која збирка народних приповедака, да се морамо мало дуже задржати и на самом прештампанавању које раније књиге ове врсте. Збирка која ми даде повода за овај чланчић само је, у главном, по облику нова; њом је наша фолклористичка књижевност обogaћена пре педесет и више година.

Атанасије Николић издао је две збирчице народних прича: прву књигу 1842. год., а другу 1843. год. („Народне српске приповџке, скупио и на свет издао Атанасије Николић, у Београду.) На томе пак послу радио је и раније. У 26. књизи *Летописа* Матице Српске, од 1831. год. штампана је народна прича *Верни обратим*, коју је он „прибележио“, или, боље рећи, по народном мотиву сам испричао.

Прикупљање наших народних прича беше тада тек отпочело; од знатнијих радова те врсте у то је време била позната само она Вукова књижица приповедака. Намера Николићева била је веома похвална, а његове речи уз поменућу причу тако су ласкаве, да су се такве ретко чуле и доцније, у пуном жеку хвале и славе народнога блага. „Ми наше народње Србске пиесме, вели он, нисмо знали уважавати и цјенити, док нам други народи ту драгоценост открили ни су..... А шта би радили да јошт наше народње Србске приповједке чују.... Да чују, како ту има лиени и превисирени мисли, шта би онда тек о нашем народу судили?...“

Па ипак и поред толике љубави спреам посла којему се одао, остаде Николић далеко иза Вука, који му, уз своје друго издање народних приповедака, сем осталог, и ово рече: „штета што језик у овцијем приповијеткама нити је чист народни нити је језик наших народнијех приповиједака, него у њима има и граматичнијех погрјешака у нашем народном језику (помиње неке) и ријечи којијех у нашем народном језику нема (опет набрајање), тако да би човек на много мјеста могао рећи да су приповијетке ове превођене с њемачког језика.“

Не можемо се потужити, да је купљење народних приповедака сасвим занемарено, и ако се чешће чују и такви гласови. Од прве Вукове збирке па до сада изашао је приличан број скупљених народних приповедака, а и дан дањи се објављују у многим српским листовима.¹⁾ Има доста и приватних неизданих збирака, које вероватно очекују какво згодније време, а сада још леже забачене, пошто се повукле испред „савремених“ гостију из туђине.

Па и поред толиког броја збирака, испитивалац народних приповедака неће се моћи послужити сваком збирком. Није ново, кад се каже, да је теже купити народне приче него народне песме. Народна песма има свој чврст, сталан облик; њен музички ритам, у неку руку, је цемент који је чува, те се не рони, бар средина, оно што је главно, ако се крајевима оронне. Код приповетке је друкчије. Она нема сталног облика, исту причу сваки приповедач друкчије прича. Иста главна тема, исти споредни мотиви, исти ред, али је опет начин излагања те садржине друкчији код другог приповедача. Код бележења песама скупљач, прибележивши је онако како је чује, свршио је главни посао. За невешта скупљача и престаје даљи рад; ако се потруди, да нешто поправи — погрешке. Та и славном Вуку неки још и данас замерају, што је које зрно народнога бисера углачао.²⁾ — Није код приповетке тако. Треба је слушати од доброг приповедача; ако је могућно, из неколико причања реконструисати праву

¹⁾ Од већих и важнијих збирака да поменемо ове:

Већ поменута „Народне српске приповједке“, Атанасија Николића;

„Српске народне приповијетке, скупио их и на свијет издао Вук. Стеф. Караџић. Беч 1853. год.“ — Друго издање, опет у Бечу, 1870. године;

„Pučke pripovjedke i pjesme. Sabrao i spisao Mijat Stojanović. Zagreb 1867. g.“;

„Српске народне приповијетке, понајвише кратке и шаливе. Скупио Вук Врчевић. На свијет издао Српско Учено Друштво. Биоград. 1868. год.“;

„Српске народне приповијетке, скупио их и на свијет издао“ Јован Војиновић, Биоград, 1869. год.“;

„Bosanske narodne pripovjedke. Svezak I. Skupio i na svjetlo izdao zbor redovničke omladine bosanske u Djakovu. Sisak 1870.“;

„Српске народне приповедке. Скупио Ђорђе Којанов. Стефановић. 1871. г. Нови Сад“ и т. д.

Има неколико збирака и из кајавског диалекта, од којих су најзначајније збирке проф. Ваљевца.

Заслужују још помена радови неких наших књижевника у „Вили“, „Летопису“ (Влад. Красић, Дамњан Прерадовић, који је с доста разумевања радио свој посао, Стојан Новаковић, Богдан Кузмановић и т. д.), „Бос. Вили“ и другим листовима.

Сем тих збирака, имаће неких и изданих које су могле остати у рукопису, јер њихова порнографска садржина, и ако има где где духовитости, ипак вреди само у ужим поверљивим круговима.

²⁾ Д. Маринович у чланку „Нашата историја въ народнитѣ ни пѣсни“ (отчетъ на савѣйската државна мяшка гимназия — 1897-98 год.) на неколико места бацао се блатом на нашу народну поезију. Опширнији одговор на тај његов безобзирни чланак биће скоро штампан.

WWW.UNILIB.RS

народну приповетку, која би се занста могла назвати народним књижевним делом, и, што је, можда, најглавније, скупљач треба и сâм да је добар приповедач. Али он, појмљиво је, дода нешто свога, те као што се види, опет се народна приповетка не може ослободити од индивидуалности. У осталом то је ипак боље, (имам на уму само одличне скупљаче) него просто стенографисати причање кога било приповедача.

И на томе послу најбољи је био Вук. Истина, не може се наћи много замерака ни В. Врчевићу и још некима, али тек је Караџић ипак одмакао.

Збирка која ми даде повода за овај увод, не нов, али, свакако, не и непотребан, има на 173 страна двадесет и пет приповедака. Оно неколико Вукових речи показује, да Атанасије Николић није био потпуно дорастао за тај посао. Он као да се још није могао помирити с мишљу, да су народне приповетке одмах из народних уста уметничка дела, него је налазио за потребно, да овда онда унесе и по који свој уметак, да где где убади по коју моралну поуку, да просто народно причање заодене „финијом“ одећом.

За ова места на пр. не могу тврдити, да су из народних уста:

„Ако желиш уживати благослова Божја на земљи:³⁾ научи се праштати. Запамти добро ову моју поуку. — Иди сад оцу своме, он те познати неће, јер сам те са свим у лицу преобразио“ (стр. 23.). Или: „И отац, видећи врло срце својега честита сина, за љубав његову и из уважења оваке врлине“ итд... (стр. 26.). Затим: „Старија браћа имадоше пред очима врлину својега најмлађега брата па га и одликоваху, а овај се опет с тога није гордио, но је браћи својој све више повода давао, да се учињено недела заборави и да се староме оцу заслуде дани“ (стр. 27.) итд. Чини ми се још, да женска глава не би могла саветовати баш на онај начин и оним речима, као што је оно на страни 43. у приповетци „Досетљива царица“. Речи пак и изрази као: „служавка“, „погружен овом причом“, (115. стр.) „најблажи мелем саучешћа“ (117. стр.) итд. сведоче о свом књижевном пореклу.

Да ове Николићеве приче нису верно огледало народнога духа и живота, да је он чешиће по народном мотиву сâм причао, поменуо сам код приче „Верни побратим“, која је узгред буди речено, и највише одступила од народнога облика, те више личи на Јанкову „Вечност“ него на праве народне приче. Код ових других боље је, само је ипак могло да изостане често „десетерачно“ причање, за које је, ваљда, најлепши овај пример:

»оца у руку пољуби,
на опреми коња шугавога,
и оде из царева двора.
Гледале га старешине царства,

1) Правосне и интерункција као у књизи.

гледале га на су беседили:
 „Ја за Бога да велика стида,
 зар у цара бољег коња нема,
 до онога коња шугавога,
 као на њему он опреми сина?“

(стр. 170.) итд.

Издавачи, као што се види, имали су још посла.

Не мислим рећи, да је збирка лоша. Боже сачувај! И слабији прилошци ове врсте нама су добро дошли. У овој причи има и дужих и ређих прича; проучавању народних умних творевина (бар тим што је сада приступачнија) може много помоћи, само се ипак не може узети за верно огледало духа народнога те тако има неке сличности са оним гранама из сеоскога живота, у којима се све догађа око суднице и механе, као да у селу ничега више нема.

Језик, сем неколико примера као: „имадоше“, „о чудноватом добиту, похвали се с даром“, „видио“ итд., није лош; изостављене су или измењене многе од оних речи које Вук помену. О стилу није потребно да још говорим.

Намера издавача за похвалу је. Али само не знам, шта су хтели оним својим речима у предговору... „По смрти нашега деда А. Николића међу осталим његовим посмртним списима нашли смо и ове приповетке. Ова његова дела *издајемо*,¹⁾ желећи...“ итд. Зар издаваоци не знађаху за прво издање приповедке свога деда? Или хтедоше протурити ово као ново? Или их је сâм Атанасије прерадио? Ако је прво или друго, није ни мало похвално, ако је треће, требало је поменути.

Њигу морам похвалити. Поменуо сам, да у њој има ређих приповедака с необичнијим мотивима. Те се приповетке одавна губе, а прост свет препричава „Крваве тајне“, о чему сам се у једном селу лично уверио.

Издаваоци су могли написати мало дужи предговор, у коме би поменуто било, шта су они мењали, а могли су приче уредити по сличности у целини или у појединим мотивима.

Или, ако им је то тешко било, да су по *Летопису* и другим периодичним издањима потражили, па би нашли још који рад свога деда који би се овом делу могао додати, те бисмо пред собом имали целокупан фолклористички рад овог доброг Србина.

У књизи је и слика А. Николића.

„Српске народне приповетке“, и поред поменутих недостатака, ипак топло препоручујем.

Нин.

Јер. Ж.

¹⁾ Курзив је наш.

ХРОНИКА

ГЕОЛОШКО ДРУШТВО

LXX збор (10. априла 1899. год.)

1. Разгледане су књиге, које су стигле Геолошком Заводу у прошлом месецу; слике из Алпа, које је покљонио г. *Стеван Предић*, професор; слике из Старе Србије, које је покљонио г. д-р *М. Шуикаловић*, лекар у Скопљу; и примерци мекушцима избушених кречњака на Јадрану код Карлопага, које је донео лаборанат *Анга Мудровић*.

2. *Ј. М. Жујовић* говорио је о наласку дијабаза код *Крчмара* (срез колубарски, округ ваљевски). „Интрузивне масе овог дијабаза леже у флиш-шопиликим пешчарима, на два километра више села, на путу за Дивчибаре. Стена је чврста, пепељаво-зелена; има зеленкасте кристале од *фелдспата*, тамно-зелене од *аугита*, и зелена и жута зрна од *хлорита*. Микроструктура је овитска. Споредни и секундарни састојци јесу: *илменит*, *сфен*, *магнетит*, *калицит* и *хлорит*.“

3. *Ј. М. Жујовић* приказао је друштву нову геолошку карту *Маџарске*, коју је издало Маџарско Геолошко Друштво у размери 1 : 1,000,000 „На овој је карти издвојено 37 разних терена: 26 седиментарних и 11 еруптивних. По спроводном тексту, који су израдили *Халавач*, *Рот* и *Шафарик* (*Kurze Übersicht der geologischen Verhältnisse der Länder der ungar. Krone*), може се геологија Маџарске овако опртати: *Архајски шкриљаци* највише има у банатским и ердељским планинама, где су рудовити и подељени на три члана, затим у средњим Карпатима, где су такође рудовити; споредни су на Малим Карпатима, Лајти, Розалији и т. д. и на Печују, Папуку, Гаричу, Слемени, Фрушкој Гори. — *Палеозојски су терени* мање од свију распрострањени. *Средњег Девона* има само у комитату Васу, а можда су девонски и „зелени шкриљаци“ Средњих Карпата. *Продуктивног — горњег — Карбона* има у Банату (Решца, Ајбентаал), а ту је нађен и *марински, доњи, члан* са спирифером *Sp. mosquensis* (Корњава). *Дијаса флора* нађена је у Банату и код Печуја. *Дијаса* има још између Вага и Њитре и на Малим Карпатима. — *Мезозојик* или облаже и покрива архајске терене, или сам гради омања брда. У банатским планинама протежу се

два појаса Мезозојика. Источни се граничи Дунавом између Свињице и Брзаске, и садржи Мушелкалка, Рета (Прегеда), грестенског Лијаса (Доман, Штајердорф, Апина, Фаца-Маре, Брзаска), доњег, средњег и горњег Догера (Штајердорф, Свињица, Оршава), Келовеја (јужни део), Титона (Свињица), доњег и средњег Неокома и баремског ката. Западни појас Мезозојика ушире у Дунав између Љупкове и Мудавае, а састоји се од Келовеја, Оксфорда, Титона, коралске и орбитолинске доње Креде, Голта и Ценомана(?). На ердељским Карпатима су капротински Неоком и госавска Креда, а на Рудним Горама верфенски Тријас и грестенски Лијас, па цефалоподска Јура. — Североисточни, северни и северозападни Карпати поглавито су од „карпатског пешчара“, који је делом кретацејски: у њему су поворке гвоздова од Тријаса, Лијаса, Јуре па и Креде (на источном делу). Сем овога на Средњим, Западним и Малим Карпатима има горњег Тријаса, кесенских, грестенских и аднетских слојева, средње Јуре мало, а Неокома много. — Средње Горе (Бик, Вацко и Будимеко Брдо, Герече, Вертеш и Бакоњска Гора) имају алијски Мезозојик: Шарени Пешчар, Мушелкалк, „главни доломит“, „дахштајнски кречњак“. Јуру слабу, али с фосилима, и Креду капротинску, голтску, хипуритску и бочатну (код Ајке). — У Печујској Гори је: Перм, верфенски слојеви, гутенштајнски Мушелкалк, венгенски и битуменски слојеви, доњи Лијас са слојевима угља, средњи и горњи Лијас, доњи, средњи и горњи Догер, Келовеј, Оксфорд, Титон и Неоком с аугитпорфиром. — Фрушка Гора, Панук, Калник, Иванчица и Слеме имају омање ободу од Мезозојика: Ускок, Зрињ, Петрова Гора, Капеле и Велебит саграђени су највише од тријаских и кретацејских кречњака. — *Палеоген* је на Карпатима представљен „млађим карпатским пешчаром“ и трахитским стенама. *Еоцен* је на Средњим Горама: доњи слатководан с лигнитом, средњи мешовит, горњи марински; у Хрватској и Далмацији је нумулитски карст. *Олигоцен* је знатан на Средњим Горама: бочатан и марински; у Ердељу је око корутине, у горњем делу с лигнитом. *Миоцен* марински испуњава маџарску низију глином и песком по средини, а лајтовцем по ободу; садржи соли у Сарошу, Мармарошу и Ердељу, а лигните у Банату, Барањи, Шопрону и т. д.; с ерупцијама је дацита и амфибол-андезита, *Сарматски Миоцен*: у средини низије глина и песак, по ободу кречњаца, у Хрватској „бели лапори“; нема лигнита; има ерупција, највише аугит-андезита. *Понгијско* језеро је било бочатно; лигнита на више места; ерупције завршене базалтима. *Левантинска* језера била су слатководна у Славонији итд.; по ободу шљунак с *Mastodon arvenensis* и *Mastodon Borsoni*; завршетак речним шљунком, у којем је *Elephas meridionalis*. — Квартерни су производи: лес, живи песак, бигар, глина с кијамолитом, обична ума и песак, и — додаје референат — морене северно од Черне. Садашњи су производи: алувијони, бигар, живи песак и тресетница. — Од архајских еруптивних стена највише су распрострањени гранит и серпентин; мијасит,

дитроит, диоркт и габро врло су ретки. Палеозојске ерупције дале су дијабаз и верлит у Карбону, кварц-порфир и порфирит у Дијасу. Мезозојске ерупције релативно су чешће: између Дијаса и Тријаса — мелафир, одмах пре млађе Јуре — дијабаз и заменик му аугит-порфир (Банат), у доњој Креди — аугит-порфир, трахи-долерит и фонолити (Барања). — Терцијарне су ерупције редом дале: трахите, адезите, гринштајн-трахите и базалте; риолите су мађарски геолози укинули, по мишљењу референта без довољног оправдања. — Јасно се види, да је у Мађарској — геологија Алпа, чији би се северни појас продужавао у Карпате, а јужни у мађарске Средње Горе. Најзад референт скрећу пажњу на говоре, које су *Л. Лоци* и *Ф. Шафарик* држали у Мађарском Геолошком Друштву 7. децембра 1898., по којима излази, да Северни Карпати нису наборна брда него пласе, а исто тако и Бакоњи, Естергом и источни обод мађарске низије: алпској системи припадао би, дакле, само спољни појас Карпата, од „карпатског пешчара“, а унутарњи не.“

4. *П. С. Павловић* реферирше о другом делу Буковскове расправе о левантинским фосилима с острва Рода. „У њој је писац описао 25 врста и варијетета пужева и шкољака, од којих су 16 врста и 4 варијетета нови. На крају се налази укупан резултат испитивања и описа левантинских слојева, из кога се види, да су на Роду заступљене две групе лакустарских слојева, градећи два одвојена басена: трећу област чине *карацејски* слојеви (на путу к манастиру Скијаду), и, најзад, врло велико пространство заузимају (у северном и јужном крају острва) *флувијатилне* творевине, представљене гомилама песка и шљунка. Наводећи фауне из ових разних творевина, писац објашњава велики проценат нових облика, упоређује ове фауне с левантинским фаунама на Косу, Мегари и другим местима, и показује везе њихове с рецентним европским, азијским и другим врстама.“

5. *О. Гавриловићева* реферирше за допуну библиографије Геол. Анала то Мицопуловим описима потреса, који су 1893. и 1894. год. страшно опустошили Тебе и Докриду и Грчкој (Petermann's Mitteilungen, 1894., X). „Узрок су овим трусовима тектонски процеси, који одавно потресају Грчку. Постоје две независне трусне области: у Беотији и у Евбеји. Епицентри поменутих трусова леже на раседима, првог код Теба, другог на дну Дараминске Мороузине. Докридски трус био је много јачи, и осетио се чак у Италији, Вилхелмсафену, Вирмингену и Николајеву; правац удара био му је ИСИ, а тебанског И—З, или СИ—ЈЗ. За пукотину од 20 км. дужине и 1. м. највеће ширине код Аталантија писац износи јаке разлоге да није тектонска, већ да је постала од прекинуте и срозане алувијалне масе. Уз овај опис налази се и карта поменутих труских области.“

6. *Д. Ј. Ангула* приказао је *рударску карту Краљевине Србије*, која је израђена у рударском одељењу на основи службених извештаја и према другим подацима за париску изложбу 1900. год. „На карти су обележена сва досад позната метална рудишта, угљени ти терени, стари и

нови рударски радови, затим важнија места на којима се налази корисно камење (гипс, каолин, мрамор, гранит итд.) и, најпосле, уцртани су према геолошкој карти проф. *Ј. Жижовића* основни геолошки карактери терена. Карта је израђена у размери 1:400.000 на основи, латиницом исписаној. Сва метална рудишта чине засебну групу; код места где су запажена обележена су нарочитом бојом, а раздељена су нарочитим знацима на поједине врсте руда, према металима, који у њима преовлађују. Поред ових знакова из практичних обзира употребљавани су, као и на ранијој рударској карти од проф. *Свет. Радовановића*, хемијски знаци појединих метала у сваком рудишту. Тако су на карти издвојена: златна, живина, бакарна, оловна итд. рудишта. Рудишта, у којима се појављују више разних руда, обележена су нарочитим знаком, а поред овог стављени су и хемијски знаци свих важнијих метала. Нарочита је пажња обрађена на секундарна рудишта злата, која су на карти обележена као златни алувијони, и то по свима рекама, о којима има поузданих података, да у својим алувијалним наносима или старијим терасама садрже злата. Стари и нови рударски радови, а исто тако и топионице, означени су такође нарочитим знацима. Угљенисти терени раздељени су различитим знацима на камени угаљ, мрки угаљ и лигнит. Међу овим врстама није извођена нарочита разлика по старости угља, а то се може накнадити чим се узму у обзир уцртане геолошке формације и подаци, који ће се налазити у опису појединих угљених изданака. Већина угљенистих терена обележавана је у облику појединих угљених изданака код места где се налазе. Истом бојом обележени су на карти још и парафински шкриљци, асфалт и графит, сваки за се особитим знаком. Грађевинско и друго корисно камење означавано је нарочито на местима, где им је појава од већег значаја. Нарочити знаци употребљени су за гипс, каолин, магнезит, воденичко и литографско камење, цементски ланорац и т. д. На карти су обележени још и сви познати минерални извори и акротерме. Најпосле с обзиром на врло корисна упоредна разматрања појединих рудишта и с погледом на интересне закључке, који се добивају испитивањем узајамне везе исвесних рудишта с теренима у којима се налазе, уцртани су према геолошкој карти проф. *Жижовића* основни геолошки карактери терена. Због претходних сигнатура, и да би њихова прегледност била очувана, нису се могле употребити боје у оној размери, као што је то на искључиво геолошким картама; из ових разлога није извођено ни детаљно стратиграфско разчлањавање терена, нити су ерутивне стене издвајане по изданцима: на карти су нарочитим линијама обележене само границе пространства основних група геолошких формација, па су затим ове линије обојене на страни, на којој се дотични терени простиру, и при том је једна боја узета за Квартар и Терцијар, друга за све мезозојске формације укупно, трећа за Карбон и остале палеозојске терене и најзад, нарочито за серпентине и трахитидне стене. Поред ових линија на карти су нарочитим сигнатурама

обележене формације, које су у дотичним областима налазе. Изоловани и мањи терцијарни басени по мезозојским и старијим теренима нису, због локалног им значаја, нарочито издвајани; они су већином у довољној мери назначени самом појавом угљеног терена, било лигнита или мрког угља, који су на карти уцртани.“

7. *Свет. П. Стевановић* реферирше о раду *Ферда Кожа* „Берил из Мотајнице“ (Гласник Земаљског Музеја, јануар—март 1890.). „У подножју планине Мотајнице, у Босни, налазе се у пегматитским жицама гранита кристали берила. Има их зелених и безбојних. Кристалне су форме обичне. На њима су посматране оптичке аномалије, које су на берилима биле већ познате. Писац закључује, да су берилски кристали двоосни, да су, због тога што се ламеле косо помрачују, ниже симетрије од хексагоналне, и да миметичким срашћивањем дају хексагоналне форме. Кристали су пуни инклузија“.

LXXI збор (10. маја 1899. год.)

1. Разгледане су књиге и геолошке карте, које су стигле Геолошком Заводу Велике Школе у прошлом месецу.

2. *П. С. Павловић* саопштава претходне резултате својих проучавања терцијарних фосила, које је Геолошки Завод добио из више места с Косова, добротом г.г. консула *А. Нушића*, *Т. Станковића* и *Св. Симића*. У долини Ситнице развијена је, на обема странама, *конгеријска етажа*. Ово се потврђује обилато распрострањеним фосилима, који спадају у врсте *Congeria ornithopsis Brus.* и *Melanopsis decollata Stol.* Између осталих фосила од интереса је један *Planorbis*, који се у друштву с поменутих фосилима јавља на неколико места, нарочито на Вељетинској Коси, и који *Павловић* сматра за нову врсту — *Planorbis kossovensis*.

2. *Свет. Радовановић* излаже геолошке прилике Смрдан-Баре. Ова чувена минерална вода појављује се у дринском алувијалном терену, који, у доста (око 30 м.) дебелим слојевима од шљунка и песка с муљем, лежи у једном проширеном усеку кречњачкога терена. Слојеви сивога, по мало глиновитог, кречњака појављују се у доњем крају непосредно уз обод долине, па с благим падом (око 18°) тону на ЈЈЗ к Дрини, у чијем се кориту, при малој води, могу такође проматрати. У горњем пак крају нема ових кречњака, него се јављају гвожђевити пешчари и конгломерати, које *Жујовић* (Геологија Србије, 294) привремено увршћује у доњу Креду, с напоменом, да лако могу бити еквиваленти босанског доњег Тријаса. *Радовановић* узима ово последње за вероватније. Значајно је, што се овде ови пешчари и конгломерати, који су иначе у гучевској области кречњачка подина, јављају напоредо с кречњацима. Овим је назначена једна већа *раселина*, коју *Жигмонди* и *Жујовић* нису запазили, што случајно нису и туда ударали. Постапак смрданбарске минералне воде везује *Радовановић* за ову раселину. Ова алкална сумпорача јавља се у терену, у којем нема

Секретар Српск. Геол. Друштва,
проф. Свет. Радовановић

никаква права каквих, геолошки говори, скраћених ерумуња; како је уз то још и терма, ван сваке сумње спаја у дубинске изворе. Она јакте избуја поменутом расегином, вероватно из кречњака, и вероватно на више места у овој области (пошто је кречњак махом испресецан пу- котинама). Али како јој права врста покрива наносни терен, то се ова у облику појезних извора називају у изјавку вођу, претварајући је час у више сумновиту хлађињу; час, с губитком еумпоровојоника, у гвожђе- вито-алкалну вођу. Како је наносни терен састављен местимце од прубот материјала, који је нанет у облику сирљуова, а местимце од финијет (несковити слојеви, заштивени муљем), који се налази између сирљуова, и како први проишљају вођу а дјелти не, то је разумљиво, да се изјавска минерална вођа, кад јој се ниво усгед поврња, дјрине изјитне јо повр- тине, и мората јављати на сирљувитим местима. Из оваких места избуја она и на нижим тачкама у терену, а има јоста извораца и у дринском корити. На таквим местима сарађена су поврзорна купатила. Разуме се, да су врло негледна: онајаче, дјрине поврзач са собом и онајаче вође у купатилима; сем тога, како је земљиште, у којем се купатила налазе, врло пермеабилно, метеорска вођа јакко утиче на термалну. Да би се ово изобило, *Радовановић* је препоручио дубинско бушење: да се терминне- рална вођа ухвати пре но што пређе у обичну изјавску вођу; у том случају не би ниво дјрине утицао на ниво минералне вође, ова би се веро- ватно изјитла зналај нивоа земљишта (што се нарочито жели, пошто је нео терен водооплаван) и не би на њу утицала метеорска вођа. У овом смислу сугђајка је изабрано и за дубинско бушење одређено место, које није сирљувито, него састављено од импермеабилног муљевитог песка: јетно, што је овакав терен злогвијији за бушење но шљунковит, и, дјрто, што је вероватно, да ће и сама изјавска терминнерална вођа на овом месту бити боља, но у догађајњим купатилима, те да то буде као нека резерва у случају неусгеха дубинског бушења на том месту. Доња би била е тога, што би се ухватила у већој дубини и испод једног непробојног слоја, и што се на њој не би онајачо онако велики утицај метеорске вође. На жалост, кад се после сугђаја прешло право дубинском бушењу, по- казале су се, са оскујине поуздајаност и нослајичност мајстора, такве дешкоће, да изгледа, као да ће се нео посао веома одуговлачити, на можда чак и наизгледити, без решења онога питања које је најзначајније: може ли се тако ухватили минерална вођа, да у довољној количини избуја бадем метар и по над тереном, и да није зависна од нивоа дјрине?

УГЛЕДНА ПРЕДАВАЊА ¹⁾

О ДРУГОЈ ВЛАДИ КНЕЗА МИЛОША ВЕЛИКОГ И КНЕЗА МИХАИЛА

Шта је урадила Св. Андрејска Скупштина? — Зашто? — Како је то било?...

Пазите, сад ћу да вам испричам: како је *по други пут* владао кнез Милош и његов син кнез Михаило.

Свето-Андрејска скупштина дакле одлучила је, да се протера кнез Александар Карађорђевић, а српски кнез да буде опет Милош Обреновић. И Милош је одмах после тога дошао у Србију и отпочео владати. Тада је дошао у Србију и кнез Михаило. Кнез Михаило је дочекао оца у Алексинцу 19. јануара 1859. године.

Кнез Милош је одмах отпустио неке више чиновнике, за које је знао да му неће бити верни и добри, а поставио друге, за које је знао да ће бити бољи, и одредио је за наследника свога сина Михаила. Он је мало владао после тога, па се разболи и умре 1860. године, на Крстов дан, 14. септембра, у *Товшидеру*, у своме двору. Ко је био у Београду и ко је тај двор видео? (Да исприча све што је у њему видео. Показати и слику Милошеву из тога доба). Сахрањен је у Саборној Цркви у Београду, где му се сваке године чини помен.

Милош је био паметан и mudar владалац. Он је својом вештином ослободио Србију од Турака и начинио је засебном државом. Зато су га Срби и прозвали *Великим*. А овде, у Пожаревцу, народ из округа пожаревачкога подигао му је и споменик. Где је тај споменик? — Кад је сagraђен? —

Проштитивање. —

Сад пазите даље!

¹⁾ Од сада ћемо скоро редовно доносити по које предавање од оних, која се држе по разним окружним, среским и месним зборовима. С тога молимо да нам се достављају.

Досадања пак предавања махом су слабе израде и мало заслужују назив *угледних* предавања. Овака би мало служила за *усавршавање* у методичкој страни, у *вештини* предавачкој. С тога молимо, да се овоме поклони већа пажња.

Кад је Милош умр'о, кнез над Србијом постане његов син *Михаило*. Ево, да вам покажем лик кнеза Михаила... (На лицу показати одлике, одео и из којег је доба тај лик).

Кад је Михаило постао кнезом, старао се, да буде добар народу и зато сазове *скупштину*, и на тој скупштини реше: Да се сваке године сазива народна скупштина, те да се кнез с народом договара о разним народним потребама и законима, и још реше, да сваки Србин буде војник, да се свакоме набави добра пушка и да се сваки обучава како се ради оружјем. Тако су Срби установили *народну војску*. Народна војска учила се непрестано оружју, и како ће да брани своју отаџбину Србију, и тако је Србија постала још већа и виђенија у свету.

Кнез Милош је ослободио Србију од Турака, али су Турци још седели по *градовима*; зато је кнез Михаило гледао, да их и из градова истера. 1862. године у Београду се посвадише Срби и Турци. Турци побегну у град београдски и из града су пуцали на Србе и многе су куће српске порушили бомбама. Многи Срби из Београда побегоше, а доста се њих скупи у чете и узме оружје, па јуначки удари на Турке. Још дођоше Београђанима у помоћ многи из Србије, те сви заједнички надбише Турке и отераше их у град. Та битка назвала се „Бомбардовање Београда“.

Чим је чуо за ово турски цар, пошље једнога свога чиновника, да извиди ко је крив, а и Русија и друге државе тражиле су, да се види ко је крив; па кад видеше, да су криви Турци, онда велике државе решише: *да се Турци иселе из Сокола и Ужича*, и Турци се иселише.

Проштитивање. —

Много су се Срби радовали, што су Турци истерани из ова два града, а особито им је мило било, што су се Турци иселили из града Сокола, јер су соколски Турци чинили многа зла Србима. Где је Соко? —

И кнезу Михаилу било је то мило, али је он још гледао да истера Турке и из других градова, па је често писао писма царевима и краљевима и молио их, да нареду, да се Турци иселе из свих српских градова, и доказивао им је, да се у Србији не може утврдити мир, докле су год Турци у градовима.

Турски цар на послетку мораде пристати и посла једнога чиновника е царским *ферманом*, писмом или наредбом: да се Турци иселе из Београда, Шапца, Смедерева и Кладова и да све те градове *предаду Србима*. То је било 1867. године. Тако су Срби *без боја* добили све градове; а да су се тукли и отимали ове градове, изгинуло би их много и, ко зна, би ли их могли и освојити!...

Кнез Михаило старао се, да ослободи од Турака и друге српске земље, али није имао кад, јер га 1868. год. 29. маја у шуми *Кошутњаку* код Топчидера неколико завереника уби, на велику жалост свега српскога народа. (Показати слику: кнез Михаило на самртном одру...)

Кнез Михаило био је паметан и мудар владалац. Он је завео народну војску, очистио Србију од Турака без капи крви, и њега су се Турци бојали, а Срби из Старе Србије, Македоније и др. српских земаља, па и Бугари, надали су се, да ће он и њих ослободити. Зато су и они жалили кнеза Михаила.

Проштитивање. —

Општа обнова ради утврђења. Које је године била Свето-Андрејска Скупштина? — Зашто се тако зове? — Кад пада тај празник? — Шта је најважније урадила ова скупштина? — Где је био кнез Милош? — А где је био кнез Михаило? — Где су се састали? — Којега је дана то било? — Кад је умр'о кнез Милош? — Где? — По томе, колико је владао, сад, по други пут? — Где је сахрањен? — Какав је владалац био кнез Милош? — Како га је народ прозвао? —

Шта је урадио кнез Михаило? — Како је то било? — Је ли то мали добитак? — Зашто је то велики добитак? — Шта је још желео кнез Михаило? — Како би било за српски народ, да је и то постигао? — Зашто? — Које је године било „бомбардовање Београда?“ — А шта је било идуће године? — Где је погинуо кнез Михаило? — Ко га је убио? — Јесу ли ти људи учинили народу српском добро? — Зашто? — Ко још жали кнеза Михаила? — Зашто? — Да то није било, шта би урадио кнез Михаило? — Како би то било за сав српски народ? — Ко, не даде да се ово изврши? — Јесу ли то онда добри људи и добротвори свога народа? —

Јесте. Зато их народ и куне. А кнеза Михаила народ српски никад прежалити не може.

Д. М.

КОВЧЕЖИЋ

БЕЛЕШКЕ О ШКОЛСКИМ ОБИЧАЈИМА

у пиротском округу за време Турака¹⁾

Прегледајући основне школе за две године, обишао сам цео пиротски округ. Том приликом распитивао сам и о школовању и о писмености народној за време Турака.

Моје је испитивање ишло на брзу руку, јер ми посао не одобраваше да се подробније извештавам. Испитивање беше сужено још и тиме, што се бављох по неколико часова само у оним селима, где сад има школе, а за време Турака беше школовања на много више места по што сад има школа у пиротском округу.

Кад би човек само прошао пиротским округом, и видео његов географски положај, могао би врло лако доћи до закључка, да ту народ никад није ни помишљао на писменост у оно доба, кад се с друге стране о његовом знању не могаше водити никаква рачуна; могао би помислити, да ту и нема писмена човека, да се ту није никад ни мислило о писмености и о школи. — Забаченост, одстрањеност, брдовитост и непроходност неких крајева чине такав утисак, да човек мисли, е је овде искључена била свака помисао на школу.

Међутим није тако. У пиротском округу народ српски под Турцима, остављен сам себи, вођаше рачуна и о писмености и о школи, кад год је могао то чинити. У селима ствараше по својим појмовима и разумевању школе у којима се омладина учаше књизи. Отварање школа у тим крајевима ослобођења није новина.

Истина између школовања под Турцима и данашњег школовања има грдне разлике, али ваља имати на уму да је школовање под Турцима резултат схватања непросвећеног роба, а данашње: творевина напредне и просветне мисли слободног ослободиоца.

Кад се отпочело школовање у пиротском округу, пита га је, и којим поводом подстакло, — не знам; али што сам сазнао износим, јер иде у

¹⁾ Нешто од ових бележака штампао сам у „Учитељу“ за 1896. год. св. за септембар стр. 36—45. То што је тада наштампано допуњујем и саопштавам овде.

WWW.UNILIB.RS

прилог проучавању и разумевању идеја нашега народа, док под туђином беше, и служи као градиво за историју српскога школовања.

Ево мојих белешака :

Поједини разборитији и имућнији људи за време Турака доводили су у своја села или у своје куће писмене људе, да им подмладак књизи узуче.

Доведени учитељи беху обични сељаци, који су се у вароши или ма где научили читању и писању. Научивши тако по нешто, враћали су се својим кућама или као свештеници, или као обични сељаци, настављајући свој сељачки живот, или су се ценили за учитеље. Често, или још боље обично су се поред учитељства бавили и земљорадничким пословима. Ко је знао занат радио је поред учитељевања још и свој занат.

Онај који би довео учитеља у своју кућу, погађао би се са њим, па би поред своје деце довео још које туђе, те су заједнички учила, док не изуче. — Или су неколицина најимали учитеље за своју децу, или га је село погађало и т. д.

У овим се школама обично учио: *Буквар, Часловац и Псалтир.*

Узраст ученика био је различит, а учио је колико је ко хтео.

Учитељима се у старије доба плаћало врло мало, често пута само 180 гроша годишње и храна. За тим је ајдук растао, док пред ослобођење није порастао и до 800 гроша на годину.

Смео сам с ума разабрати кад је у овим школама почињала школска година, ну по нечему ми се чини, да се и овде почињало учити с пролећа, као што то беше обичај и по другим неким местима, где се почињало учење обично од чистог понедеоника. — На редном часловцу у Големом Бањинцу нашао сам овај запис: „*Знати се кад заучи Вукашин Пковић часловац у 25. фебруар на 1876. год. да му е срећно, амин. Писа Никола Поповић у Бањинце*“. — Учитељ у Големом Бањинцу Цона Данчуловић, како је сам записао на једном типикону, погодио се за једно лето, „*и срећ од марту првога*“.

Село *Стрелци* било је за време Турака чувено са своје школе више од осталих места. У њему су добили многи свештеници своје образовање, а и иначе многи су се ту књизи научили.

Настојавањем попа *Раденка Гмитровића*¹⁾ из Стрелца, који беше један од највреднијих и најваљанијих пастира духовног стада, те се и

¹⁾ Са великих заслуга за цркву и школу и са необично лепога гласа, који је иза себе оставио *поп Раденко Гмитровић* у народу, исписујем овде његову биографију, коју је неко записао на „Триоду у цркви Св. Илије у Љуберажди. Запис гласи:

„БИОГРАФИЈА

† Почив. свјашченика Раденка Гмитровића

Свјашченик Раденко Гмитровић, рођен од православних Христијана родитеља: Гмитра и Ангелине у 1811. године, месеца априла у селу Стрелцу, срезу лужничком, округу широтском. У својој четвртој години возраста беше са отцем својим дошао у Ниш, где је две године са оцем својим провео, и доцније у Србију прешао у селу

данас са особитим поштовањем спомиње, начињена је 1838. године у Стрелцу црква. Код цркве је начињена мала сламна кућа, да буде школа. За тим од прилике 1843. год. поп Раденко погоди за учитеља неког *Јована*, родом из Лесковца. Јован је био по занату коночар. У Стрелац је био дошао да ради свој занат. Како је био писмен погоди га поп Раденко за учитеља. Јован је учитељевао у сламној кућици код цркве (доцније је на том месту подигнута нова, боља школска зграда) три године, па пошто га отпусте настави у истом селу свој занат. Одатле је отишао негде у Мораву, где је и умро.

После Јована погоди поп Раденко неког *Миленка Поповића* из Големог Боњинца. Миленко се учио у Нишу. Био је учитељ у Стрелцу 6 месеца, а после је учитељевао у Големом Боњинцу.

Ринав, округу београдском, гди се је такођер две године бавио. Једнога дана отац га поведе у Београду, на колима, и кад су већ у вароши стигли, оставио га беше у једној мезани. Но он тек онда бејаше на својих 7 година. Па како не беше видео други пут тако велику варош упути се у улицама, ту у једну, ту у другу, и тако загуби мезану да се врати. У то време неки човек, видећи га да је стран, поведе га собом у манастир Раковици, два сата растојање од Београда, и ту га остави код калуђера. Отац његов ако и да га је тражио на све стране ал све за бадава није га могао наћи, ни ти о њему што разумети. Тек после три месеца дозна да се налази у манастиру Раковици. Дошавши му отац у манастир, нађе га и хтеде га собом повести, но он молђаше отца да га остави пошто му је сасвим добро у манастиру, и да ће овде моћи научити читати и писати. Отац му се преводи и остави га у манастиру. После неколико година Раденко је савршено изучио Часловац и Псалтир. Те тако ту до 20 годишњу возраст проведе као послужитељ манастира, гди је за оту време изучио сво црквено богослужење, као и остали свештеник. За дивно чудо да је био за време бављења у манастиру толико омиљен, да га калуђери нису од себе одвајали. Али наскоро у њему срце зажели да посјети своје родно место. И тако крене се са својим оцем и братом у селу Стрелцу. Ту се наскоро свештеничка чина (прими), гди је како у своје селу, тако по бањским селима провео 48 година као свештеник, поуздавајући народ у вери хришћанској. И допета пре време свештенства његовог, у оне тужне дане, у којима крајевима још је била тирјанска рука владала, наш свештеник Раденко поднео је доста великих мука и невоља, јер је увек тужио за ослобођеном Србијом. И заиста Бог му је услышио молитву и он је видео своје родно место ослобођено, па пре две године смрти своје. Он је увек био непоколебљив и бранио је до последњег часа своје стадо од зла и нападаја. Оваком доблесном свјашченику и служитељу олтара Божјег, нек му је вечита слава! Свјаштеник Раденко за време своје свјаштеничке дужности, он је још и ове велике заслуге и успомене оставио, и то: у селу Стрелцу подигао је *цркву и школу*, а тако исто и у селу Студену, које и данас постоје. Он није жалио труда, само да би могао унапредити све оно, што је било корисно за његово стадо. И тако 1879. год. преставио се у вечност, у свом родном месту на својој 68-годишњој старости. Слава му!

По смрти својој оставио је два сина Глигорџа и Ђорђа. Данас су обојица свештеници*. —

И сам сам распитивао о животу и раду покојног попа Раденка Гмитровића, па оно што сазнадох и забележих слаже се потпунице са овом записаном биографијом његовом.

Сахрањен је код цркве у Студенцу са источне стране.

WWW.UNILIB.RS

За овим се зна да је био учитељ неки *Гача* (Ђорђе) *Николић* из Ниша. Гача је био учитељ око 1854. г. У цркви Св. Успења Богородице у Стрелцу Гача је записао на једном апостољу својом руком ово: *Сей апостољ на храм пресветою Богородицу у Стрелацъ, 20 мартъ 1854. ђвго. Писатељ ушитељ Гача Николић Нишки.*

Гача је био учитељ 3 године. Доцније се запопио. Као свештеник био је са станом у Нишу, а парохија му је била у Међурову. (Као свештеника звали су га и поп-лисица).

(НАСТАВИТЕ СЕ)

РЕФОРМА СРЕДЊЕ И УНИВЕРСИТЕТСКЕ НАСТАВЕ У РУМУНИЈИ

Просветни живот у Румунији почиње у главном пре тридесет година. Године 1864. донесен је закон о основној, средњој и универзитетској настави. Те године настава је била у рудиментарном стању; једва ако је било неколико основних школа у главним окрузима, 3—4 лицеја и нешто сеоских школа. Уз то беху и два универзитета — у Букурешту и Јашу, али нису одговарали правим универзитетима, већ су били као зачедак њихов. Сам закон о организацији наставе није одговарао просветним потребама; рађен на брзу руку и без дубљег проучавања, он је могао служити само као подстрекач за израду бољег закона. Најумнији људи у Румунији непрекидно су тежили да израде нов закон, али су политичке преширке и честе промене министарске бацале у позадину питање о школској реформи. Ипак, *Таке Јонеску*, један од најумнијих министара просвете у Румунији, успео је да 1894. год. изврши преображај основне и учитељске наставе, а политички догађаји су га спречили да оствари преустројство средње и универзитетске наставе. Тек доцније један од његових следбеника (*Spiru Haret*) успео је да оствари план о реорганизацији средње и универзитетске наставе, служећи се пројектима ранијих министара и искуством и саветима првих просветних људи у Румунији. Закон је усвојен у скупутини 18. фебруара 1898. год. већином од 107 гласова против 6, а месец дана касније усвојен је јаком већином и у Сенату.

* * *

Средња настава. Пре свега ваља се упознати са средњом наставом за мушкарце. Према закону од 1864. год. настава се добива у *гимназијама* и *лицејима*. У ствари гимназије беху део лицеја — његове прве 4 године, јер је лицеј обухватао 7 година учења. И гимназије и лицеји делили су се на *класичне* и *реалне*. У последњим математика и модерни језици били су у превази над класичним језицима.

Према новом закону гимназија остаје са *четири* разреда, а лицеј има *осам*. Међутим, гимназија постаје по новом закону самостална просветна јединица, која има да да елементарно опште образовање. По свршетку гимназије деца се јављају за професионалне школе. Програм гимназија исти је као за 4 прва разреда у лицејима. По свршетку гимназије деца се подвргавају испиту, да би се сазнало, колико је учење утицало на стварање њихова суђења. Испит се врши у лицеју, пред комисијом коју именује министар просвете, а састоји се из четири професора исте школе под председништвом једног универзитетског или лицејског професора.

У гимназији и четири прва разреда лицеја предају се ови предмети: религија, румунски језик, латински, француски, немачки, општа историја, природна историја, општа географија и географија народна, елементарна математика с практичном применом и књиговодством, елементи физике, хемије, природних наука, космографије, појмови обичног права и грађанске поуке, појмови из хигијене, лепо писање, цртање, вокална музика и гимнастика. Сви су ови предмети обавезни.

Четири виша разреда лицеја деле се у три врсте. Сви ученици уче извесне предмете заједнички, а посебно се учење дели у три групе за које постоје три одсека: *класични*, *реални* и одсек за *модерни класицизам*.

За *све ученике* обавезни су ови предмети: религија, румунски, француски и немачки језик, народна и општа историја, основни појмови из психологије, логике, политичке економије, обичног права и грађанских поука, певање и гимнастика.

У *класичном* одсеку уче се: грчки и латински језик и понавља се математика, физичке и природне науке.

У *реалном* одсеку уче се: талијански или енглески језик, алгебра, равна и сферна тригонометрија, примењена тригонометрија, елементи аналитичке геометрије, осн. појмови из рационалне механике и технологије и из дескриптивне геометрије, физика, хемија, космографија, природне науке, хигијена и линеарно цртање.

У одсеку за *модерни класицизам* замењено је учење грчког језика учењем физике, хемије, природних наука, хигијене и географије.

По старом закону по свршетку лицеја полагао се бакалорат пред комисијом, састављеном из професора универзитетских, и то два пута годишње: у јуну и септембру. Писмени се испит полагао најпре и састојао се из једног задатка из румунског језика (писмени састав), из по једног превода са латинског и француског и једног научног питања. Који би ученици пали на писменом испиту, нису ни пуштани на усмени. Усмени се испит састојао из врло подробних питања из свих предмета који су предавани у лицеју. Такав је испит био више ствар срећног удеса: пролазили су слабији ђаци, а надали су често они који су били одлични.

По новом закону бакалорат је замењен испитом који се врши у лицеју, а пред комисијом састављеном од четири професора исте школе,

под председништвом једног универзитетског професора. Испит се врши једанпут годишње, од 20.—25. јуна.

Упис у лицеј претпоставља да ученик има сведоџбу о свршеној основној школи и 11 год. У прва четири разреда може бити по 50 учен. а у четири виша по 40. У случају потребе отварају се паралелна одељења. Ако је ипак навала велика, првенствено право на пријем имају они, који имају бољу оцену из румунског језика и аритметике. Остали су упућени на професионалне школе које држава организује.

* * *

За васпитање *младих девојака* нови закон установљава две врсте школа: школе првог и другог ступња. Школе првог ступња имају циљ да спреме добру матер и васпитачицу своје деце. У тим школама предаје се: религија, румунски језик, француски и немачки, општа и домаћа географија, народна и општа историја, аритметика и геометрија са најелементарнијом применом и књиговодством; елементи космографије, природ. наука, физике и хемије; основни појмови из педагогије, хигијене, домаће медицине и фармације; домаћа економија, ручни рад, лепо писање, цртање, певање и гимнастика. Учење траје 5 година, и последња година поглавито је посвећена учењу потребном за жене.

Школе другог ступња дају савршенију наставу а дају такође јаче научно и литерарно образовање. Учење траје 4 године, а у прву годину примају се, по конкурс, ученице које су свршиле четири прва разреда у школи првог ступња. У овој се другој школи предају: основни појмови из психологије, логике, политичке економије, обичног права и грађанских наука и један од језика: италијански, латински или енглески.

Испит у школама првог ступња врши се у истим околностима као и испит у гимназијама, а испит у школама другог ступња као у лицејима.

Ученице из школа другог ступња, које су се одале изучавању латинског језика, могу се уписати на универзитет, у одсек за модерни класицизам.

* * *

Наставници средњих школа деле се у две категорије: *професори*, за књижевност и науку, и *учитељи*, за вештине. За титулу професорску треба полагати испит и имати лисанс или докторат, а уз то кандидат треба да је походно курс педагогије на универзитету, као и сва предавања и практичан рад на педагошком семинару.

Кандидат има да полаже две научне групе: једну *главну* и једну *сиоредну*.

Испити се држе сваке две године у Букурешту, пред комисијом наменованом од министра просвете и састављеном из професора са оба

универзитета. Професори се одређују у комисију за 4 године, али сваке друге године министар може изменити $\frac{1}{3}$ чланова.

Испити су *писмени, усмени и педагошки-практични*. Писмени је испит из главне групе, с погледом на програм лицеја а такође и на универзитетски одсек, и из споредне групе, с погледом на програм лицеја. Усмени испит има да докаже спрему кандидату у теорији педагогије, а практични испит вештину предавања. За спрему предавања, које се држи пред ученицима, даје се 24 часа. Кандидат треба да има бар по три лекције за сваку групу. Максимална је оцена 10, а кандидату треба најмање 7,5.

За главну групу наставник може бити постављен у ма коју врсту средњих школа, а за споредну групу само у гимназије и ниже разреде лицеја. Имена таквих наставника обележена су на једној листи у министарству, и ако кандидат за две године не добије место, мора поново подлагати испит из исте групе, да би добио боље место на табли.

За стране језике, пошто нема довољно кандидата, узимају се и странци који знају румунски језик и они, по изузетку, полажу једну групу.

Наставнице у средњим женским школама узимају се из женских учитељских школа и полажу за то одређени испит.

Као што се види, за наставнике средњих школа у Румунији поглавито је потребна *педагошка спрема*. Донета, за гимназије и лицеје није потребно имати учене професоре, колико умешне и разумне наставнике, чија ће предавања бити јасна и методичка.

Плата наставничка одређена је према броју часова. За свака 4 часа недељно професори лицеја и гимназија имају 120 дин. месечно; професори девојачких школа 100 д.; професори религије 80 д. и учитељи 70 дин. Супленти имају 20% мање плате. После 5 год. службе наставници добивају вишак од 15% од своје плате, после 10 год. 30%, после 15 г. 45% и после 20 год. 60%.

Казне наставничке ове су: опомена, укор са губитком плате од 1—15 дана, казна губитка плате од 1—30 дана, одлучивање од службе за 2—6 месеца, премештај, привремени отпуст за највише две године и коначни отпуст. За веће казне одлучује нарочити суд, за који министар одређује пет чланова за шест година а према листи коју подносе оба универзитета.

За директоре средњих школа, који имају нарочити задатак да пазе на васпитање ученичко, бирају се најбољи наставници, од којих се у првом реду тражи велика спрема педагошка и умешност у управљању школом.

Уз средње школе држава може створити интернате у којима имућнији плаћају, а сиромашни ђаци народности румунске имају бесплатно уживање. Бар $\frac{1}{3}$ бесплатних ученика у сваком гимназијском или лицејском интернату мора да буде састављена из сеоске деце, која су се одликовала у сеоским школама.

* * *

Универзитетска настава новим законом највише је преустројена. Пређе је било мало ученика, а данас их има довољно. Год. 1896.—97. било је на букурешком универзитету 1.736 ученика, и од тога броја 168 ученица. У Немачкој рачуна се 1 ученик на 1.800 стан. у Швајцарској 1 ученик на 1.700 а у Румунији 1 на 3000 ст., што према старости универзитета означава велики напредак.

Сваки универзитет обухвата пет факултета: правни, медицински, књижевно-филозофски, научни и теолошки.

Наставничко особље састоји се из *редовних* и *ванредних професора* и *доцента*. Доценте не плаћа држава, већ универзитетски савет са дотичним факултетом даје допуштење доценту да отпочне предавања, а сами ученици плаћају. Ако за три године узастопце предавања доцента буду имала важности за универзитетску наставу, универзитетски савет може одлучити да предавања буду обавезна. У том случају доцент се рачуна као ванредни професор и добива плату од државе. Број доцента није ограничен. Доценти могу по потреби заменити професоре оба реда у предавању и на испитима, али по допуштењу ректорству. Ако замена траје дуже од 15 дана, потребно је решење министра просвете.

За доценте универзитетске услов је да имају докторску диплому и да положи изванредан испит. Испитна комисија састоји се из три професора дотичног факултета које одређује декан, и два универ. професора које одређује министар. Председника одређује министар између чланова комисије.

Испит се састоји из четири дела:

1) из оригиналног штампаног рада из предмета из кога се испит полаже. Ни у ком случају овај рад не може бити замењен докторском дисертацијом.

2) из колоквиума о питањима дотичне групе предмета.

3) из две јавне лекције за које се даје 24 ч. за спрему, а предмет одређује факултет.

4) Ако кандидат полаже коју од експерименталних наука, треба да изврши два практична рада у лабораторији или болници, за одређено време.

Доценти у исто време могу бити секретари педагошких семинара, шефови радова у лабораторијама, професорски помоћници и т. п.

Ванредни професори могу бити директори педагошких семинара, лабораторија, шефови на клиници и т. п.

Ванредан професор може постати редовним после пет година непрекидног рада, ако се одликовао научним радовима по својој струци или ваљаношћу својих предавања.

Чим се каква катедра упразни, може министар по саслушању факултетског савета поставити за заменика кога од доцента или ванредних и редовних професора истог факултета.

Упражњеност се објављује у службеном листу, и два месеца после објаве кандидати се пријављују министру с потребним документима. Универзитетски савет, у споразуму с факултетом, има права да министру препоручи једног од пријављених кандидата или иначе кога зналаца и ван пријављених. Универзитет може препоручити било редовне било ванредне професоре тога факултета, било доценте, или Румуне који су професори у страним универзитетима, или најзад друге личности које су се одликовале научним радовима. Министар може да не избере ни једног од препоручених, као што и Савет може да не препоручи ни једног од пријављених, само у том случају мора своју одлуку мотивисати.

Ако ни један од кандидата нема услова за редовног професора, онда се отвара конкурс за ванредног професора. Кандидати полажу испит као и за доценте, и који буде изабран, мора три године провести у привременој служби, па после тога рока потврђује се стално, ако га препоручи универзитетски Савет, на предлог факултетског већа. Ако то не буде ни после још две године, ванредни професор губи своје место.

Рачунајући доцентуру и ванредно професорство, треба да прође бар 8 година док се не постане редовни професор. Ипак доценти постају лакше професори лицејски. Веома је важно што се кандидати могу надати избору и према својим научним радовима, јер често пута титуле и испити много мање вреде од научних радова, који могу служити на част и кандидату и универзитету.

Професорска плата износи за редовне професоре 900 фр. месечно а за ванредне 500. Доценти који врше дужности у лабораторијама плаћени су према буџету ових установа. Плата професорска повећава се с годинама службе.

Право на пензију добива се после 75 год. живота. После 30 год. службе може се професор ставити у пензију ако универзитетски Савет тајним гласањем (куглицама) то одлучи, али и тада је коначна тек одлука Главног Просветног Савета. После 40 год. службе може и министар пензионисати професора, али опет по саслушању Глав. Просветног Савета.

За ректора универзитета министар предлаже Краљу једног од три кандидата које избере универзитетски савет. Ректор се поставља краљевским указом на три године дана, а може бити и поново изабран. Ректор има 500 фр. месечне награде. За ректора може бити изабран професор који има 8 год. службе и 40 год. старости. Факултетима управљају декани које бира факултетски савет. Они имају 150 фр. месечне награде, а бирају се за 2 године. Савет универзитетски састављен је од ректора (који је председник), свих декана и пет чланова (из сваког факултета по један), који се бирају на две године, од активних професора. И ванредни професори могу бити чланови универзитетског савета.

* * *

Нарочите школе за наставнике средњих школа не постоје, него ту дужност врше *педагошки семинари*, којима управља по један од редовних или ванредних професора. Радови у семинарима су теоријски и практични. Поред педагошког семинара постоје уз универзитет и други семинари.

За спрему наставница за женске средње школе постоји нарочита *професорска школа*. Она се дели у два одсека: књижевни и научни. У првом се учи: румунски, латински, немачки и француски језик, историја нове и старе књижевности, историја уметности, општа и румунска историја, естетика, осн. појмови политичке економије и грађанских наука. У научном одсеку учи се: математика с књиговодством, космографија, физика, хемија, физиологија, зоологија, ботаника, минерологија, геологија и хигијена. У оба одсека географија Румуније, психологија, логика и педагогија. Учење траје три године. Наставу и практична предавања изводе професори и доценти универзитета или страни професори под уговором. Ученице треће године држе практична предавања у средњој женској школи другог ступња, а под управом наставника педагогије и других наставника (за дотичне предмете). После три године учења кандидаткиње полажу испит пред комисијом коју састављају наставници дотичног одсека и изасланици министарски. Кандидаткиње се уписују у листу према успеху. Која не положи испит за три сесије, губи права на даље полагање.

Ученице су у интернату бесплатно или плаћају одређену суму. Оне се бирају конкурсом између ученица које су свршиле средњу женску школу другог ступња, или које су свршиле женску учитељску школу или имају какву сличну диплому (сведоцбу).

То је у најглавнијим потезима стање наставе средње и универзитетске у Румунији. Организација је изведена после брижљивог проучавања ових установа у Француској, Немачкој, Енглеској, Италији и Америци. Закон је добар, али треба да прође доста времена, док буде могућно испунити захтеве законске у погледу на избор професора, нарочито кад је реч о оригиналним научним радовима.

Бојати се да обичне расправе не прођу у место научних студија, те да се тиме не изигра законско наређење. Па и сами испити могу у ствари бити слаба гаранција, и поред све законске строгости. Ипак, с погледом на пређашње стање, целокупна просветна реформа у Румунији представља озбиљан напредак. Треба само довољно обазривости у извршењу законских прописа, па ће се, макар и позније, показати благотворни резултати новог школског законодавства у Румунији.¹⁾

Ј. П.

¹⁾ По Vaschid-y, Revue internationale de l'enseignement, св. 1, 2 и 3 за 1899. годину.

Б Е Л Е Ш К Е

ГЛАСОВИ О ШКОЛАМА

Школе у Србији

Трговачка Академија. — Народна је Скупштина донела и Његово Величанство Краљ потписао је закон, којим се установљава у Србији *Трговачка Академија*. Главније одредбе овога закона донећемо у свесци за овом.

*

Помоћ за спремање учитеља за Ручни Рад. — Новим законом о народним школама уведен је у народне школе Ручни Рад, и у многим школама већ се с успехом предаје овај нови а тако користан и за нас потребан предмет. За увођење ове лепе новине у народне школе највећа је незгода до сада била у томе, што сви наставници народних школа нису још спремни за предавање Ручнога Рада. Сад ће и та незгода бити отклоњена. Сви окружни школски одбори ставили су у школске буџете и потребне суме за спрему свих наставника народних школа у своме округу, за предавање Ручнога Рада и већ овога лета биће приређени у свакоме округу нарочити курсеви за спремања наставника народних школа за предавање овога предмета. На овај циљ окружни школски одбори одредили су за ову годину 75.000 динара.

*

Из писма једног надзорника. — „Обишао сам све школе један пут, а неке два пут, други пут узгред, тек да се уверим је ли рађено и ради ли се. Све су друге незгоде наше школе

сићушне и споредне према оној дубоко укоренејој болести, која не да ни корака напред, док се из основа не излечи, а то је *нерад*. Ово треба лечити. Лек је што чешћа и што стручнија контрола, што чешће обилажење школа. *Много више смета нерад, но незнање и неумешност*. Али је мука, што с оволиким бројем школа и оволиким простором, који треба обићи, није могућно водити такву контролу. За првих 3 до 5 година, док се овај свет не превиде и не свикне на уредан рад, ваљало би најмање по пет, а неке можда и више пута, обићи годишње. До сад је, до последњих дана, тај нерад скриван. Невероватно би било за школскога човека, кад бих му саопштио појединости о овоме. И мене је ово пренеразило. Оно што сам ја мислио да су изузеци, то је правило...”

Школе у Српству

Зграда за српски правослазни семинар. — Карловачки патријарх, Георгије Бранковић, изјавио је у последњем Саборском Одбору, да ће ове године подићи о своме трошку у Сремским Карловцима зграду за свештенички семинар, где би се могло сместити до сто питомца. За издржавање питомца употребити се један део прихода из фонда Саве Текелје, који је намењен школовању српскога свештенства у некадањој Српској Војводини, а који ће се у скоро моћи почети да троши, јер је већ скоро достигао милион форината.

*

WWW.UNILIB.RS

Школе у Русији

Руски учитељи на париској изложби. — Руски министар просвете одредио је 50.000 рубаља као помоћ учитељима и учитељицама народних школа, који буду ове године посетили париску светску изложбу. Ова помоћ поделиће се на 150 учитеља и учитељица, којима ће се за овај циљ дати по 330 рубаља.

*

Школе у Сибирији. — Руско министарство просвете настало је, да се што више рашире школе у Сибиру и овога ради одредило је за ову годину 100.000 рубаља за овај циљ. Како је у Сибиру грађа врло јевтина, за овај новац моћи ће се подићи педесет угледних школских зграда.

Школе у Аустро-Угарској

Награде учитеља народних школа у Угарској. — У Угарској има 3.000 државних учитеља народних школа и за њихове плате предвиђено је буџетом 2,902.800 круна, и то тако, да ће 80 њих имати годишње по 1400 круна плате, 287 по 1200 круна, 1500 по 1000 круна и 1300 по 800 круна. Дакле учитељи народних школа у Угарској сразмерно су мање награђени, него учитељи у Србији.

На име станарине буџетом је за ову годину предвиђено 199.309 круна, и то тако, да ће њих 21 добивати по 600 круна за годину, 6 по 400, 100 по 360, 73 по 300, 200 по 240 и 1000 по 200 круна.

*

Учитељске плате у Корушкој. —

Сад од Нове Године ступио је у живот закон, по коме су регулисане плате учитеља народних школа у Корушкој. По томе закону сви су учитељи, по плати, подељени у три класе: учитељи прве класе имају годишње 800 форината, учитељи друге класе 700 форината и учитељи треће класе 600

форината. Учитељице су такође подељене у три класе: имају 20% мању плату од учитеља. Управитељ грађанске школе, која је спојена с народном школом, има годишње 200 фор. додатка, а ако је грађанска школа одвојена, онда има 150 форината додатка на годину. Управитељ народне школе има 50 форината додатка годишње. Пензија је после десет година службе 40% од плате, а са сваком годином службе расте са 2%. Учитељи грађанских школа по плати се деле у две класе: учитељи прве класе имају 1000 форината, а учитељи друге класе имају 800 форината годишње плате. И учитељице грађанских женских школа по плати се деле у две класе и имају 20% мању плату од учитеља.

Школе у Немачкој

Телесна казна у школи. — У Пруској у једном месту казни учитељ телесном казном неког несташног ђака свог. Отац тога ђака тужи учитеља, па кад му није могао ништа, јер је тамо одобрена употреба телесне казне по школама, поче ширити гласове, како је укинута телесна казна у школи. После некога времена дође читава депутација вишем школском инспектору у Олденбург. Овај помисли да су и ови дошли, да туже учитеља, што децу у школи кажњава телесном казном. Али како се изненадио, кад их саслуша: сељаци су поверовали гласовима, да је телесна казна у школи укинута, па су дошли да моле, да се телесна казна опет заведе, јер без ње, веле, не знају шта ће с децом!

Школе у Данској

Једна невоља за школе. — У Данској се учитељи народних школа врло туже на једну невољу, која знатно омета успех у настави, а која долази отуда, што многи ученици народних школа, и ако врло велики

број од њих нема ни десет година, долазе у школу са свим уморни од телеснога рада, који ван школе раде. Тако тврде да у појединим местима по 28% ученика поред школе морају, још онако мали и неразвијени, радити и какав телесни посао. Где што има и на 43% ученика, који и уче школу и раде поједине физичке послове. У раду проведу по 7—8 часова на дан, у школи 4—6 часова, те им тако не остаје ни мало времена за израду школских задатака код куће, па чак ни за одмор. Овакви ученици долазе у школу уморни и неиспавани, те им није од користи оно бављење у школи.

Школе у Америци

Дечја књижица. — У Бруклину, у Америци, постоји јавна књижица за децу. Уз књижицу је и читаоница, те деца могу читати књиге у читаоници, а могу их узимати на послугу и носити кући. Ова дечја књижица постигла је одличан успех: у 1898. години деца су узјамила и носила кући на читање 42.818 свезака, а у читаоници је читало 2.226 деце! Књиге из ове књижице могу деца узјамљивати на читање сваки трећи дан, а за време великога школскога одмора сваки други дан. Да би се деца још из раније привикавали реду и тачности у враћању узјамљених књига, свако дете, при узимању књига из књижице, мора дати овакав реверс: „Потписавши се на овај лист хартије, обвезујем се: да ћу добро пазити на све књиге које узјамљујем, да ћу све оштећене и невраћене књиге платити, и да ћу се увек управљати по правилима, која су прописана за читаоницу и књижицу.“ Деца врло марљиво чувају узјамљене књиге и уредно их враћају. Нарочиту пажњу поклањају новим књигама, али у свакој новој књизи стоји нарочито парче хартије са примедбом, да читаоци пазе на књигу, да је чисту и нову очувају, те да јој се и друга деца зарадују. У читаоници има ве-

дики број омладинских листова, и деца их врло радо траже и читају, нарочито листове са сликама. Читаоница је отворена и у вече, али тада могу у читаоницу долазити само она деца, која имају за то допуштење од родитеља. Деца се у читаоници владају увек пристојно.

Школе у Јапану

Народне школе. — У Јапану поклањају врло велику пажњу просвети и школи, и Јапанци се могу похвалити просветним напретком.

Настава је и за мушких и за женских у Јапану заједничка, докле се год то може. Предмети су у народним школама у главnome исти, као и свуда: матерњи језик, рачун, основи природних наука, историје и земљописа. Али цртају и писању поклања се особита пажња. И гимнастици, нарочито шведској, поклања се из године у годину све већа пажња. Школске су зграде махом у навиљонскоме стилу, готово увек окружене већим просторијама за игру. Учионице су простране и светле, а под увек застрт простирком, јер се тамо увек при улазу у кућу оставља обућа, па то чине и деца, улазећи у учионицу.

Тежња је учитеља у јапанским школама, да и најслабији ученик научи, што је програмом за дотичне школе прописано. Зато при предавању што могу више објашњавају и траже, да сваки ученик дигне руку кад буде разумео и знао, што учитељ предаје. Учитељ по неколико пута понавља све што предаје, тако да и слабији ученици схвате и науче. Ако би се десило, да мимо све то по који слабији ученик није што научио, учитељ с њим нарочито ради све дотле, докле му све лепо не објасни и не научи га томе, што није могао схватити и научити са осталим својим друговима.

На васпитање девојчица много се полаже. Оне се у школи уче свему

WWW.UNILIB.RS

У ономе, што ће им касније бити од потребе: радити све послове у кући, а поред тога скројити и сашити одело, водити трговачке књиге и друго. Тако се свака девојчица још у школи спреми, да касније буде валаана домаћица, и да у случају потребе може свога мужа одменити у многим његовим пословима.

У јапанским школама је примеран ред. То долази отуда што тамо кућа и улица не само не одмажу школи у васпитању омладине, већ све чине, да школа што боље постигне свој многоструки и тешки задатак. Тамо су казне готово непознате, јер су непотребне.

Народне школе у Јапану нагло напредују. Ово се види из ових података: 1893. године било је у Јапану 23.573 јавних државних народних школа, а 1897. године већ 26.777; у 1893. години било је 62.850 наставника а 1897. године 82.545; ученика је било 1893. године 3.316.200, а 1897. 4.016.000, или 81% од целокупнога броја мушке и 51% од целокупнога броја женске деце, дорасле за школу.

ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Српска Краљевска Академија. —

У почетку овога месеца, у брзо један за другим, била су два свечана скупа Српске Краљевске Академије, на којима су прочитали своје приступне академске расправе и проглашени за праве академике: *др. Јован Цвијић* и *др. Михајло Петровић*.

Први свечани скуп био је 2. јануара, у четири часа по подне, у дворници Велике Школе. Председник Академије, Сима Лозанић, отворио је овај свечани скуп, напоменувши, да је скуп намењен изабраноме академику *др. Јовану Цвијићу*, да на њему прочита своју приступну академску расправу. После овога позвао је новог академика да узме реч, и овај је прочитао своју расправу „О структури и подели

планина на Балканском Полуострву“. Академик *др. Цвијић* дели Балканско Полуострво, по тектонским и пластичним особинама, и на основу својих властитих проматрања и студија по земљама Балканског Полуострва изводи неке нове научне принципе о инфлексiji и о узајмичним утицајима између млађих веначних планина и старих маса. Затим прелази на генетске особине родопског планинског система, у коме налази два орогенска покрета: старији, набирање у еоцену, и млађи, раседи у олигоцену, особито у миоцену. Овим млађим тектонским процесом родопске су планине добиле данашњу оријентацију и увећан је нов пластички елеменат: котлина. Оценивши интензивност тога процеса, *др. Цвијић* му истиче значај за разуђеност око солунског и орфанског залива, те и за облик Балканског Полуострва. Затим повлачи границе овом планинском систему и дели га у поједине природне групе. Највише је његових проматрања, те и научних тековина о западном Балкану и о карпатском систему у Ист. Србији. О динарскоме систему доказује, да није део Источних Алпа, него да су јужни кречњачки делови Источних Алпа његов део. Уравнотежавањем динарског система, карстних поља, затим тектонским процесима издвојена су три главна облика у пластици овога система. Своју је расправу завршио поделом динарскога система у групе.

По свршетку расправе *др. Цвијића* председник Академије је објавио, да је нови академик испунио погодбе члана 14. основнога закона Српске Краљевске Академије, и прогласио га је за правог академика, објавивши после тога, да је свечани скуп завршен.

Други свечани скуп Српске Краљевске Академије био је 9. јануара по подне, опет у дворници Велике Школе.

Отворивши скуп, председник је умолно изабраног академика, *др. Михајла Петровића*, да прочита своју академску приступну расправу и овај је прочитао расправу „О матема-

тичкој теорији активитета“. У тој расправи др. Петровић је изнео свој нови поглед на природу појава у опште, замишљајући их као производ улога извесних фактора одређенога математичкога облика, а сведећи разноврсне, чак и хетерогене појаве под исто правило, дао је својој теорији општи (генерални) значај.

По свршеној расправи др. Мих. Петровића председник Академије је објавио, да је нови академик испунио све погодбе чл. 14. основнога закона Српске Краљевске Академије и прогласио га је за правога члана српске Краљевске Академије. После овога је закључен овај свечани скуп.

*

Професорски испити. — Од професорских кандидата, за које у свесци пред овом јависмо да су се пријавили за професорски испит, сва су тројица свршила с испитима.

Божидар Ђорђевић је имао испите: 2. новембра општи, 27. новембра писмени, 2. децембра стручни и 7. децембра практични испит. За домаћи састав обрадио је тему *Радослав Павловић, војвода босански*; на писмено испиту изабрао је и обрадио од предложених тема: *Хронолошки преглед римских освајања*; а на практичном испиту држао је предавање *О нашим манастирима и њихову значају, у вези с народном појезијом о томе предмету*, у III разреду Гимназије Вука Стеф. Караџића. По свршеним испитима испитни је одбор одлучио, да је кандидат положио професорски испит.

Тодор Радивојевић имао је: 9. новембра општи, 27. новембра писмени, 3. децембра стручни и 8. децембра практични испит. Као домаћи састав поднео је *Опис села једнога дела Девичнице*; на писмено испиту изабрао је од предложених тема и обрадио *Принципи за класификацију иланина, подела иланина родоискога система*; на практичном испиту држао је предавање у I разреду Гимназије Вука

Стеф. Караџића, тема је предавању била: *Уизнавање ученика с географском картом*. По свршеним испитима испитни је одбор одлучио, да је кандидат задовољно све погодбе закона о средњим школама о професорским кандидатима и да је положио професорски испит.

Добросав Урошевић полагао је: општи испит 23. новембра, писмени испит 8. јануара, стручни испит 13. јануара и практични испит 15. јануара. За домаћи састав обрадио је тему *Класификација елемената*; на писмено испиту изабрао је од предложених тема и обрадио *Хемијске особине метала*; на практичном испиту држао је предавање из хемије у IV разреду Гимназије Вука Ст. Караџића *О води*. По свршеним испитима испитни је одбор донео одлуку, да је овај кандидат положио професорски испит.

Сем ових кандидата пријавили су се до сада за полагање професорскога испита: *Милоје Ракић*, учитељ језика Гимназије Доситија Обрадовића, из: *српске и опште историје* као главног, *земљописа* као спореднога предмета и *францускога језика*; *Настас Петровић*, наставник Гимназије Војводе Милана Обреновића из: *јестаственице* као главнога, *физике* као спореднога предмета и *францускога језика*; *Милош Трифуновић*, наставник Гимназије Војводе Милана Обреновића, из: *јестаственице* као главнога, *земљописа* као спореднога предмета и *францускога језика*; *Љубомир Јовановић*, учитељ језика Гимназије Кнеза Михајла, из *земљописа* као главнога, *јестаственице* као спореднога предмета и *немачкога језика*; *Милан Аранђеловић*, пређ. предавач, из: *математике с партном геометријом* као главнога, *механике* као спореднога предмета и *францускога језика*; *Аранђево Јотић*, професорски приправник Гимназије Краља Милана I, из: *српскога језика са старословенским, историје српске књижевности и српске историје* као главнога, и *францускога језика* као спореднога предмета.

WWW.UNILIB.RS

У Од ових пријављених кандидата Љубомир Јовановић је завршио испит. Њему су били у испитноме одбору: председник др. Милан Јовановић-Батут, и чланови: др. Јован Цвијић (за географију), Сава Урошевић (за минералогiju), др. Живојин Ђорђевић (за зоологију), Живојин Јуришић (за ботанику), Сретен Стојковић (за школско законодавство и школску администрацију), Миленко Марковић (за психологију, логику, педагогiju и методiku), Милутин К. Драгутиновић (за основе српске граматике, историје српске књижевности и српске историје) и Ђура Димић (за немачки језик). Испити су били: општи 5. јануара, писмени 17. јануара, стручни 20. јануара и практични 22. јануара. Као домаћи састав овај је кандидат поднео *Опис села у Хомолу*; на писменим испиту обрадио је тему *Облик Балканског Полуострва и његов утицај на комуникационе и културне прилике*; на практичном испиту држао је предавање у I разреду Гимназије Вука Стеф. Караџића *О географској дужини и ширини*. По свршеним испитима испитни је одбор донео одлуку, да је кандидат положио професорски испит.

*

Дописни члан Југославенске Академије. — Југославенска Академија знаности и уметности изабрала је за дописног члана филолошко-историјскога одсека Перу П. Ђорђевића, државног саветника у пензији, правога члана и секретара Српске Краљевске Академије и председника Српске Књижевне Задруге.

*

Почасни члан петроградске Академије Наука. — Петроградска Академија Наука ценећи књижевни и научни рад архимандрита Нићифора Дуџића, правога члана Српске Краљевске Академије, изабрала га је за свога почаснога члана.

*

Др. Ј. Цвијић члан Женевскога Географског Друштва. — Женевско Географско Друштво, једно од најстаријих и најнапреднијих географских друштава у Швајцарској, пре краткога времена изабрало је за дописнога члана др. *Јована Цвијића*, професора Вел. Школе и правога члана Српске Краљевске Академије.

*

Србин доктор парискога факултета des lettres. — 4. децембра прошле године положио је докторат философије на парискоме универзитету *Михајло Гавриловић*, професор, који је неколико година провео на томе универзитету као српски државни питомац, студирајући историју. Гавриловић је први Србин, који је на парискоме универзитету положио докторат из философије. Докторски степен је задобио докторском дисертацијом, којој је написао „Etude sur le traité de Paris de 1259. entre Louis IX, roi de France et Henri III, roi d'Angleterre.“ Ова је теза прво штампана у Bibliotheque de l' Ecole des Hautes Etudes, која се штампа под заштитом францускога министарства просвете, а у којој су радови странаца врло ретки.

*

Српска Књижевна Задруга. — Управа Српске Књижевне Задруге спремила је и разаслала осмо коло књига свима задругарима у Србији још пре Божића. Књиге овога кола, као и све књиге ранијих кола, одликују се и избором књижевних радова, који су у њима, и техничком страном, и ми ћемо о свакој понаооб допети ма и најкраћу оцену у свесци за овом. За оне чланове Задругине, који ни до сада нису послали своје улоге, Управа је оставила рок до 15. фебруара, да најдаље до тога дана пошаљу улоге за књиге. После тога рока књиге овога кола моћи ће се добити само по цену од десет динара и то без икаквих права за куца.

*

**Забавник Српске Књижевне За-
друге.** — Управа Српске Књижевне
Задруге одлучила је, да и у овој го-
дини издаје *Забавник*, у коме ће, као
и до сада, бити преводи најодобра-
нијих дела из страних књижевности.
Само ће у овој години *Забавник* изла-
зити у месечним свескама, те ће прет-
платници добити дванаест свезака за
годину.

*

Србија у сликама. — Кроз кратко
време биће готова прва свеска албума
„Србија у сликама“ из богате фото-
графске збирке професора Ђоке М.
Станојевића. Професор Станојевић, до-
носећи у овоме албуму верне и ра-
зноврсне фотографске снимке из свију
српских крајева, жели у њему пру-
жити српској публици прилику, да по-
зна поједине лепоте, знаменитости и за-
нимљивости своје земље, а уметничком
израдом албума утицати на развијање
укуса за лепим сликама. У првој све-
сци биће шеснаест слика у три ра-
зне величине, и то: по једна слика
на страни: Шумадинка (акварелисана
фотографија у више боја), Горњачка
класура (акварелисана фотографија у
више боја), Манастир Раваница, Во-
допад „Рипаљка“, Брестовачка бања,
Ужички град; по две слике на једној
страни: Ручак у сеоској механи (а-
кварелисана фотографија у више боја),
Вече у околници Ниша (акварелисана
фотографија у више боја), Пироћанин,
Сеоска црква у источ. Србији, Лозница,
Сеоска кућа у Крајини; четири слике
на једној страни: Сахат кула у Вра-
њу, Краљево купатило у Брестовачкој
Бањи, Петничка пећница и улаз у мај-
дан. Слике ће бити штампане само с
једне стране свакога листа и биће
објашњене кратким описом на засеб-
ном листу. Цена је: за луксузно из-
дање, на кинеској хартији, 12 ди-
нара, за елегантно издање, на уметнич-
кој хартији, 6 динара, и за обично
издање 3 динара. Чланови Српске Књи-
жевне Задруге добиће обично издање

за два динара, ако се претплате код
Задругиних повереника.

*

**Књига о оцу наше новије књи-
жевности, Вуку.** — Галичко-ру-
синско друштво *Просвита* у Лавову
пре кратког времена издало је књигу
Алексе Борковскога *Про славнаго серб-
ског ученога Вука Стефановића Ка-
раџевића*. У овој књизи се врло ла-
квим и простим начином приказују
заслуге Вукове за нову српску књи-
жевност.

*

**Руси о пок. др. Ђ. С. Ђорђе-
вићу.** — У руском Филогическом
Вѣстнику познати слависта М. Спер-
анци штампао је чланак о нашем
вредном и рано преминулом раднику
на науци др. Ђоки С. Ђорђевићу. Чла-
нак је под натписом *Памяти Г. С.
Ђорџевића*.

*

**Срби уметници на париској изло-
жби.** — У мају месецу ове године биће
отворена у Паризу велика светска из-
ложба, на којој ће, на освитку но-
вога столећа, сви културни народи по-
казати све своје културне тековине,
којима се диче на крају овога века.
И наш народ биће лепо заступљен на
париској светској изложби великим
бројем изложених предмета. Али круна
српског одељења биће радови Срба умет-
ника, сликара и вајара, од којих су
неки већ до сада, по својим радовима,
познати међу првим светским ум етни-
цима. Похвална је појава, што су се
готово сви Срби сликари и вајари
спремиле, да својим уметничким по-
словима, нарочито за париску изложбу
спреманим, представе сликарску и ва-
јарску уметност у Срба, а нарочито
у Краљевини Србији. Од слика биће
изложене: академика *Паје Јовано-
вића* „Прокламовање цара Душана“,
Стеве Тодоровића „Портре Краља
Александра I“, *Ђорђа Крстића* „Пад
Сталаћа“ (представљена је смрт То-

WWW.UNILIB.RS

дора од Сталаћа), *Марка Мурата* „Улазак цара Душана у Дубровник“, *Петра Раносовића* „Хајдук Вељко упада у турски табор“, *Ристе Вукановића* „Прве жртве“, *Кирила Кутлика* „Улазак св. Саве у Хиландар“, г-ђе *Влаховићке* „Увођење Маре, кћери Лазарева, у харем“, *Л. Косна* „Отмица“ (Турци отимљу Сркињу). Од вајарских радова биће изложени: *Петра Убавића* „Споменик такоски“ (Кнез Милош Велики о Цветима 1815. године), гипсани рад, и *Ђоке Јовановића* „Споменик косовским јуначима“, бронзани рад.

Као што се види, сви су уметници изабрали за своје радове по који момент из наше историје.

*

Стечај за књижевне радње о српској етнографији и фолклору.

— Уредништво „Караџића“, да би дало што већег маха и подетрека за рад на ономе, што је стављено у задатак „Караџићу“, расписало је стечај за ове књижевне саставе:

1. *Рад Вука С. Караџића на српској етнографији и фолклору и критична процена тога рада;*

2. *Библиографија српско-хрватске етнографске и фолклористичке литературе.*

У Библиографију ваља да уђу све до сад штампане народне песме, приповетке, заговетке, пословице, бројанице, музика, предање у опште, опис народног живота и обичаја, ношње и т. д. како оно што је штампано на српском или хрватском језику тако и оно што је штампано на ком страном језику; како оно што је уштампано у посебним издавима, тако и оно што је изашло у повременим списима, алманасима, календарима, листовима и т. д. — За тим посебно у библиографију ваља да уђу све расправе и чланци, штампани било на српском или хрватском језику, било на коме страном а говоре о српској или хрватској етнографији и фолклору.

Награда је за сваки састав који издржи утакмицу сто динара у сребру.

Такмичари ваља да пошаљу своје саставе најдаље до 1. јануара 1901. год. уредништву „Караџића“, које ће их предати двојници референата на савесну оцену.

Сем овога уредништво „Караџића“ расписује стечај још за две расправе из области српске етнографије и фолклора за које такмичарима оставља слободан избор предмета обраде.

Расправе које издрже утакмицу наградиће се са по педесет динара у сребру. Рок им је за слање уредништву до 1. јула 1901. год.

Сви састави који буду примљени штампаће се било у „Караџићу“ било на другом ком месту, одакле ће се општапати засебно, и половина примерака остаће „Караџићу“ а половина ће се уступити дотичним инцидима.

*

Словеначко друштво св. Мохора.

— Словенци, и ако су раскомадани и под туђинском влашћу, усилжавају се и раде што могу више, на својем просветном напретку. У тој целији је основано и Друштво св. Мохора, које сваке године протура у народ велики број словеначких књига. Само до сада ово је друштво пустило у народ 468.618 књига. За незнатну цену од једне форинте ово друштво сваке године спреми и да својим члановима по шест књига, које се истина не могу увек похвалити садржином и техничком страном, али се њима ипак помаже, да се у народу рашири писменост и да омили књига. Књиге Друштва св. Мохора врло су раширене и омиљене у Словенаца. То се најбоље види по томе, што ово друштво већ броји 78.108 чланова. Књиге овога друштва радо се читају. Тако кад једном запиташе неку сељанку, која је читала неко издање приповедака Друштва св. Мохора, да ли радо чита књиге тога друштва, ова је одговорила, да ће те књиге читати, докле је год буде службо вид.

Тако Друштво св. Мохора, а наше Друштво св. Саве?

*

Двадесетпетогодишњица Хенрика Сенкјевића. — Прошле године навршило се двадесет и пет година, како се јавио у књижевности прослављени пољски приповедач, и у нас већ врло познати *Хенрик Сенкјевић*. Пољаци су хтели његову двадесетпетогодишњицу још прошле године врло свечано прославити, али се сâм слављеник тога одрекао, да би само што боље испала прослава стогодишњице до сада највећег пољскога песника Адама Мицкијевића. Али ће зато Пољаци у овој години свечано прославити двадесетпетогодишњицу Сенкјевића. Већ је образован и нарочити одбор, који ће водити старање о овој прослави. У одбору су готово сви виђенији Пољаци. Одбор је затражио од руске владе допуштење, и влада је одобрила, да се у народу може прикупити добровољнога прилога до 100.000 рубаља и да се то о прослави преда слављенику као народни дар.

*

Свечана седница Књижевног Одељења Матице Српске. — О св. Сави ове године, по подне, била је у Новоме Саду, у дому Матице Српске, свечана седница Књижевног Одељења Матичина. Том је приликом професор карловачке богословије, Милутин Јакшић, говорио у спомен и славу пок. *Манојла Грбића*, а секретар Матичин, др. Милан Савић, говорио је у спомен и славу пок. *Илије Округића Сремца*.

*

Фондови пок. Митрополита Михајла. — Према завештању пок. Митрополита Михајла образована су два његова фонда: „фонд за штампање књига за одбрану православља и за моралну поуку народа“ и „фонд за издржавање два српска калуђера у

духовним руским академијама“. У првоме фонду има 10.680 динара, а у другоме 37.978 динара.

*

Књижевни фонд пок. Димитрија Стаменковића. — Читаоци Пр. Гласника већ знају о завештању пок. Димитрија Стаменковића, који је оставио три стотине хиљада динара као фонд, из кога ће се штампати и растурати у народ одабране српске књиге. Наследници пок. Стаменковића већ су извршили жељу овога великог просветнога добротвора нашега и Управи Фондова су предали 300.000 динара узлату. Тако ће за кратко време „Књижевни фонд пок. Дим. Стаменковића“ почети да благотворно служи ономе великоме циљу, чему га је пок. Стаменковић намерно.

*

Задужбина патријарха Бранковића. — Пре краткога времена довршена је врло лепа школска зграда за основну женску школу у Кулину, у Бачкој, родноме месту карловачкога патријарха Георгија Бранковића, коју је Бранковић подигао о своје трошку. На зграду и школски намештај утрошено је преко 10.000 динара. Учитељицу у овој школи ће плаћати такођер патријарх Бранковић.

*

Задужбина Петра Кулића. — Петар Кулић, занатлија у Митровици, око седамдесет хиљада форината је одредио, да се после смрти његове и жене му Љубице оснује нарочита задужбина под именом „Задужбина Петра Кулића из Митровице“, и да се из задужбине оснује и одржава једна српска девојачка радничка школа. Руковање овом задужбином остављено је српском православном народном државном сабору у Срем. Карловцима.

*

Дом за старе и изнемогле учитеље. — Прослављени руски књи-

женик Антоније С. Чехов, познат и код нас са многих својих прича, о-снисва на Криму дом за старе и из-немогле учитеље. Он ће сâм зиму увек проводити у Јалти, у близини своје задужбине.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ

КЊИГЕ

Глас Српске Краљевске Акаде-мије. LVII. Први разред 21. Београд. Државна Штампарија Краљевине Ср-бије, 1899. 8°, стр. 341.

У овоме Гласу ови су чланци и расправе природњачко-математичке са-држине: *Глацијалне и морфолошке студије о планинама Босне, Херце-говине и Црне Горе*, од др-а Јована Цвијића; *О инструментама за црта-ње линија другог степена*, од Љуб. Клерлића; *Прилози хемијској кне-стичи*, од др-а Мих. Петровића; *Цер*, петрографска студија С. Урошевића; *До сад опажена варирања неколико наших легидоптера*, од др-а Радмила Лазаревића.

*

Српска Краљевска Академија. **Споменик.** XXXIV. Други разред 31. Београд. Државна Штампарија Кра-љевине Србије, 1899. 4°, стр. 249.

У овоме Споменику Српске Краљев-ске Академије ови је научна грађа: Типик хиландарски и његов грчки из-вор, од др-а В. Јагића; Грађа за исто-рију кнежевине Србије, од Д. С. Ми-лутиновића; Прилози српској историји, од Б. Тирића; Мојсије Петровић, митрополит београдски, од Димитрија Руварца; Записки Марива Маројице Кабоге, од др-а Луја кнеза Војиновића.

*

Медицински факултет српског универзитета. — Од др-а Милана Јовановића — *Батута*, професора Велике Школе. У Београду. Штампана

но у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1899. 8°, стр. 124.

У књигу под горњим насловом о-штампана је из Просветног Гласника за прошлу годину расправа проф. др-а Милана Јовановића — *Батута* о ме-дицинскоме факултету нашега универ-ситета.

*

Забавник Српске Књижевне За-друге. — Београд. Штампано у Др-жавној Штампарији, 1899.

Ишао је дванаеста свеска Забав-ника Српске Књижевне Задруге, по-следња за прошлу годину. У њој су ови прилози: *Давид Коенерфилд*, ро-ман Чарла Дикенса, у преводу Дра-гомира Јанковића; *Рат и Мир*, ро-ман грофа Лава Н. Толстога, преводи Милован Ђ. Глишић; *Вилхелм Вилсон*, проповетка Едгара Елана Поа, пре-вео с енглеског Владислав Савић; *Си-ромах доктор*, проповетка Лујизија Клауане, с талијанског превео Ни-кола Вулић.

*

Одабране српске народне песме јуначке, најстаријега времена. За омладину приредно *Ж. О. Д.* Београд. Издање и штампа Државне Штампарије, 1900. 8°, стр. VIII и 126.

Наше народне умотворине, а нар-чито народне песме, могу послужити као најбоље штиво за омладину. Ова збирка народних песама, нарочито спрењена за омладину, томе је на-мењена, имајући још једну задаћу: да оде и у оне српске крајеве, куда иначе ретко допире српска књига, и да дође у руке оним читаоцима, који су жељни српске књиге. Да би ова збирка што потпуније послужила за-датку, коме је намењена, обрађена је пажња на избор песама, а поред тога су још при дну сваке стране обја-шњења свих необичнијих и мало ређих израза наших и свих туђих речи, ко-јих има у песмама, које су унете у ову књигу. У другој половини књиге су побележени и протумачени, уз по-

једине стихове, и неки песнички изрази, који се чешће употребљавају у песмама. Напред, пред песмама, је и кратак предговор, у коме се говори о значају народних песама. Ту су у кратко приказане читаоцима и најглавније разлике између наша три говора, да би читаоцима било јасније разумевање појединих облика у песмама, којих има и по источном и по јужном говору нашем. У ову су књигу унете ове наше народне песме: Сведи благо дијеле, Бог ником дужан не остаје, Милан бег и Драгутин бег, Предраг и Ненад, Браћа и сестра, Јегрвица адамско колена, Свети Никола, Свети Саво, Како се крсно име служи, Ко крсно име служи оном и помаже, Жендба краља Вукашина, Зидане Скадра, Жендба Душанова, Марко Краљевић и вила, Марко Краљевић и бег Костадин и Болани Дојчин. Цена је књизи 50 пара.

*

Чика Јова српској деци. Дечје песме *Јована Јовановића Змаја*. Издала Српска Књижевна Задруга. Са 112 слика. Београд. Штампарија Краљевине Србије, 1899., В. 8^о, стр. X и 115.

Скоро је тридесет година како Змај Јован Јовановић ради на дечјим песмама, и у овоме послу је показао толико успеха, да данас, смемо слободно рећи, нема Српчета које зна читати, да већ не зна коју песму чика-Јовину. Велика вредност ових песама једнодушно је призната, и многи писци су се нарочито задржавали на овим песмама Змајевим, проучавајући их као необично ваљано штиво за децу. Све су ове лепе песме биле растурене по многобројним књигама и листовима. Да није било Српске Књижевне Задруге српска деца би још чекала, да добију ма и најмању збирку чика-Јовиних дечјих песама. Хвала Управи Задругиној! Она је обрадовала српску децу овом књигом, у којој је добра трећина Змајевих дечјих песама. Књига је подељена у шест одељака, који

иду хронолошким редом. Уз многе песме су и доста лепе слике. Напред, пред песмама, је и предговор, — али који није, као песме, намењен деци. У опште узевши, издање ових песама је лепо и сразмерно је врло јевтино, те ће тако ову књигу моћи набавити сваки, који жели да му дете чита и добру и забавну књигу.

*

У слободним часовима. — Књига за младеж. Са сликама. Спремно *Ж. О. Дачић*. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије. 1900. 8^о, стр. 95.

Ова је књига спрењена да послужи као читанка, у слободним часовима, ученицима старијих разреда народних и најближих разреда средњих школа. У њој су ови прилози: Хај славно је Србин бити, песма А. Р. Шантића; Отац и кћи; Странац и птице; Кнез Михајло; Краљевић Марко и соко, народна песма; Јанко Гагић; Овца, басна; Нешто јој смета, песма; Најтрајније богатство; Како је Вук учио; Јутро, песма Љ. П. Ненадовића; Необична цевка, бајка; Пропуштено време, песма Ј. Јовановића Змаја; Учитељ и ученици; Ниш; Смрт Стеве Спићелића и његових триста другова, песма Ј. Јовановића Змаја; Чика Јова; Браћа; Шта све могу вредне руке; Другови; Храст и бршљан, басна; Сан Краљевића Марка, песма Мите Поповића; Благо томе ко погине борећи се за отаџбину, песма; Поуке о здрављу; Ко ће погодити и Колико их је било. У књизи је, уз поједине прилоге, и дваеста слика.

*

Милета Јакшић. Песме. Велика Гикинда. Штампарија Јована Радака, 1899. 8^о, стр. 186.

Милета Јакшић већ је познат многим нашим читаоцима по великом броју лепих песама, које су последњих година објављиване у готово свима нашим бољим књижевним листовима. У овој књизи он пружа српским чи-

WWW.UNILIB.RS

таоцима своје песме, прикуљење у једно. Ове је песме опширније приказао Марко Цар. Он је врло задовољан певањем Јакшићевим. „Пјевајући љубав, вели Цар о песнику, он се држи увек на некој идеалној висини, а као сликар и тумач појава у природи клони се небулозности и одвећ прекаљене фразеологије. Једном ријечју, отмена простота — обиљежје свих правих пјесника, — и његова је карактерна црта“. Једину замерку чини оцјењивач песмама „што у овако крајнијем „сликама“ не заузимље више мјеста душа чевјечја“.

*

Милорад Ј. Митровић. Књига о љубави. Београд. Парна Радикална Штампарија, 1899.

Књиге нисмо добили. У Бранкову Колу ово читамо о Митровићевим песмама: „Песме ове (осим две) штампане су од 1894. до 1899. у листовима: Стражилову, Делу, Бранкову Колу, Искри, Новој Искри, Звезди и Балендару Српској Звезди. На броју их је 17. Љубав и витештво у њима је главни предмет, — страст и врлина, које се у данашњем модерном свеу ретко састају. Жанр овај као да би се у нас изгубио, да га ево не прихвати Митровић. Он га са срећом обрађује, јер ретко се сретамо са овако лепим песмама, као што су ове баладе и романсе. — Хајне их се не би застидео!“

*

Приповетке Радоја М. Домановића. II. Пожаревац. Штампано у штампарији Мих. Костића, 1899 год. 8^о, стр. ?

У овој су књизи ове приповетке (и слике): Објава, Рођен дан, Не разумем, Промашена срећа, Слика са улице, А хлеба?, Укидање страсти, Баба Стана, снови и јава и Замена. Књиге нисмо добили, већ њену појаву бележимо по другим листовима. Ову књигу приповедака препоручују, ма да се у суду о њој мало разликује оце-

њивачи. Тако у једноме листу ово читамо о овим приповеткама: „Ове приче, ма да у њима има неуглађености, ипак се могу читати с уживањем. Истина није најпријатније читаоцу, кад где где осети, да прича није била смер већ средство, али писцу то могу опростити бар они, који га добро познају и који умеју протумачити ту, тако да кажем, пристрасност“. Други наш лист ово каже за те приповетке: „Све су ове обраће и подуже ствари кроз прожете или једрим хумором или горком сатиром, а све заједно носе на себи печат писца доброг посматрачког ока, вјеште кичице и лака манира при излагању појединих момената“.

*

Чеда А. Поповић. Три приче. Издање штампарије Ђ. Мунца. Ниш. Штампарија Ђ. Мунца, 1899. год. 8^о, стр. 93.

У овој су књизи три дуже приче Ч. Поповића: После промене, Песник и Триумф слободе. Св. Јакшић, приказујући опширније ове приче у Зорци, није њима задовољан. Последња прича (Триумф слободе) једина му је, „која бар донекле сведочи о даровитости Поповићевој“. О другим двома ово вели: „„После промене“ то су површина цртања паланачких типова које у великој мери интересује промена министарства. Тај је рад новији од друга два, али и слабији од оба два, одликујући се летимичношћу, као да није ни писан за штампу, или је тек план за приповетку, односно низ слика. У „Песнику“ су хиперболиране усмене из паланачке редакције, писане такође без претензија“.

*

Г. Руварац и Montenegrina. Написао *А. Томановић*. Ср. Карловци. Српска манастирска штампарија, 1899. 8^о, стр. ?

У овој књизи оштампан је из Бранкова Кола одговор А. Томановића архимандриту Руварцу на његова *Montenegrina*.

Пољопривредни Календар за прегину 1900. годину. Издање Српског Пољопривредног Друштва. Год. XVIII. Уредио *Паја Т. Тодоровић* — *Бакочић*. У Београду. Државна Штампарија Краљевине Србије, 1899. 8^о, стр. 160.

Овај је календар подељен у четири дела: у првоме је делу календарски део, где је доста лених али пуно и непотребних прилога, који се из године у годину прештампавују из једнога у други Пољопривредни Календар; у другоме је делу пољопривредни подседник; у трећем су пољопривредни заводи и установе; четвртome делу, који би у овоме календару требало да је најважнији те и обимом највећи, није уступљено ни 60 страна, и ту су ови прилози: О гајењу шећерне репе, од В. Валенте; Мрква (*Daucus sativa L.*), као сточна храна, од † Стевана Јакшића; Омањи рибњази за гајење шарана, од А. Б.; Гајење коза и савремено шумарство, од Јов. М. Јекића; Корпе за извоз и пренос свежега воћа и грозђа, од А. Ј. Храдечкога, учитеља плетарства; Храна и хранење нашега народа, од д-ра Радмила Лазаревића; Жена у нашем домаћем газднству, од Срет А. П.

Пољопривредни Календар не уређује се како треба. Његови уредници као да још нису на чисто етим, коме га намењују: школованим и спремишим пољопривредницима, који су у могућности да и мимо овај календар и лист Тежак нађу у литератури своје струке потребна им упутства за поједине пољопривредне радње, или нашем селачком свету, који ради пољопривредне послове још примитивно и коме су у истини потребне пољопривредне поуке. Ако се календар намењује првима, као што изгледа по прилозима у њему и начину на који су спрењени, онда га не треба препоручивати и онима, који ће прилоге у њему тешко разумети. Ако је пак намењен обичним, нешколованим пољопривредницима, онда из календара ваља избацити многе за ове пољопривреднике

саввим неопотребне и неразумљиве прилоге, па га испунити пољопривредним поукама, просто и разумљиво написаним, те да Пољопривредни Календар буде оно што и треба да је — најбоља пољопривредна читанка.

*

Глас. Црквени календар са шематизмом нишке епархије за 1900. годину. Израдио уредник „Гласа“ *Милош С. Анђелковић*, протођакон и суплент у Гимназији Краља Милана I. Издање Духовног Суда нишке епархије. Ниш, 1899. Штампарија Ђорђа Мунца. 8^о, стр. 232.

Овај је календар намењен поглавито свештенству нишке епархије, те је одмах после календарскога дела прилично детаљан и потпуни шематизам нишке епархије, где је за сваку парохију посебице забележено: из којих је места састављена, колико има домова и душа, у каквоме је стању црква, и кратка биографија свештеника дотичне парохије. У додатку шематизму су: Кратак извештај епископског рада од 1. новембра 1898. до 1. новембра 1899. године; Кратак извештај годишњег рада Духовног Суда нишке епархије за 1898. годину; Извод прихода и расхода свих цркава и манастира нишке епархије за 1898. годину; Трајне наредбе црквених власти; Историјска белешка важнијих манастира и цркава нишке епархије. На завршетку су *чланци и расправе*: Значај владоца за срећу и благостање народа; Цетински манастир рођенство пресвете Богородице, од епископа Никанора Ружичића. На послетку је списак нишких епископа од укинућа пећке патријаршије и списак српских народних имена.

У календарскоме делу опазили смо једну за нас лепу новину: уз поједине свеце обележене су године њихове смрти. Само година није увек тачно забележена, нарочито код Срба светаца: Св. Саве, Симеона мирооточива, Симона (Стевана Првовенчава), Стевана Милутина, Стевана Де-

WWW.UNILIB.RS

Учанскога и др. А све ове нетачности могле су се избећи, са мало пажње. Јер су ове године и историјска питања наша, која су већ у нас претресена и расправљена, захваљујући радовима Ђ. Ковачевића, И. Руварца и др.

*

Српска Звезда, илустровани календар за годину 1900. Година I. Београд. Штампарија Павловића и Стојановића.

У забавном делу ови су радови: Ивица драга (Из „Снохватица Змајовиних“); Талаки-Селасе, приповетка Бранислава Ђ. Нушића; Мртав витез, балада Милорада Ј. Митровића; Друмска мехања, од Леона; Што ћутити, песма Р. Ј. Одавића; Тицијан у Дубровнику, од Марка Цара; Лјепа Неда, балада Јована Дучића; Јадац, приповетка Јанка М. Веселиновића; Рука и босиљак, песма Милорада Ј. Митровића; Полазник, приповетка Свет. Ђоровића; Мала вила, песма Дим. Глигорића, Сокољанина; Болничарка, прича С. М.; Пред судом (из Тасина дневника); Чувајте своје очи и не поверавајте их никоме, од Д-р Ђ. П. Нешића; Лекарски савети (из „Народног Здравља“); Поука о гајењу шећерне репе.

*

Велики Орао, илустровани народни календар за преступну годину 1900. Издање српске књижаре и штампарје Браће М. Поповића у Новом Саду.

А сем календарског дела је и забавно-поучни део, у коме су ови прилози: Амор с десковцем, приповетка; Боник (турско царство), песма Ђ. П. Ненадовића; Убица, новела, с мађарског од Ш.; Змајевка, у славу педесетогодишњег књижевног рада Змаја Јована Јовановића, песма од Стевана Бешчевића — Петрова; Шта изради северни ветар (русијска новела) од М.; Добро дошао, песма од С. П.; Прелазак Срба Сантовчана из римокатоличке у православу веру, од А. П-вића; Његова сестра, хумореска; Смрт

Стеве Сипџелића и његових триста другова, песма од З. Ј. Ј.; У очи нове школске године, од М.; Књажевих пет наполеона, прича из Црне Горе, од Стевана Милчевића; Без здравља нема богатства, чланак из Привредника; Лажна вина, од једног виноградаря; Д-р Илија Вучетић, биографија од Мирка; Свој својему, од Ј. П.; Осман-ага, песма од Ђ. Јакшића; Српски пионери, будиноци свести у народу од М. С-ћа; Нека је срећа ма и луда била, прича Ђ. Ненадовића; Паја Гостовић, биографија од Н.; У добри час хајдучи! приповетка Л. К. Лазаревића; Шта пијаница губи, а шта добива, белешка из „Бр.“; Рђава времена, из „Н. К.“; Народни дом Матице Српске у Будимину, од □; Караула на Вучкој Пољани, песма од Ђ. Јакшића; Поцелани скут, приповетка од Ђ. П. Ненадовића; Доскољива девојка, нар. прича; Свети Саво у народном предању, из „Б. В.“

У календару су ове слике: Милош Велики; Михаило М. Обреновић III.; Д-р Јован Ристић; Таковски устанак; А. С. Пушкин; Змај Ј. Јовановић; Д-р Томановић; Јован Вучковић, прота; А. Пауновић, велепоседник; Митрофан Шевић, епископ; М. Симићева, учитељица; А. Варађанин, упр. више дев. школе; Срби Сантовчани у Раванци; Ђ. Кремановић; Свет. Ђоровић; Свети Урош, ери. цар (од У. Пређића); Неколике слике из Абације; Д-р И. Вучетић; Коста Бокшап.

На крају су уобичајене белешке.

*

Узданца, велики народни илустровани календар за 1900. год. Уређује *Борислав Сл. Микић*. Београд, 1899.

Поред календарског дела у овоме су календару ови прилози: Пријатељу, песма В. Ј. Илића; Вера, приповетка Светоглига П. Ранковића; Сањао сам, песма Јулијуса Штурма, превео С. Д. Мијалковић; Он је умро у окову, приповетка Л. Комарчића; На сеоском гробљу, песма Дим. Глигорића, Сокољанина; Брат; Слатка миловања; Ви-

дим те..., песма Љубомира Симића; На расстанку, песма Бор. А. Ценића; Обичан догађај, од уредника; После гроба, песма Јакова Ристова Шантића; Како се свет размножио, бајка од Браничевца; Ох, да ли те љубим..., песма Даниле В. П.; Ђена срећа, од Благоја Кечкића; Ах, сећам се, песма; Нада, од † Ник. Богосављевића (превод); Проза живота, од Слободана; Зимска ноћ, песма Влад. Станимировића; Грешница, од Р. М. Тасића; У ноћи, песма М. А. Јовановића; Васпитање; Путник, песма Душ. Н. Марковића; На Авали, од Милоша Живковића; Здравље, лекарски савети; Епиграми, од С. Д. Мијалковића; Шећерна рена; Невера (по Павлу Ђулају) песма; Газдинство; Опис слика.

*

Голуб, календар за 1900. год. Година XI. У Цариграду. Штампарија Синова А. Зелића, 1899. год.

Садржај је књижевног дела у овоме делу уређеноме календару: Анђео, песма Љермантовљева, превео Мил. Митровић; Побожна песма; Манастир Св. Јована Претече код Сереза, путописна црта; Варош у дуванској кутији, прича; На стојеру; Два оца, прича; Памтите; О правилном припремању земље за сејање; Сутон, песма од Хајнеа; Четири глуваћа, индијска прича; Два спрочета, од В. Ига; Слава Св. Аранђела, народна песма; Гушобоља; О времену за сејање и о дубини, у коју треба семе да дође; Међедовић, нар. прича; Нада, песма Ј. Николића; Како се негује памћење; Сигуран лек, прича Јанка М. Веселиновића; Чистота је лек; Нечиста савест, превео Ј. Ј. Шантић; Вино и ракија.

ЛИСТОВИ

Босанска Вила. — Изашли су: 17., 18., 19. и 20. број Босанске Виле за 1899. годину са овим прилозима: С источног парнаса, препевао Ниџар Ханум; Варошче, прича из сеоског живота, од Т. М. Петровића; Мује-

зин, песма од Сокољанина; Хаџи Незир ефендија, од Михајла Милановића; Пјесма у прози, од Халије А. Темима; Ода гуслама, песма Јована Ђ. Зорића; Мода, пише Софија Пупић Плетикосић; Архимандрит Нићифор Дучић (са сликом); Вилине сузе, песма А. Карабеговића-Хасанбегова; Вечност, песма Бор. А. Ценића; У сужањству, песма Дервиша еф. Пајића; Омул, приповијетка Кармен Силве, превео И. Калуђеровић-Сарап; У ноћној тишини, песма Ибни-Рагиба; Приложак народној педагозици и вјеровању, из Жив. М. Радосављевића, учитеља; Како постаје земљотрес, народно предање; Српско-православни св. успенски манастир Режевић у Паптровићима у Боци Боторској, од Дионисија Миковића, игумана; Свети Саво у народном предању; Хрџичић Анил и дуде Латинин и Бег Љубовић и Мато Латинин, народне јуначке песме; Српске народне женске песме из Мостара; Смрт ђаволскога краља, Не плачи за ђецом, Двије слабе ткаље, Како је постала ракија и Циганин и бег, народне приповетке; Листак.

*

Бранково Коло. — Изашли су бројеви: 48., 49., 50., 51. и 52. Бранкова Коло са овом садржином: Басне: Зима и земља, Из прашума и Кљусе и злато, од Д. Ј. Димитријевића; На расстанку, од Ива Тшипка; Васкрсеније, роман грофа Лава Н. Толстога, преводи проф. Ј. Максимовић; У Змајеву споменцу, од Ј. Максимовића и др. Алексе Љ. Митровића; Моме Бошкы, песма од Јеле; Састанак, из „Ловчевих записника“ И. С. Тургењева, с руског Д. Ј. Димитријевић; Јулије, друг Бранка Радичевића, од др. Илије Огњановића; У рану зору, песма М. Радовића; Праг, песма М. П.; Наш Љубомир, од Змаја Јована Јовановића; Ноћ у пустињи, легенда Мил. Јакшића; Милети Јакшићу, песма Алексе Шантића; Мој отац, божиња прича Јована Дучића;

WWW.UNILIB.RS

Једна суза, од Данице Бандић; О народним називима биљака, од др. Луја Адамовића; Плитвичка језера; Пошљедња ријеч г. др. Николи Андрићу, од Јов. Живановића; „Научни метод“ др-а Андрића, од Р. Врх.; Ковчежић: Стара шема, Књижевни прикази, Књижевне белешке, Просветни и друштвени гласник, Белешке о уметности.

Овим је бројевима Бранково Коло завршило пету годину излажења.

*

Градина. — Од почетка ове год. почела је излазити у Нишу *Градина*, лист за забаву, поуку и књижевну критику. Власник је Градини *Светозар Обрадовић*, професор, а одговорни уредник *Милан Банкић*, професор. У првоме броју ови су прилози: „Градини“, песма Јер. Ж.; Ноћна кукавица, слика Тадије П. Костића; Из Чајлд Хералда, Лаку ноћ!, од Бајрона, превео Тн.; Пред полазак, Јеленин дневник, од Енрика Каstellнова, с талијанског превео Т. К. Коблишка; Старе приче, I Беранов двор, песма Омера Карабеговића; Геније, прича грофа Сологубова, превео М. Б. М.; Прилози биографски и библиографски: 1. Сима Милутиновић, од А. Г.; Права година рођења Исуса Христа и почетак столећа, од Т. К.; Месечев утицај на земљино растиње, од П. В.; Археолошка ископавања у битовском вилајету; Оцене и прикази: „Брак после смрти“, од Јордана Х. Видојковића; Уметност; Нове књиге и листови; Рачунски задаци.

Градина ће излазити два пута месечно. Цена јој је: годишње 10, полугодишње 5, месечно 1 динар.

*

Домаћица. — Изашао је дванаести број Домаћице, последњи за 1899. годину, са овом садржином: О милосрђу, од Данице П. Протић; Милост, добри људи, песма Данице М. Протић; Божиња јела, од Милке Гргурове; Божић, с францускога превела Etincelle; Какав је задатак добре и образоване

Српкиње, говор Лепосаве Бошковићеве; Стари инвалид, од Марија Донала, с францускога превела Etincelle; Освета, написала Милка Гргурова; Рад Женскога Друштва и његових подружина; Народно здравље; За кућу; Листићи.

Овим бројем Домаћица је навршила двадесет другу годину излажења.

*

Женски свет. — Од првога јануара ступио је *Женски Свет*, лист Добротворних Задруга Српкиња, у петнаесту годину. Лист и даље издаје и уређује *Аркадије Варађанин*. У првом броју ови су прилози: Женско питање на освитку 20. века; Поздравље, песма стармладог др Казбулбуча; Братска писма: XV. Двадесети вијек, од Родољуба; Дописи; Говор госпође Савке Суботићке; Извор песама, песма Бранка Милића; Срце и море, песма Данице Чакловићке; Белешке: Просвета, За домаћице; Књижевност: Јесен, песма од Зоре; Листак: Састанак, приповетка И. С. Тургејева, с руског превео Александар; Ковчежић.

*

Зора. — Децембарска свеска мостарске Зоре посвећена је женскињу: сви су прилози од женскиња или се у њима о њенскињу говори. У тој су свесци ови прилози: Модерне жене, од Јелнице Беловић-Бернадзиковске; Устани чедо, песма Јеле Спасић; Из дневника, проза у стиховима, од Косаре Цветковић; Мило сунце! песма Милице Петровићеве; Лутајте мисли, песма Јелене Димитријевић; Опасна пријатељица, приповетка Милке Гргурове; Адићари, од Милеве Симићеве; Под јесен, од Данице Бандић; Спрам месечине, од Данице Бандић; Стазом без мете, од Косаре Цветковићеве; Болеслав Прус, скица од пољске савремене књиже, од Јелнице Беловић-Бернадзиковске; Пјесма о пјесми, превела Даринка Калићева; Сара Бернар, од Франсиска Сарсеја; Књижевност; Кра-

тке вијести; Умјетност; Библиографија; Читуља.

*

Луча. — Изшла је свеска за новембар и децембар, последња за 1899. годину, са овим прилозима: Натпис себи, песма од Драгутина; И. М. Сјећењева Из науке о човјечјем животу, физиолошки одломци, превео Ј. С. Кујачић; Црногорка, пише Н. Ивановић; Звјезда љубави, песме Ник. Ст. Љубише; Из пјесама „Крај огњишта“ од Стевана Бешевчића-Петрова; Поменци, песме Владимира Станимировића; Вурова смрт, с руског прејевео Рад. Космајак; Павлова невеста, од Милке Гргурове; Бајадерка, песма Радомира Кривокапића; Ја те волим само за то, песма Мила Јововића; * *, песма Љубомира А. Булатовића; Анда, етнопска робинја, египатска легенда од Велиће-а Венесте, превео „Сутварскій“; Деветнаестом веку, песма В. Ешкићевића; Цигле двије о вјештицама, од Ђорђијана Вуксанскога; Вук Брајетић и ага од Медуна, нар. песма, прибељежио Мираш Букић Васојевић; Српске народне женске пјесме, прибељежио Ђуричковић; Народне пословице, скупио Ђорђе М. Драговић; Народне приче од љепанске нахије, прибељежио Т. Кажић; Књижевне биљешке; Друштвени гласник; Из позоришта.

Луча је у последњој години излазила у двомесечним свескама. У будуће ће излазити свакога месеца.

*

Нова Искра. — У децембру су изишли бројеви 22., 23. и 24. Нове Искре са овим прилозима: У очи задушница, слика из књиге „Дрхтаји душе“, од Владоја Југовића; Замак крај мора, песма од Ленскога; Како су Срби устали против Турака 1804. године, од проф. М. В.; Ноћни шепат, препевао С. Д. Мијалковић; Растапак, од Ги де Мопасана, превео А.; Елегија, песма Милоша Ђирковића; О литератури из доба опадања, студија

Ренеа Думика, превео С. Н. Т.; Са граниче са танане, песма Милорада М. Петровића; Федора, приповетка Алфонза Додеа, превео Ј. Петровић; Простота и просвећеност, од Р. М. Тасића; Лепа Вагда, песма М. Ј. Митровића; Докторов Божић, приповетка А. Хедестјерна, превео — а; Моја судбина, препевао Р.; Неколике мисли о Тургењеву, од П. Ј. Одавића; Врхунац телесне снаге на измаку XIX века, од С. Пашића; Бугарско народно позориште, од Милоша Цветића; Уз наше слике, Хроника, Библиографија.

Ова три броја украшена су овим сликама: Мајнард Меренс, краљ срп. генерални консул у Холандији; Преље, слика Светислава Јовановића; Сабор у селу Булачанима скопске Црне Горе; Конак косовскога валије у Скопљу; Манастир цара Уроша близу Неродимља; Стражара Црни Камен на Шару; Зимња возња, слика П. Коваљскога; Чемберлен, Штајн, Павле Кригер, Цецил Родес и генерал Жуберт; Чедомиљ Мијатовић, српски књижевник; манастир Бава код Прибоја; Мадона, слика Рафајелова; Арнаути плачкаши, слика Р. Отенфелда; Хиландарска стража; Бањалука.

*

Учитељ, педагошко - књижевни лист. — Изиле су свеске за новембар и децембар са овим прилозима: Дечја лектира, од Ј. Продановића; Просторност и време, као форме душевних појава, с рускога превео Ђ. С. Којић; Васпитање слепих, с рускога превео Т. Маринковић; О различним дечјим болестима, пише др. Даринка Банковић-Маленић; Једна школа из окупираних српских крајева, од старога Вујадина; Покрет међу чешким учитељима у тежњи за вишим образовањем, од Срете Поповића; Васпитање мале дече, по Жан-Жак Русоу, превео с руског Ђ. С. Којић; Хеуристички метод у предавању рачуна, с руског од Св. Поповића; Школа и педагошки рад Јансениета, с

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Уруског од Ст. С. Станишића; Школско кретање у свету; Париска изложба; Калиновски учитељ, с четкога; „Стари метод“, Т. М. Бушетића; Из педагошког искуства, од Ст. М. Митјатовића; Ретка свечаност, допис из Гамзиграда; Израчунавање површина код многоуглова и простора неправилног облика, предавање М. Величкога, учитеља Грађ. Школе; Просветне белешке; Књижевност: „Међеневице“, природно Чика Змајева и „Познавање природе“ за III и IV разред основне народне школе, уредили Дим. Ј. Соколовић и Мих. М. Станојевић.

*

Учитељски Весник. — Изишли су бројеви 17., 18., 19. и 20. са овим прилозима: Андра Ђорђевић, министар просвете и црквених послова (са сликом); Како ћемо господарити над ученицима, с францускога Р. Огњановић, учитељ; Савети матере своје сину, написала госпођа Ламбертова, превео Васа Голубовић, учитељ из Крушевца; Извод из Дистервегова „Упутника“ за образовање учитеља; Вежбања у језику, с францускога Р. Огњановић; Жан Жакото (са сликом); Захтевајте правилан говор у школи, од Р. Огњановића; Неколико речи о домаћим задацима, од Крете Јонића, учитеља; Искрице о васпитању, с француског од Р. Огњановића; Ваљана домаћица и примерна мати, од Ст. М. М., учитеља; Оцене наставника и наставница народних школа у 1898.—99. школској години; Кратке вести; Учите своју децу да говоре истину, од Ј. Паулсена, по руском. Пет. М. Стојановића; Друговима и пријатељима.

*

Школски лист. — У једанаестом и дванаестом броју Школскога Листа, што га већ тридесет и једну годину уређује и издаје Никола Ђ. Вукићевић, ови су прилози: Прослава двадесетогодишњице Српске Више Девочке Школе у Панчеву, од Veritas-a;

О монолошкој и дијалогској методи у основној школи, пише Душан Ђурић; Пофторна школа и настава јој; Педагошки семинар у Јени, од — а —; Шта госпођице радо читају, од Јелице Беловић-Бернадзиковске; Педагогика на прагу новог века, предавање д-ра Вилх. Рајна, од Рад.; О потреби и важности деџих позоришта, од Ј. У.; Школске вести; Разно; Некролог; Нове књиге и листови.

*

Nastavni Vjesnik. — За ову школску годину изашла је и друга свеска Nastavnog Vjesnika, часописа за средње школе, који накладом кр. хрватско-славенске-далматинске земаљске владе „на свијет издају“ главни уредник др. А. Мусић и сууредник др. О. Кучера. У овој су свесци ови прилози: О биљежењу акцента у школским читанкама, прилог штокавској акцентуацији, од Н. Симића (свршетак); Биљешке о неким мјестима Цицеронова Лелија, од М. Кузмића; Разматрања о вриједности одређеног интеграла, од М. Опачића; Је ли обука у средњим школама узгојна?, од др. Ј. Голика; Виша дјевојачка училишта, од др. И. Гостинице; Књижевне обзране: Povjest kniževnosti hrvatske i srpske, написао др. Ђ. Шурмин, реферат др. И. Шерцера; Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika, од др. Т. Маретића, реферат П. Ратковића; Engleska čitanka, од Александра Лохмера, реферат В. Дуката; Geometrija za više razrede srednjih sveučilišta, од др. Давида Сегеша, реферат М. Зделара; Latinska vježbanica za četiri gornja razreda gimnazijska, од Стј. Сенца, реферат А. М.; Различне биљешке; Школске вјести; Пријеглед часописа.

Nastavni Vjesnik овом свеском почиње излазити у свескама од 8—10 штамп. табака, а до сада је излазио у свескама од 5—6 табака.

*

Napredak. — Изишли су 46., 47. и 48. бр. Napretka за 1899. годину са овом садржином: Што би нам требало, од С. К.; Methodus Josephi Mihaelis Herovich, мали прилог историји нашег школства, од Милана Ланга; Из петрињске вјежбаонице; Пјевање пјесме „Пас и зећ“ у III разреду, Прича „Вук и седам козлића“ обрађена у I разреду, Прича „Сељак и водени дух“, приошћно др. Ј. Турпић; Цеховске уредбе и њихова педагошка вриједност, од П. З.; Кршћанство и узгој, од С. Д.; Цртине о узгоју дјецe у Хрватској, од Ивана Павића; На концу године; Жене које пишу, од Јелице Беловић Бернадиковске; Обзор по педагошком свијету; Рад Хрв. уч. друштва; Вјесник.

*

Ручни рад. — Изишла је децембарска свеска овога илустрованог педагошкога листа, са овим прилозима: Важност Ручног Рада у школи; Практична упуства: Плетарство, Картонажа; Правила Друштва за Ручни Рад у школи; Учитељски курсе Ручног Рада у Књажевцу; Белешке.

*

Караџић. — Изишла је децембарска свеска Караџића са овом садржином: Читаоцима, од уредника; Фолклористика у Јужних Словена до 1894. године, од др. Ем. Коваржа, с чешког Драгутин В. Будек; Народно веровање о местима: Врело Буне, Град Равно, Змић и предање о голубачкој музици; Српске народне пословице (из крагујевачке околине), записао Влад. Ј. Радојевић, проф.; Српске народне загонетке (из Левча), побележио Јован Срећковић, учитељ; Правни обичаји у Срба: Питање чаршије, Поверење, Престојак; Грађа за зборник музичких обичаја у Срба, скупио Тих. Р. Ђорђевић; Ситне белешке: Другаричење, Штипавица - бибавица, Уроци, Чавке; Белешке: Ловачки сватац; Белешке о фолклорним дру-

штвима на страни; Прикази; Гласник; Стечај.

Овом је свеском завршена прва година овога листа за српски народни живот, обичаје и предање. Уредник се не хвали одзивом према листу, и ми врло жалимо, што се ето једини лист ове врсте, нама тако потребан, с муком одржава. Караџић ће излазити и даље. Ми га топло препоручујемо пажњи свих наших читалаца, са жељом да овоме ваљаноме листу укажу и моралну и материјалну помоћ, те да у другој години буде још потпунији и бољи.

*

Летопис Матице Српске. — Изишла је четврта, последња свеска за 1899. годину Матичина Летописа са овом садржином: Успомене из нашег црквено-народног живота, од д-ра Теодора Мандића, П, од 1861.—1867. (наставак); Ифигенија у Тавриди, драмат у пет чинова, написао Гете, превео Змајова (први чин); О Вићентију Јовановићу, прилози за историју митрополитства му 1731.—1737., по архивалним изворима израдио Милутин Јакшић; Књижевни и научни рад Павла Јос. Шафарика, литерарно-историјски преглед, од Симе Н. Томића.

У овој су свесци реферати: Ђорђа Дере о делу др. Мих. М. В. Вујића „Начела Народне Економике, књига I, II и III“; Ђорђа Магарашевића о „Скупљеним граматичким и полемичким списима Вука Стеф. Караџића“, и Александра Белића о „Gramatici i stilistici hrvatskoga ili srpskoga jezika“ од др. Т. Маретића.

*

Гласник Земаљског Музеја. — Изишла је четврта свеска овога листа за 1899. годину са овим прилозима: Дукљанска Краљевина, од др. Ф. М.; Етнолошки пабирци по Босни и Херцеговини, од проф. Емилијана Линека; Натпис из тимочке долине у Србији, од др. Карла Пача; Орографија Босне и Херцеговине и систематска разде-

ба илирског горског краја на геолошкој основи, од др. Бура А. Лукаса; Прехисторичка и римска налазишта у околици Скадра у Албанији, од Теодора Ипена; Прилог к познавању маховина околине Вареша, од др. Ђорђа Протића; Постаја „ad Dianam“ у Епирусу, од Константина Геројаниса; Књижевност: „Гладијалне и морфолошке студије о планинама Босне, Херцеговине и Црне Горе“ од др. Ј. Цвијића, реферат Станка Павичића; Босна и Херцеговина у делу „Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild“, реферат од уредника; Различно.

*

Финансијски Преглед. — Изишле су новембарска и децембарска свеска Финансијскога Прегледа, листа за финансијска знања и финансијску службу, са овом садржином: Наша општа царинска тарифа, од С. Кукића; Државни кредит, од проф. А. Исајева; Пропорционална, прогресивна и регресивна пореза, студије о равномерном порезивању, од В. Бајкића; Трговина, њезин привредни значај, њезине дужности и њезини односи према држави, од Р. Еренберга; Важнија примењена начела процесуалног пореског права у Аустро-Угарској, по др-у Јохану Воленки, М. А. Поповић; Наука о финансијама, од проф. К. Т. Е-сберга; Општинеке финансије, од Л. Пол. Дибоса; Напрт историје политичке економије; Критичке напомене уз наш закон о таксама, од В. Бајкића; Трговинска конвенција с Турском, од С. Р. К.; Прилози уз наше трговинске уговоре, од Аце Миловановића; Статистички подаци о спољашњем трговинском обрту Србије, од А. Миловановића; Писма из иностранства; Наша финансијска прокса; Страно финансијско законодавство; Белешке; Питања и одговори.

*

Узданица. — Од првога јануара почела је у Београду излазити *Узданица*, лист за омладину, под уредни-

штвом А. Станојевића, проф. у лекцији. У првоме броју ови су прилози: Његово Величанство Краљ Србије Александар I; Очева прича, песма од **; Милица, роман из српског света, од Констана Амера; Мерима, песма Чика-Јовина (са сликом); Земљотрес у Дубровнику, листак из српске историје, од Д. Росивоја; Из природе: Вук и медвед, природњачка цртица; Почени вере (религије) и њени разни облици код најстаријих народа, један листак из културне историје, од Мих. Ј. Ђорђевића, професора; Кад почиње двадесети век?, од А.; Предпозоришни преглед: Драма, од Ј. П.; Књижевни преглед; Нове књиге и листови, библиографски преглед; Из омладинских друштава; Белешке из науке и живота; Наши задаци; Нашим читаоцима.

Узданица ће излазити један пут месечно у свешчицама од два штампана табака, велике осмине, са сликама. Цена је шест динара годишње.

*

Голуб. — Од 1. јануара ове године двадесет друга је година, како излази у Сомбору *Голуб*, лист за младеж, под уредништвом Јована Благојевића. У првоме броју за ову годину ови су прилози: Савјети од Крајинника; Како ко ради онако и прође, приповеда Душан Ђурић; Четрдесетогодишња прослава протођакона Филипа Радичевића; Свој своје у помоћи, песма од Новака (са сликом); Србину на нову годину, песма од Вељка; Дobar савет; Нова Гвинеја, цртица из земљописа (са сликом); Може, може, ал' не може све, покушај из природословља (са сликом); Јутрења молитва, песма од Ник.; Три жеље, с француског Мил. Љ. Станојевић; Гласник; Сваштите; Нове књиге и листови; Ребус; Кољички скок; Голубов писмоноша.

Голуб излази два пута месечно, а цена му је годишње за Србију само три динара.

*

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Зорица. — Изашао је четврти број Зорице, деџих новина. У њему су ови прилози: Небески храм, песма Д. Глигорића; Спаситељ, од Ј.; Ноћ, песма од Срет. (са сликом); Рођење Христово, песма од Срет. (са сликом); Тамир, божићна прича Миливоја Вучковића; Рафаел (уз слику Богородичину); Витлејемска ноћ, песма Дим. Глигорића; Кућаник, приповетка из српског живота, од Д. Ј. С.; Измирли се, песма Дим. Глигорића (са сликом); Савет сину, песма од Млађиња; Рачунски задаци; Потруди се; Ребус.

РАЗНО

Хиландарска заставица. — Његово Величанство Краљ Александар послао је, као свој дар, манастиру Хиландару, у Свету Гору, врло лепо заставицу. Застава је направљена од првене свиле, а богато је извезена златом и свилом разне боје и одликује се величином, лепим смишљањем и лепом и тачном израдом. Удешена је да се при литијама носи о високим моткама. На средини једне стране заставице је израђен од кадифе, сребра, злата и свиле, краљевски грб, окићен орденом кнеза Лазара; око грба су гране с љиљановим цветом; дуж ивица вијугају се гране и цветови, а на доњим крајевима заставице светле се, у засебним оквирима и међу преплетима, крст и писмена алфа и омега; изнад свега тога на засебној пољу извезен је натпис, који казује, да заставу поклања српској царској ларви Хиландару српски Краљ Александар I, у спомен свога бављења у Хиландару 21.—25. марта 1896. године. На средини друге стране лепо су извезени цели ликови св. Симеуна и св. Саве, који заједно држе облик арке хиландарске; око њих су размештени ликови четири владара, ктитора хиландарске: краља Уроша, краља Милутина, цара Душана и кнеза Лазара. Дуж ивице на овој страни

ређају се, између грана и цветова, штитићи, на којима су или бео крст или бео орао на црвеној пољу; доњи део и једне и друге стране богат је украсима од злата, свиле и камења разне боје, а на горњем је делу краљев монограм и златом извезена посвета ове заставице Господу Богу. Одоздо сву заставу красе ливене златне гране са сребрним љиљановим цветовима, изнад којих се диже од злата и емаља направљен крст. Врхови главних мотака за заставу украшени су ливеним краљевим монограмом у венцу од лиића.

Садржина ове заставице, ликови и украси на њој, изведени су према старим српским обрасцима, а сама израда и цело изведена је с највећом вештином, тачношћу и укусом.

Застава је била изложена у дворани Велике Школе.

*

Сојенице у Босни. — У Доњој Долини, код босанске Градишке, у кориту реке Саве наишли су на остатке сојеница (приисторијских људских станова на води, подигнутих на кољу — сојама). Ископавањем, које је извршила управа сарајевскога музеја, утврђено је, да је ту било много станова, подигнутих на кољу, и да се насеље протезало и даље од обале. По ископаним предметима види се, да је то насеље из бронзане периоде. Сад с пролећа почеће систематска ископавања на томе месту.

*

Од куда је Америка добила своје име? — Све до скоро на све стране се веровало, да је Америка тако названа по Америгу Васпучију. Међутим то као да је погрешно. У стручном географском листу „Bulletin de la société géographique“ утврђује се, да је име *Америка* врло старо, и да су један крај планински у Никарагуи још праистановници тако називали. Колумбо је наишао тамо то име и сâм се њиме служио, нази-

вајући тако нови свет. Тек касније је неки књиџар, читајући путопис А-мериџа Веспучија, почео износити, како Америка није ништа друго већ име Америгово. То се мишљење после брзо раширило и ево и до наших се дана одржава. Неки чак тврде, да се и Америго Веспучиџо није тако звао већ *Албериго*.

ПОКОЈНИЦИ

† **Ђорђе Недељковић**. — 24. новембра пр. године преминуо је у Новоме Саду угледни новосадски грађанин *Ђорђе Недељковић*, у 75. години живота. Покојни Недељковић био је један од најимућнијих људи у Новоме Саду. Пред смрт је учинио распоред са својим имањем, те је један део, скоро 100.000 форината, оставио на разне добротворне цели, и то: 10.000 форината српској гимназији у Новоме Саду, 10.000 форината за оснивање задужбине, из које ће се помагати сиротим удавачама, које буду полазиле за Србе занатлије; 10.000 форината фонду за изнемогле и сироте српске књижевнике; 10.000 форината фонду св. Саве у Срем. Карловцима; 5.000 форината награде најбољим глумцима Српског Народног Позоришта; 5.000 форината новосадској саборној цркви; 5.000 форината Друштву св. Саве у Београду; 5.000 форината дому за умноболне на Цетињу; 5000 форината Добротворној Задрузи Српкиња Новосаткиња. Поред тога оставио је и многе друге мање легате.

Недељковић је много задужио свој народ. Слава му и вечан му помен!

*

† **Јосиф Житек**. — 18. децембра пр. године умро је *Јосиф Житек*, у 68. години живота. Покојни Житек био је пуних петнаест година, од год. 1856.—1871., професор математике и физике у гимназији у Срем. Карловцима, одликујући се и својом одличном стручном спремом, и великом вре-

дионом у наставничкоме раду, и необичним одушевљењем за све што је српско и словенско. Житек је био Словенац. 1871. године био је принуђен да остави Карловце и тада оде у своју домовину Штајерску, где је про-дужио рад као гимназијски професор. Отишавши из Карловаца, Житек је и даље гајио топлу љубав према Србима и српској књиџи, те је много пута на часу математике по који тренутак проводио читајући са својим ученицима српске народне песме и тумачећи им поједина места из тих песама. Био је велики родољуб, али је зато био гађан и прештан из једне гимназије у другу. Кад је пензионан, настанио се у Марбургу, и тада је сав свој живот посветио добру и просветноме напретку свога народа, уређујући два листа: један на немачкоме језику — политички, а други на словеначком језику — лист за просвету и привреду.

Житек је иницијативом Змаја Јована Јовановића дошао у Карловце за професора. То је било овако: 1856. године свршавали су у Прагу философски факултет Јосиф Житек и Лука Зима. Некако при крају другога школскога течаја те године састане се с њима Змај и прочита им из новина стечај, којим су тражена два наставника за гимназију у Сремским Карловцима: један за стране језике, а други за математику и физику. Змај им рече: „Ето вам прилике, да заједно и служите; потражите упражњена места, бићете извесно обојица изабрани.“ И Зима и Житек послушају Змаја и јаве се за професорско место у карловачкој гимназији и буду изабрани, те су у њој после предано служили: Житек 15 а Зима 20 година.

Нека је слава Јосифу Житеку!

*

† **Џон Рускин**. — Пре краткога времена умро је прослављени енглески естетичар и писац *Џон Рускин*. Он је почео писати још као шеснаестогодишњи младић и увек је био велики

противник свима настраностима у уметности. Његово је уверење било, да је *лепо* што и *истинито*, а истинито што и *добро*. Од 1867.—1884. године био је професор у Оксфорду, и имао је увек велики број ученика и поштовалаца, којима је он био највиши судија за уметност. У једноме своме делу изнео је своје начине о човеку и његовој задатку у животу, о законима лепоте, о вери, о уметности, о критици и др. По његову мишљењу закони лепоте су уједно и закони доброте, као што ни естетика није могао замислити без етике. Идеал лепоте, по њему, је и идеал чистоте. О критици овако суди:ни једно уметничко дело, па ма и не било по нашим жељама и намерама, не смемо осудити, ако је постало као последица поштенога мишљења и уметничкога уверења; никада праведан судија не сме судити о уметничким делима према старијим делима; никада се о делима почетника не сме судити по делима великих уметника, већ свако дело ваља пресуђивати према намери уметника, који је створио то дело.

Енглески је народизгубио у Рускину једнога од ваљаних синова својих.

† **Михајло Капустин.** — У новембру прошле године умро је у Петрограду *Михајло Капустин*, један од најбољих руских правника, који је био и ван Русије признат као одличан познавалац међународнога права, те је неколико пута био позван у великим међународним споровима. Његова су најглавнија дела: „Најновије појаве у правној историји западне Јевропе“ и „Дипломатски одношаји Русије према западној Јевропи у седамнаестом веку.“ У последње време био је куратор дорпатског школског округа. Капустин је умро у 71. години.

*

† **Александра Ксенофонтвна Медвједњаковна.** — 23. новембра 1903. године умрла је на свом добру близу Москве *Александра Ксенофонтвна Медвједњаковна*, велика просветна добротворка руска. Она је још за живота била подигла близу Москве велики дом за старе и изнемогле свештенике православне вере. После смрти оставила је на 5,000.000 рубаља на разне добротворне и просветне циљеве свога народа.

ПРОСВЕТНИ ДОБРОТВОР

Господин *Гаврило Марковић*, старешина манастира Благовештења, ценећи важност школе по њен напредак у друштву и гајећи свагда осећање љубави према школској омладини, изволео је поклонити школи табановићској једно парче земље у вредности 50 дин. Сем тога поконио је 60 динара у готову новцу, наредивши да се за тај новац узму најпотребнија учила.

Од срца захваљујемо господину Гаврилу на овоме дару, са жељом, да се хиљаде овакви пријатељи школе и њеног напретка.

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 7 и више табака, на великој осмини. — Стаје годишње: за Србију 12 динара, за друге земље 15 динара (франака). — Преплата се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (министарство просвете и црквених послова у Београду). Они се, на захтев писаца, вратају.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
ЈОВАН МИОДРАГОВИЋ

ШТАМПА
ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ГОДИНА XXI

(ПРВА ПОЛОВИНА)

УРЕДИЛИ :

уредник Ј. Миодраговит

и

гл. сарадник Ж. Р. Дачић

У БЕОГРАДУ

ШТАМПА И ИЗДАЊЕ ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ

1900.

WWW.UNIBG.RS

Изашла је из штампе

КЊИГА ЗА МЛАДЕЖ

У СЛОБОДНИМ ЧАСОВИМА

са сликама

СПРЕМИО

Ж. Р. Дачић

Главни Просветни Савет на састанку од 9. фебруара ове године одлучио је: да се ова књига може употребити за *школске и ученичке књижице и за поклањање ученицима народних школа о годишњим испитима*. Господин министар просвете и црквених послова усвојио је ову саветску одлуку и о томе јавио школским надзорницима расписом од 12. фебруара ове године, ПБр. 1711.

У многим местима ову књигу са успехом употребљавају као читанку, нарочито у продужним школама.

Цена је књизи 80 пара.

Може се добити код писца и у књижарници Велимира Валожића у Београду.

СА РА Д НИ Ц И

Анђелија Аљмовиќа, класна учитељица Више Женске Школе у Београду: стр. 194—195, 327—330, 356—462, 594—599 и 730—737.

Владислав Савић, подинжињер министарства грађевина: стр. 79—86 и 318—327.

Глигорије С. Лазић, професор гимназије у Сремским Карловцима: стр. 608—613.

Глиша С. Јовановић, учитељ народне школе: стр. 196—199 и 330—334.

Димитрије Момчиловић, учитељ народне школе: стр. 97—99.

Димитрије Ј. Путниковић, учитељ Грађанске Школе: стр. 352—357, 492—496 и 636—640.

Димитрије Ј. Стојановић, учитељ народне школе: стр. 204—206.

Др. Ђока Ј. Николић, школски лекар у Београду: стр. 433—442, 582—587 и 714 и 723.

Живојин О. Дачић, писар министарства просвете и црквених послова, стр. 110—132, 200—203, 230—233, 234—257, 257—260, 335—351, 373—378, 380—403, 463—469, 510—513, 513—516, 519—532, 534—536, 600—608, 614—623, 641—648, 649, 650—668, 738—746, 771—784: 784—789 и 790—804.

Зарија Р. Поповић, статистичар министарства просвете и црквених послова: стр. 507—510.

Иван Шајковић, философ: стр. 756—762.

Јаша Продановић, пређ. професор: стр. 103—109 и 357—367.

Јеремија Живановић, учитељ језика у Гимназији Краља Милана I: стр. 87—90.

Јован Канрга, учитељ језика у Гимназији Краља Александра I: стр. 513 и 532—534.

Јован Миодраговић, референт за основну наставу у министарству просвете и црквених послова: стр. 61—70, 233—234, 257, 372—373, 378—380, 481—491, 516—519, 627—635, 641, 649—650 и 747—755.

Др. Лујо В. Адамовић, учитељ језика у Гимназији Краља Александра I: стр. 227—229 и 767—770.

Др. Љубомир Недић, професор Вел. Школе у пензији: стр. 427—433 и 563—570.

др. Марко Т. Леко, професор Велике Школе: 190—193, 310—318, 448—456, 477—480 и 623—626.

Марица Големовиќка, учитељица Више Девојачке Школе: стр. 214—217, 367—371 и 500—504.

Михајло Атанасијевић, професор Гимназије Господара Јеврема Обреновића: стр. 504—506.

Петар М. Илиј, професор Учитељске Школе у Алексинцу: стр. 217—221.

Петар Ј. Петровић, секретар министарства просвете и црквених послова: стр. 648—649 и 789—790.

др. Светолик Радовановић, професор Велике Школе: стр. 91—96, 207—213 и 470—476.

Симо Н. Томић, доцент Велике Школе: стр. 70—78, 179—189, 299—310, 442—447, 587—593 и 723—729.

Старосрбијанац: стр. 762—767.

др. Стеван М. Окановић, професор Учитељске Школе у Алексинцу: стр. 570—582 и 704—714.

Стеван М. Трифуновић, виши учитељ Гимназије Краља Александра I: стр. 784.

Тихомиљ Р. Ђорђевић, професор Учитељске Школе у Алексинцу: стр. 100—103, 222—226 и 497—500.

С А Д Р Ж Е А Ј

Просветнога Гласника за прву половину 1900. године

I СЛУЖБЕНИ ДЕО

А. Закони:

1. Закон о изменама и допунама у закону о средњим школама од 14. јула 1898. године, стр. 133.
2. Закон о измени у закону о допуни члана 228. закона о црквеним властима од 11. јануара 1899. године, стр. 261.

Б. Укази Његовога Величанства Краља:

1. Одликовања: стр. 1, 262.
2. Српска Краљевска Академија:
 - а) *Постављење*, стр. 405.
 - б) *Разрешење*, стр. 262.
3. Министарство просвете и црквених послова:
 - а) *Постављења*, стр. 139.
 - б) *Унапређење*, стр. 537.
 - в) *Разрешење*, стр. 139.
4. Велика Школа:
 - а) *Постављења*, стр. 405, 537 и 669.
5. Државна Архива:
 - а) *Постављења*, стр. 537 и 669.
6. Државна Штампарија:
 - а) *Постављење*, стр. 263.
 - б) *Унапређења*, стр. 537.
 - в) *Разрешење*, стр. 669.
7. Стручне школе:
 - а) *Постављење*, стр. 263.
 - б) *Разрешење*, стр. 669.
8. Средње школе:
 - а) *Постављења*, стр. 1, 140, 262 и 670.
 - б) *Премештаји*, стр. 1, 263.
 - в) *Пензионисање*, стр. 1.

9. Народне школе:
 а) *Постављења*, стр. 140.
10. Духовни Судови:
 а) *Постављења*, стр. 140, 238 и 670.
 б) *Унашређења*, стр. 238.
 в) *Разрешења*, стр. 263.

В. Претписи министра просвете и црквених послова:

1. Министарство просвете и црквених послова:
 а) *Постављење*, стр. 405.
2. Народно Позориште:
 а) *Разрешење*, стр. 263.
3. Државна Штампарија:
 а) *Постављење*, стр. 539.
4. Стручне школе:
 а) *Постављење*, стр. 263.
5. Средње школе:
 а) *Постављења*, стр. 2, 141, 264 и 539.
 б) *Премештаји*, стр. 2 и 264.
 в) *Разрешења*, стр. 2 и 539.
6. Грађанске школе:
 а) *Постављења*, стр. 141 и 406.
 б) *Премештаји*, стр. 141.
7. Девојачке школе:
 а) *Постављења*, стр. 141.
8. Основне школе:
 а) *Постављења*, стр. 142, 406 и 670.
 б) *Премештаји*, стр. 145 и 407.
 в) *Пенсионовања*, стр. 152, 408 и 670.
 г) *Разрешења*, стр. 152, 408 и 671.

Г. Умрли наставници народних школа:

Стр. 153, 408 и 671.

Д. Расписи и одлуке министра просвете и црквених послова:

1. Да директори средњих и управитељи виших женских школа крајем свакога тромесеја шаљу министарству извештаје о својој школи, стр. 2.
2. Да се наставници средњих школа у својим предавањима држе наставних планова и програма, стр. 3.
3. Правила о кажњавању ученика средњих школа, стр. 4.
4. О плановима и програмима за народне школе, стр. 9.
5. О продужним школама, стр. 11.
6. О припремама за држање учитељских курсева за Ручни Рад, стр. 13.
7. Ушутство надзорницима народних школа, стр. 14.
8. Школски одбори да претплате за своје школе лист „Ручни Рад“, стр. 153.

9. О састављању школскога буџета за средње и више женске школе, стр. 264.
10. Објашњење тачке к. члана 62. закона о таксама, стр. 265.
11. Правила о учитељским курсевима за обуку у Ручном Раду, стр. 265.
12. О поступању са ученичким радовима, израђеним у школској радионици Ручнога Рада, стр. 409.
13. Школоки одбори да за своје школе претплате лист „Тежак“, стр. 539.
14. Књига „Одабране српске народне песме“ да се употреби за школске и ученичке књижнице и за поклањање ученицима о годишњем испиту, стр. 540.
15. Предавања у средњим школама да се завршавају у првој половини месеца јуна, стр. 540.
16. Правила о нижем течајном испиту у средњим школама, стр. 541.
17. О наплати испитне таксе од ученика, отпуштених на основу члана 42. закона о средњим школама, стр. 671.
18. О полагању испита зрелости у средњим школама из живих страних језика, стр. 672.
19. Правила о полагању учитељских испита, стр. 672.

Ђ. Службене објаве:

1. Награђени наставници народних школа за рад у продужним школама, стр. 31.
2. Награђени наставници народних школа за предавање Ручнога Рада у народним школама, стр. 34.
3. О награђивању наставника народних школа за рад на пољској привреди, у 1900. години, стр. 35.
4. О примени одредаба члана 14. закона о народним школама, стр. 677.

II РАДЊА ГЛАВНОГ ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

А. Записници редовних састанака:

Записник 744. састанка, стр. 36; Записник 745. састанка, стр. 46; Записник 746. састанка, стр. 155; Записник 747. састанка, стр. 755; Записник 748. састанка, стр. 167; Записник 749. састанка, стр. 168; Записник 750. састанка, стр. 168; Записник 751 састанка, стр. 275; Записник 752. састанка, стр. 277; Записник 753. састанка, стр. 378; Записник 754. састанка, стр. 285; Записник 755. састанка, стр. 285; Записник 756. састанка, стр. 410; Записник 757. састанка, стр. 711; Записник 758. састанка, стр. 418; Записник 759. састанка, стр. 543; Записник 760. састанка, стр. 545; Записник 761. састанка, стр. 546, и Записник 762. састанка, стр. 678.

Б. Одлуке Главног Просветног Савета:

1. Квалификавања:

- а) За вишега учитеља у средњим школама: Стевана Никшића, учитеља цртања и лепога писања у Гимназији Краља Милана I, стр. 36. и 279.
- б) За учитеља музике и потнога певања у средњим школама: Ђорђа Стојићевића, бив. учитеља музике и потног певања, стр. 38.

в) *За класну учителицу*: Дарнице Николићеве, учитељице језика у Вишој Женској Школи у Крагујевцу, стр. 36 и 167.

2. О списима поднетим на оцену Главном Просветном Савету:

а) *Уџбеници за Велику Школу*: *Флора околине Пирота*, од др-а Луја Адамовића, стр. 167 и 285; — *Речник грчког и српског језика*, од Ат. Ј. Кумануди-а, стр. 168; — *Bellum Catilinae*, од Салустија, коментар од Јанка Лукића, стр. 285 и 410; — *Коментар уз Вергилијеву Енеиду*, од Фрање Елезовића, стр. 286 и 410.

б) *Уџбеници за средње школе*: *Urbis Romae viri illustres*, од Ломонда, превод и прерада Душана Јовановића, стр. 36 и 695; — *Француска граматика*, од Јулке Јавићке, стр. 42; — *Латинска читанка за средње школе*, од Душана Јовановића, стр. 55; — *Теорија књижевности*, од П. П. Ђорђевића, стр. 55; *Латинска читанка*, за прву годину учења латинског језика, од Мите Живковића, стр. 166; — *Немачка вежебанка*, за средње школе, први део, од Владимира Малине, стр. 277 и 288; — *Deutsches Lesebuch*, од Владимира Малине, стр. 284; *Земља*, од Видала де Лаблаша и П. Камена Анмеиде, превео Тодор Радивојевић, стр. 543; — *Геометрија* за више разреде средњих школа, од др-а Петра Вукљевића, стр. 683.

в) *Уџбеници за народне школе*: *Литургија за православне ученике основних школа*, од Боке Милића, стр. 46 и 155; — *Земљопис Краљевине Србије са историјом*, од Михајла М. Станојевића, стр. 168; — *Моралне и грађанске поуке за школу и породицу*, од Стеве Чутурила, стр. 172; — *Земљопис Краљевине Србије са животописом*, од Дим. Ј. Соколовића, стр. 275; — *Дете у породици и школи*, читанка за моралне поуке, од Ж. О. Дачића и Вл. Т. Спасојевића, стр. 277; — *Геометрија* за Грађанске, Девојачке и Више Женске Школе, I и II део, од Николе Врсаловића, стр. 277 и 681; — *Геометријски облици*, први појмови из геометрије, за сва четири разреда основних школа, од Николе Врсаловића, стр. 278 и 680.

г) *Списи, намењени школским и ученичким књижницама, или за поклањање ученицима народних и средњих школа*: *Педагогија*, од Љубомира Протића, стр. 40; — *Св. Сава*, историски преглед живота и рада, од А. Гавриловића, стр. 44 и 417; — *Мисли о цркви, држави, вјери, народној просвети итд.*, од Побједоносцева, превео архимандрит Н. Дучић, стр. 46; — *Роман једног малише*, од Марије Роберт-Халт, превео Алекса М. Станојевић, стр. 46 и 685; — *Грешке у настави*, од Ц. Хјуза, превео Ст. Ловчевић, стр. 167; — *Пред Косовом*, од Зар. Р. Поповића, стр. 278; — *У слободним часовима*, књига за младеж, од Ж. О. Дачића, стр. 286; — *Принципи историје*, од Б. Кнежевића, стр. 410; *Кћери и синови*, од Легуве-а, превео Јован В. Несторовић, стр. 411 и 544; — *Буњевци и Шоци*, од Ивана Иванића, стр. 543.

3. О другим предметима, упућеним Главном Просветном Савету на оцену:

а) *Средње школе*: Наставни планови и програми: из веронауке, стр. 155, 166, 167 и 168; из српског језика, стр. 278, 285, 288, 411 и 418; из математике, стр. 277, 278 и 284; из немачког језика, стр. 545 и 546; из хемије с минералогјом, стр. 169; из гимнастике с хигијеном, стр. 284.

б) *Народне школе*: Српска рачунаљка Петка Ниболића, стр. 45.

III ШКОЛСКИ ЛЕТОПИС

А. Извештаји о средњим и стручним школама:

1. Годишњи извештај управитеља Муншке Учитељске Школе у Јагодини, стр. 56.
2. Тромесечни извештај директора Гимназије Господара Јована Обреновића, стр. 547.

Б. Извештаји о народним школама:

1. Годишњи извештај надзорника народних школа за округ крагујевачки, стр. 173.
2. Тромесечни извештај надзорника народних школа за срезове белички, левачки и темнишки, округа моравског, стр. 289.
3. Тромесечни извештај надзорника народних школа за округ ваљевски, стр. 419.
4. Тромесечни извештај надзорника народних школа за округ крушевачки, стр. 554 и 696.

IV НАУКА И НАСТАВА

(НАУЧНЕ И ПЕДАГОШКЕ РАСПРАВЕ И ЧЛАНЦИ)

1. Техничко васпитање, једна глава из педагогије, од *Ј. Миодраговића*, стр. 61.
2. Црте из науке о језику. О природи, постанку и развоју говора — језика. Лингвистичко-историски преглед, од *С. Н. Томића*, стр. 70, 179, 299, 442, 587 и 723.
3. Однос природних наука наспрам свих осталих наука, Хелмхолцово предавање, превео *Вл. Савић*, стр. 79 и 318.
4. Приступно предавање из хемије, од др-а *Марка Т. Лека*, професора Велике Школе, стр. 190, 310 и 448.
5. Образовање забавиља. По Рихарду Ротеру, од *Анђелије Акимовићке*, стр. 194, 327, 456, 594 и 730.
6. Земљорадничка Задруга и њен утицај на омладину, од *Глише С. Јовановића*, стр. 196 и 330.
7. О апстрактним идејама, превод с енглеског, од др-а *Љубомира Недића*, стр. 427 и 563.
8. Из школске хигијене, пише др. *Б(ока) Ј. Николић*, стр. 433, 582 и 714.
9. Елементи педагошке психологије. Од *Н. de Raafa*, српски приредно др. *Стев. М. Окановић*, стр. 570 и 705.

V ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

1. Српске народне приповетке. Скупио Атанасије Николић. Реферат *Јер. Ж.*, стр. 87.
2. Српска Краљевска Академија. Споменик XXXIV. Реферат од *Д.*, стр. 200.
3. У слободним часовима. Књига за младеж. Спремно *Ж. О. Дачић*. Реферат *Дим. Ј. Стојановића*, стр. 204.

в) *Државна Штампарија*: Расходовање уџбеника и других списа државнога издања, који нису више у употреби, стр. 37.

г) *Фонд владике Јаникија Краснојевића*: молба Јована Ђорђевића, преф. стараша масе пок. владике Вићентија, да му се из овога фонда исплати старалачка награда, стр. 37 и 46.

В. Реферати, писма и извештаји о списима и другим предметима, упућеним Главном Просветном Савету на оцену:

1. *Реферат Миленка Марковића* о спису Љубомира Протића „Педагогија“, стр. 38.
2. *Реферат Владислава Вулићевића* о „Француској граматичи“ Јулко Јањићке, стр. 40.
3. *Реферат Симе Н. Томића* о рукопису Андре Гавриловића „Св. Сава, историски преглед живота и рада“, стр. 42.
4. *Реферат Миленка Марковићи и Димитрија Ј. Путниковића* о „Српској рачунаљци“ Петка Николића, стр. 44.
5. *Реферат Јанка Лукића* о „Латинској читанци за средње школе“ Душана Јовановића, стр. 47.
6. *Реферат Фране Елезовића* о „Латинској читанци за прву годину учења латинскога језика“ Мите Живковића, стр. 156.
7. *Реферат др-а Василија Ђерића* о истоме делу, стр. 158.
8. *Реферат Миленка Марковића* о књизи Стеве Чугурила „Моралне и грађанске поуке за школу и породицу“, стр. 169.
9. *Реферат Луке Лазаревића* о рукопису Ж. О. Дачића и Влад. Т. Спасојевића „Дете у породици и школи, читанка за моралне поуке“, стр. 275.
10. *Реферат Стевана Предића* о делу Владимира Малине „Deutsches Lesebuch“, стр. 279.
11. *Реферат Ђуре Димића* о истоме делу, стр. 281.
12. *Реферат Миленка Марковића* о „Немачкој Вежбаници“ Владимира Малине, стр. 286.
13. *Реферат Миленка Вукићевића* о рукопису Андре Гавриловића „Св. Сава, историски преглед живота и рада“, стр. 411.
14. *Реферат Миленка Марковића* о преводу Јована В. Несторовића „Ћери и синови“, стр. 544.
15. *Реферат Милоша Величкога* о књизи Николе Врсаловића „Геометријски облици за сва четири разреда основне школе“, стр. 678.
16. *Реферат Владимира Зделара* о књигама Николе Врсаловића „Геометрија за Грађанске, Девојачке и Више Женске Школе“, I и II део, стр. 680.
17. *Реферат др-а Мих. Петровића* о рукопису др-а Петра Л. Вукићевића „Геометрија за више разреде средњих школа“, стр. 682.
18. *Реферат Владимира Зделара* о истоме рукопису, стр. 683.
19. *Реферат Луке Лазаревића* о преводу Алексе М. Станојевића „Роман једнога малеше“, стр. 684.
20. *Реферат Јанка Лукића* о преради и преводу Душана Јовановића „Urbis Romae viri illustres“, стр. 686.
21. *Реферат Ст. Ст. Мокрањца* о квалификацијама Ђорђа Стојићевића, стр. 38.
22. *Писмо управника Државне Штампарије* о расходовању старих уџбеника и других списа државнога издања, који нису више у употреби, стр. 37.

4. **Годишњица Николе Чушића.** Издаје његова задужбина. Књига XIX Реферат од *-ића*, стр. 335.
5. **Српска књига, њени продавци и читаоци у XIX веку.** Пред осви-тај XX века разматрао и бележи Стојан Новаковић. Реферат од *Дач.*, стр. 463.
6. **Ото Дубислав илем. Пирх.** Путовање по Србији у години 1829. реферат од *Дач.*, стр. 600.
7. **Латинска граматика за гимназије.** Други део. Синтакса. Написао др. Јован Туроман. Реферат *Глиг. Ст. Лазика*, стр. 608.
8. **Српске народне пословице и друге различне као оне у обичај узете рјечи.** Скупио их и на свијет издао *Вук Стеф. Караџић*. Државно издање. Реферат од *-ића*, стр. 738.
9. **Српски фолклор.** Написао Тих. Р. Ђорђевић. Реферат од *Дач.*, стр. 740.
10. **Из српске историје.** Догађаји и личности. Написао Миленко М. Вукићевић. Реферат од *Жив.*, стр. 743.

VI ХРОНИКА

1. **Српско Геолошко Друштво:** LXX збор, стр. 91; LXXI збор, стр. 95; LXXII збор, стр. 208; LXXIII збор, стр. 209; LXXIV збор, стр. 470; LXXV збор, стр. 475.
2. **Српско Хемиско Друштво:** Седамнаести састанак, стр. 477; осамнаести састанак, стр. 479; деветнаести састанак, стр. 479; двадесети састанак, стр. 480; двадесет први састанак, стр. 623; двадесет други састанак, стр. 625.
3. **Српска Краљевска Академија у 1899. години,** од *Д.*, стр. 344.
4. **Прва ванредна скупштина Учитељског Удружења,** стр. 349.
5. **Српска Књижевна Задруга у 1899. години,** од *-ића*, стр. 614.

VII ПРЕДАВАЊА

1. **О другој влади кнеза Милоша Великог и кнеза Михаила,** од *Д. М.*, стр. 97.
2. **Правило тројно, један нов начин постављања сразмере,** од *Ј. Мио-драговића*, стр. 481, 627 и 747.

VIII КОВЧЕЖИЋ

1. **Белешке о школским обичајима,** у пиротском округу за време Ту-рака, од *Тих. Р. Ђорђевића*, стр. 100, 222 и 497.
2. **Реформа средње и универзитетске наставе у Румунији,** од *Ј. П.*, стр. 103.
3. **Наша девојачка школа,** од *М. Големовићке*, стр. 214, 367 и 500.
4. **О замору услед наставе, одломак из школске хигијене,** од *Петра М. Илијка*, стр. 217.
5. **Берлинске средње школе,** од *др-а Луја Адамовића*, стр. 227 и 767.
6. **Продужне школе,** од *Д. Ј. Путниковића*, стр. 352, 492 и 636.
7. **Настава у сједињеним државама америчким,** од *Ј. П.*, стр. 357.
8. **Нова метода за израчунавање логаритамских таблица,** од *Мих. А.*, стр. 504.

9. Више девојачко васпитање у Француској. Написао др. Франкишек Дрџица, превео Иван Шајковић, стр. 756.

10. Подаци за историју призренске богословије, од Старосрбијанца, стр. 762.

IX БЕДЕШКЕ

А. Гласови о школама:

1. **Школе у Србији:** Трговачка Академија, стр. 110 и 230; — Помоћ за спремање учитеља за Ручни Рад, стр. 110; — Из писма једног надзорника, стр. 110; — Број школа и учитеља у Србији, стр. 233; — Награде, стр. 233; — Издатак на курсеве, стр. 233; — Курсеви за Ручни Рад у 1899. и 1900. школ. години, стр. 233; — Издаци за увођење Ручног Рада, стр. 234; — Виши завод за васпитање девојака у Београду, стр. 234; — Фонд шабачких основних школа, стр. 234; — Школски буџет у Београду, стр. 234; — Позвани на виши курс, стр. 372; — Статистички преглед јавних школа у 1898./99. школ. години, стр. 507; — Наставни планови за средње школе, стр. 510; — Учители у Београду према „Учитељу“ и своме удружењу, стр. 641; — Скуп наставника и наставница грађанских и девојачких школа, стр. 641.

2. **Школе у Српству:** Зграда за српски православни семинар, стр. 110; — Јавна предавања у Сомбору, стр. 235; — Срби у Турској за своје школе, стр. 235; — Српска Школска Матица у Далмацији, стр. 373; — Учитељство у Босни и Херцеговини, стр. 511; — Народне школе у Далмацији, у 1897./98. школској години, стр. 461; — Учитељске школе у Далмацији, стр. 642; — Фонд св. Саве, стр. 642; — Ученичке књижнице у државним вишим девојачким школама у Босни и Херцеговини, стр. 642; — Статистички преглед српских школа у скопској епархији 1898./99. школ. године, стр. 771.

3. **Школе у Бугарској:** Наставници народних школа и земљорадничке задруге, стр. 643; — Стање наставника народних школа, стр. 771.

4. **Школе у Русији:** Руски учители на париској изложби, стр. 711; — Школе у Сибирији, стр. 711; — Учитељске школе у Сибирији, стр. 236; — Женскиње на највишим школама, стр. 236; — Недостаци средњошколске наставе, стр. 373; — Школе у Русији у 1898. години, стр. 511; — Оскудица у школама, стр. 643; — Црквене школе у Русији, стр. 643; — Народне школе, стр. 771; — Преуређење средњих школа, стр. 772; — Школе за глувонему децу, стр. 773; — Треба ли допустити полагање испита лицима, која су приватно или самоучки изучила основну школу?, стр. 773.

5. **Школе у Аустро-Угарској:** Награде учитеља народних школа у Угарској, стр. 111; — Учитељске плате у Корушкој, стр. 111; — Школе у Бечу, стр. 236; — Школе у Будим-Пешти у 1898./99. школској години, стр. 236; — Универзитет у Сегедину, стр. 236; — Загреб својим учитељима, стр. 236; — Једна наредба за школске надзорнике у Угарској, стр. 237; — Број слушалаца у највишим школама, стр. 373; — Плате учитеља народних школа у Угарској, стр. 512; — Једна наредба угарскога министра просвете, стр. 512; — Петогодишњица краковскога универзитета, стр. 512; — Сlike за очигледну наставу у угарским средњим школама, стр. 644; — Оскудица у наставницима народних школа, стр. 644; — Кување као обавезан предмет у гимназији, стр. 644; — Плате наставника средњих школа у Угарској, стр. 773; — Колико прими на име плате професор средњих школа у Аустро-Угар-

ској, који наврши тридесет година професорске службе?, стр. 775; — Расположење према професорима у Угарској, стр. 776.

6. **Школе у Румунији:** Основне школе, стр. 777.

7. **Школе у Немачкој:** Телесна казна у школи, стр. 111; — Реформа виших школа у Пруској, стр. 238; — Женскиње на универзитетима, стр. 238; — Једна умесна наредба, стр. 238; — Укинати испити у основним школама, стр. 238; — Позајмица школских књига, стр. 238; — Рад на народном просвећивању, стр. 239; — Школски буџет у Берлину, стр. 374; — Плате учитеља народних школа у Тирингији, стр. 374; — Школа за домаће газдинство, стр. 374; — Школски надзорници у Постдаму, стр. 375; — Учителима народних школа забрањен лов, стр. 375; — Положај народних учитеља у Баварској, стр. 375; — Број неписмених у Немачкој, стр. 513; — Сеоске народне школе у Пруској, стр. 645; — Универзитетско образовање и свештенство, стр. 645; — Школска омладина и алкохол, стр. 645; — Предавања у Јени за време школскога одмора, стр. 776.

8. **Школе у Француској:** Школа за народ, стр. 237; — Споменик учителима, стр. 237; — Школски конгрес у Паризу, стр. 373; — Женскиње на Сорбони, стр. 374; — Париске школске зграде за време изложбе, стр. 374; — Побољшање стања наставника народних школа, стр. 646; — Народне школе, стр. 777; — О моралном васпитању универзитетске омладине, стр. 777; — Смањивање година учења у средњим школама и испит зрелости, стр. 778; — Универзитетска предавања за народ, стр. 779; — Школа за новинаре, стр. 779.

9. **Школе у Италији:** Министар просвете и дете једнога народнога учитеља, стр. 239; — Стање народних школа и наставника, стр. 513.

10. **Школе у Енглеској:** Дечја игралишта у Лондону, стр. 239; — Школе за поправку, стр. 375; — Пушење и школска омладина, стр. 513.

11. **Школе у Швајцарској:** Учитељска удружења, стр. 239.

12. **Школе у Шведској и Норвешкој:** Школе за домаћице, стр. 514; — Из једнога предавања Фритјофа Нанзена, стр. 779.

13. **Школе у Данској:** Једна невоља за школе, стр. 111.

14. **Школе у Турској:** Богословија на Халди, стр. 376 и 780.

15. **Школе у Америци:** Дечја књижица, стр. 112; — Велики школски и просветни добротвори амерички, стр. 378; — Статистички подаци о школама у сједињеним северо-америчким државама, стр. 780; — Кинеска школа у Сан Франциску, стр. 780.

16. **Школе у Јапану:** Народне школе, стр. 112.

17. **Школе у Мисиру:** Школе, наставници и ученици, стр. 239.

18. **О школама у опште:** Интернационални просветни конгреси у Паризу, стр. 782; — Међународни конгрес за наставу цртања, стр. 784.

Б. Просветни записи:

Свеска за јануар: Српска Краљевска Академија, стр. 113; — Професорски испити стр. 114; — Дописни члан Југославенске Академије Наука, стр. 115; — Почасни члан Петроградске Академије Наука, стр. 115; — Др. Ј. Цвијић члан Женевскога Географског Друштва, стр. 115; — Србин доктор парискога факултета des lettres, стр. 115; — Српска Књижевна Задруга, стр. 115; — Забавник Српске Књижевне Задруге, стр. 116; — Србија у сликама, стр. 116; — Књига о оцу наше новије књижевности, Вуку, стр. 116; — Руси о пок. др. Ђ. С. Ђорђевићу, стр. 116; — Срби уметници на париској изложби, стр. 116; — Стечај за књижевне радње о српској етнографији и фолклору, стр. 217; — Словеначко Друштво св. Мохора,

217: — Двадесетпетогодишњица Хенриха Сенкјевића, стр. 218; — Свечана седница књижевног одељења Матице Српске, стр. 218; — Фондови пок. митрополита Михајла, стр. 218; — Књижевни фонд пок. Димитрија Стаменковића, стр. 218; — Задужбина патријарха Бранковића, стр. 218; — Задужбина Петра Кулића, стр. 218; — Дом за старе и изнемогле учитеље, стр. 218.

Свеска за фебруар: Професорски испити, стр. 241; — Чланови Српске Краљевске Академије, стр. 243; — Упражњена катедра на Великој Школи, стр. 243; — Нов богословски часопис, стр. 243; — Књиге за народ богословско-моралнога садржаја, стр. 243; — Фонд Милоша Зечевића, стр. 243; — Почасни и дописни чланови „Збора лијечника Краљевине Хрватске и Славоније“, стр. 244; — Мицкијевићева стипендија, стр. 245.

Свеска за март: „Ручни Рад“ о господину министру просвете, стр. 378; — Професорски испити, стр. 380; — Свечани годишњи скупи Српске Краљевске Академије, стр. 281; — Народна Библиотека у Београду у 1899. години, стр. 381; — Преглед српске књижевности у 1899. години, стр. 382; — Доцнат српске историје на нашој Великој Школи, стр. 382; — Задужбина архимандрита Нићифора Дучића, стр. 382; — Издања Матице Српске, стр. 383; — Издавање народних умотворина, стр. 385; — Још један нов богословски часопис, стр. 385; — Дела светих отаца на српском језику, стр. 386; — Један велики просветни добротвор српски, стр. 386; — За сиромашне и изнемогле књижевнике, стр. 387.

Свеска за април: Српска Краљевска Академија, стр. 514; — Виши курсе за Ручни Рад у Београду, стр. 516; — Професорски испити, стр. 519; — Најновији радови академика и професора Велике Школе др-а Јована Цвијића на страним језицима, стр. 520; — Прослава патријарха Бранковића, стр. 521; — Забавник Српске Књижевне Задруге, стр. 522; — Фонд за помагање сиромашних великошколаца, стр. 522; — Књиге Матице Хрватске за 1899. годину, стр. 522.

Свеска за мај: Почасни члан Белгијског Краљевског Географског Друштва, стр. 646; — Поклон Његовог Величанства Краља Милана I, стр. 646; — Професорски испити, стр. 646; — Катедра за немачки језик и књижевност на Великој Школи, стр. 648; — Министарски изасланик на учитељским испитима у алексиначкој Учитељској Школи, стр. 648; — Нова студија др-а Љубомира Недића, стр. 648; — Помоћ Професорском Друштву, стр. 648; — Енглеска Граматика, стр. 648; — Финансијска библиотека, стр. 649; — Бачки забавник, стр. 649; — Мили гости, стр. 649; — Пренос посмртних остатака Павла Јосифа Шафарика, стр. 650; — Осамдесетогодишњица Херберта Спенсера, стр. 650; — Napredak о Српској Књижевној Задрузи, стр. 651.

Свеска за јун: Српска Краљевска Академија, стр. 784; — Катедра за ботанику у философском факултету, стр. 789; — Изасланици министра просвете и црквених послова на овогодишњим испитима зрелости у средњим школама, стр. 789; — Преглед приватних средњих школа, стр. 789; — Писмо бугарског министра просвете, стр. 789; — Завет свршених ученика алексиначке Учитељске Школе, стр. 789; — Седамнаеста учитељска скупштина, стр. 790; — Студија о Ивану Гундулићу, стр. 790; — Књижевни фонд Радована Лазића, стр. 790; — Матица Словенска у Љубљани, стр. 790; — Нов роман грофа Лава Толстога, стр. 792; — Споменик Алфонзу деу, стр. 792.

E. Нове књиге и листови:

1. **Књиге:** *Глас Српске Краљевске Академије*, LVII, стр. 119; — Српска Краљевска Академија, *Споменик XXXIV*, стр. 119; — *Медицински факултет српског универзитета*, од др-а Милана Јовановића-Батуца, стр. 119; — *Забавник Српске Књижевне Задруге*, свеска дваеста, стр. 119; — *Одабране српске народне песме јуначке најстаријега времена*, за омладину приредно Ж. О. Д., стр. 119; — *Чика Јова српској деци*, стр. 120; — *У слободним часовима*, књига за младеж са сликама, спремно Ж. О. Дачић, стр. 120; — Милета Јакшић, *Песме*, стр. 120; — Милорад Ј. Митровић, *Књига о љубави*, стр. 121; — *Приповетке Радоја М. Домановића*, стр. 121; — Чедо А. Поповић, *Три приче*, стр. 121; — Г. Руварац и *Montenegroina*, написао Л. Томановић, стр. 121; — *Пољопривредни календар* за преступну 1900. годину, стр. 122; — *Глас*, превени календар са шематизмом нишке епархије 1900. године, израдио Милош С. Аиђелковић, стр. 122; — *Српска Звезда*, илустровани календар за 1900. годину, стр. 123; — *Велики Орао*, илустровани народни календар за преступну годину 1900., стр. 123; — *Узданица*, велики народни илустровани календар за 1900. годину, уређује Борислав Сл. Минић, стр. 123; — *Голуб*, календар за 1900. годину, стр. 124; — *Домаћа писма Доситија Обрадовића*, стр. 245; — *Лирске песме Симе Милутиновића Сарајлије*, стр. 246; — *Приповетке Л. К. Лазаревића*, стр. 246; — *Слике из сеоског живота* Јанка М. Веселиновића, стр. 246; — *Ивова слава*, приповетка Стевана Сремца, стр. 247; — *Исландски рибар*, роман Цјера Лотија, превела Тилија Довијанићева, стр. 247; — *Вошке и воће*, написао Благоје Д. Тодоровић, стр. 248; — *Годишњица Николе Чушића*, књига XIX, стр. 248; — *Милош Велики у служби своје отаџбине*, по оригиналним документима уредно Јован М. Поповић, стр. 248; — *Какав треба да је шкољки надзорник према школи и учитељу*, од Јов. Максимовића, стр. 249; — *Разговори безазлена свијета*, од Мила Војводића, стр. 249; — *Земљице Краљевине Србије*, за III разред осн. школа, израдио Дим. Ј. Соколовић, стр. 250; — *Атлас Краљевине Србије са земљишном*, за III разред основних школа, удесили П. Ђ. Шренловић и Ј. Ковачевић, стр. 250; — *Учитељски календар* за преступну 1900. годину, уредно Мих. М. Станојевић, стр. 251; — *Милош Зечевић*, стр. 251; — *Поменик о тридесетогодишњици Краљевског Српског Народног Позоришта*, стр. 251; — Симо Матавуљ, *Три приповијетке*, стр. 387; — Свет. Ђоровић, *Двије шаливе игре*, стр. 388; — *Божикне приче*, стр. 389; — *Предавања из тригонометрије*, од др-а Димитрија Данића, стр. 389; — *Српска историја у народним песмама*, саставно Пет. М. Никетић, стр. 389; — *Погледи на припрему и васпитање свештеничких кандидата*, од архимандрита Илариона С. Весића, стр. 390; — *Наш календар* за 1900. преступну годину, стр. 391; — *Јуда издајник*, с руског Мих. Поповић, стр. 392; — *Извештај о раду министарства народне привреде по струци пољопривредној у 1898. години*, стр. 392; — *Српско оро*, у два дечја гласа, од Зар. Р. Поповића, стр. 393; — *Живот и рад др-а Јована Хаџића Светића*, стр. 523; — *Историја српског устанка*, од Лазара Арсенијевића-Баталаке, стр. 524; — *О законодавним границама између цркве и државе*, од др-а Чедомиља Митровића, стр. 524; — Иво Гипко, *Са јадранских обала*, стр. 525; — *Забавник Српске Књижевне Задруге*, свеска тринаеста, стр. 525; — *Будућност наших манастира*, од Чед. Марјановића, стр. 525; — *Говор*, написао Јован Јанко Кнежевић, стр. 526; — *Куда води кућна неслога и свађа*, од Јов. Петровића, стр. 526; — *Poljsko свијесе*, од Јелице Бе-

Ловић-Бернадзиковске, стр. 526; — *Историска сећања у неким народним песмама о Краљевићу Марку*, од проф. А. Гавриловића, стр. 652; — *Наука о финансијама*, од др-а К. Т. Е-еберга, превео др. Л. Пачу, стр. 652; — *Др. Мих. В. Вујић, Економно-политички погледи Дубровчанина Николе Вида Гучетића*, стр. 653; — *Милош Велики у служби своје отаџбине*, (друго издање), стр. 653; — *Савети и поуке за младе учитеље*, од Брсте Јонша, стр. 653; — *Познавање и неговате човечијег тела*, за трећи разред осн. школа, написали Ђуро Поповић и Андрија Јовићевић, стр. 654; — *Познавање и неговате човечијег тела*, за четврти разред осн. школа, написали Ђуро Поповић и Андрија Јовићевић, стр. 654; — *Најновији велики декламатор*, стр. 655; — *Кроз Мачву*, написао Мих. Сретеновић, стр. 655; *Четири главне подлоге за обнављање винограда*, написао Паја Т. Тодоровић-Ђаковчић, стр. 656; — *Пољска привреда у Србији*, написао Л. Р. Јовановић, стр. 656; — *Шуме у Краљевини Србији*, написао К. Б. Борђевић, стр. 657; — *Кратка поука о гајењу свилених буба*, написао Благ. Д. Тодоровић, стр. 657; — *Piškinova izabrana djela u hrvatskoj knjizi*, стр. 657; — *Ptiće*, природописне и културне пртице, написао др. Стјепан Ђурашанин, стр. 658; — *Poviest novoga vjeka*, изradio Фрањо Вала, стр. 658; — *Pedagoškijska Enciklopedija*, уређују Стјепан Басаричек и Томислав Иваниц, стр. 658; *Глас Српске Краљевске Академије LVIII*, стр. 792; — *Споменик XXXVII*, стр. 792; *Зоологија*, написао др. Карло Клауз, превео Љубомир Миљковић, стр. 793; *Краљевић Марко у српским народним песмама*, стр. 793; — *Почеци словенске историје*, неколико предавања о Словенима, од Ж. М. Романовића, стр. 394; — *Поуке о чувању здравља*, од др-а Герасимовића, стр. 794; — *Коњарство*, написао А. Д., стр. 795; — *Slovanské huty*, стр. 795.

2. **Листови:** *Богословски Архив*, лист за црквену науку и књижевност. Власник и уредник Стеван М. Веселиновић, стр. 395, 529, 798. — *Босанска Вила*, лист за забаву, поуку и књижевност. Власник и уредник Н. Т. Кашиковић-Сарајлија, стр. 124, 252, 393, 526, 659, 795. — *Бранково Коло* за забаву, поуку и књижевност. Власник и уредник Паја Марковић-Адамов, стр. 124, 252, 393, 527, 659, 796. — *Гласник земаљског музеја у Босни и Херцеговини*. Уредник Коста Херман, стр. 128, 396. — *Гласник православне цркве у Краљевини Србији*. Орган Архијерејског Сабора. Одговорни уредник Добр. М. Ковачевић, стр. 254, 395, 529, 660, 798. — *Голуб*, уређује Јован Благојевић, стр. 129, 398, 531, 663, 801. — *Градина*, забава, поука и књижевна критика. Власник Свет. Обрадовић. Одгов. уредник Милан Банић, стр. 125, 252, 394, 527, 659, 796. — *Домаћинца*, орган Женског Друштва и његових подружја. Лист уређује Литерарни Одбор, стр. 125, 253, 394, 527, 659, 796; — *Женски Свет*, лист Добротворних Задруга Српскиња. Издаје и уређује Аркадије Варађанин, стр. 125, 253, 394, 527, 796. — *Звезда*, лист за забаву, поуку и књижевност. Уредник Јанко М. Веселиновић, стр. 797. — *Зора*, лист за забаву, поуку и књижевност. Уређује Атанасије Шола, стр. 125, 253, 394, 528, 659, 797. — *Зорица*, дечје новине. Уредник Мих. Сретеновић, стр. 130, 257, 398, 532, 663, 801. — *Караџић*, лист за српски народни живот, обичаје и предање. Издаје и уређује Тих. Р. Борђевић, стр. 128, 254, 528, 660, 798. — *Летопис Матице Српске*. Уређује Милан Савић, стр. 128, 254. — *Луца*, књижевни лист Друштва „Горски Вијенац“. Уредник Лазар Т. Перовић, стр. 126, 253, 394, 528, 797. — *Napredak*. Уређује Стјепан Басаричек, стр. 128, 256, 397, 531, 661, 799. — *Nastavni Vjesnik*, часопис за средње школе. На свијет издају главни

др. А. Мусић и сурадник О. Кучера, стр. 127, 661. — *Наставник*, професорскога Друштва. Одговорни уредник Симо Н. Томић, стр. 799.

а Искра, илустровани лист. Власник и уредник Риста Ј. Одавић, 126, 253, 395, 528, 660. — *Нови Василић*, орган за педагошку књижевност. Издаје Мита Нешковић, уредник Радован Малушевић, стр. 255, 396, 529, 661, 799. — *Просвјета*, лист за цркву и школу, стр. 255, 396, 529, 800. — *Ручни Рад*, илустровани педагошки лист. Власник и уредник Јов. С. Јовановић, стр. 128, 256, 397, 531, 663. — *Узданица*, илустровани лист за омладину. Уређује А. Станојевић, стр. 129, 256, 397, 531. — *Учитель*, педагошко-књижевни лист. Уредник Дим. Ј. Соколовић, стр. 126, 255, 396, 530, 800. — *Учительски Весник*, илустровани лист за родитеље и учитеље. Уређује и издаје Јов. Максимовић, стр. 127, 255, 397, 530, 661, 800; — *Финансијски Преглед*, лист за финансијска знања и финансијску службу. Уредник С. Кукић, стр. 129, 398. — *Школски Вјесник*, стручан лист земаљске владе за Босну и Херцеговину. Уредник Љубоје Длуштуш, стр. 530, 662, 800. — *Школски лист*. Издаје и уређује Никола Ђ. Вукићевић, стр. 127, 256, 397, 531, 662, 801. — *Школски Одјек*. Уредник Авакум Травањ, стр. 256, 397, 662, 801.

Г. Из науке:

О образованости код балканских Словена, стр. 398; — Мистериозна пећинска животиња, стр. 532; — Где је Одисијева Итака?, стр. 663; — О имену словенском, стр. 801; — Павле Бакоп, стр. 802.

Д. Из школске хигијене:

О телесном развијању ђака, стр. 257.

Ђ. Уметност:

Српско Краљевско Народно Позориште, стр. 399; — Дваесетогодишњица рада српскога композитора и хороваће Мите Топаловића, стр. 400; — Српски уметник у Петрограду, стр. 400; — Нови позоришни комади, стр. 663; — Дваесетогодишњица Мите Топаловића, стр. 664; — Српска Сликарска Школа, стр. 664; — Нова слика Марка Мурата, стр. 803; — Ново чешко позориште у Прагу, стр. 803.

Е. Разно:

Хиландарска застава, стр. 130; — Сојенице у Босни, стр. 130; — Од куда је Америка добила име?, стр. 130; — Нађена старина, стр. 257; — Српски павиљон на париској светској изложби, стр. 258; — Српска етнографска изложба у Паризу, стр. 258; — Стална српска изложба у Марсељу, стр. 258; — Народни Дом у Сремским Карловцима, стр. 401; — Имовина Друштва св. Саве, стр. 665; — Дваесетогодишњица проф. Јована Живановића у пчеларству, стр. 665; — Стање српских народних фондова у Војводини, стр. 803; — Софоклов гроб, стр. 803.

Ж. Покојници:

Ђорђе Недељковић, стр. 131; — Јосиф Житек, стр. 131; — Џон Рускин, стр. 131; — Михајло Капустин, стр. 132; — Александра Ксено-

фонтовна Медвједњаковна, стр. 132; — Нићифор Дучић, стр. 250;
 Радмио Лазаревић, стр. 260; — Кирило Б. Кутлик, стр. 401; —
 Стојшић, стр. 402; — Генерал Монден, стр. 402; — Давид Едвард
 стр. 402; — Јован Ђорђевић, стр. 534; — Станоје Николић, стр. 536;
 Јован Х. Костић, стр. 535; — Милоје Милићевић, стр. 535; — Сима Ју
 ковић, стр. 665; — Хуго Бадалић, стр. 667; — Л. Николајевић Мајк
 стр. 667; — Михајло Мункачи, стр. 667; — Иван Константиновић Ајва
 зовски, стр. 803; — Федор Демелић, стр. 804.

В. Просветни добротвори:

Стр. 132, 403, 536, 668.

И. Прилози:

1. Српско оро, речи *М. М. Веселиновића*, композиција *Зарије Р. Поповића*.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А